Pécsi Egyetemi Könyvtár
R 401

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

A VI. KER. ÁLLAMI TANÍTÓNŐKÉPZŐINTÉZET TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉN GYULA.

M. KIR. ÁLLAMI TANÍTÓNŐKÉPZŐINTÉZET KÖNYVTÁRA BUDAPEST

IX. ÉVFOLYAM. 1888. I—II. FÜZET.

Január—Február.

B 809

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

IX. ÉVFOLYAM. 1888. JANUÁR—FEBRUÁR. I—II. FÜZET.

A NŐK HIVATÁSA A TANITÓI PÁLYÁN.

I.

Az állami és társadalmi intézmények korszakonként nagy átalakuláson mennek keresztűl. A keret, a név megmarad, de a szerkezet idővel merőben átalakul. Ezt a gyökeres átváltozást mutatja az az intézmény is, mely az emberiséggel egy idős: a család.

Régen a politikai rend eszméje volt az uralkodó államban és családban egyiránt. A fő és alsó nemesség, mely a föld birtoklója volt, viselte a legmagasabb hivatalokat s szolgáltatta az igazságot; a nép a városban iparral és kereskedéssel foglalkozott, falun pedig a földet mívelte. A társadalmi létrán fent és alant állók nem maguk választák működés-körüket, hanem örökölték. Ebből kifolyólag ama kor főerénye az engedelmesség, azaz az egyénnek a csoportba vagy rendbe való föltétlen beilleszkedése vala. Az egyén sehol sem számitott, ellenben a rend volt minden.

Ám az idő kereke nagyot fordult. A mai demokratikus társadalmi szerkezet nem egy felsőbb intézményen (theokratián) alapszik, hanem az egyén és lelkiismeret jogain. Régen az embert örökölt állása, tehát ősei tették nagygyá vagy kicsinynyé; ma csak egyénisége, becsülettel végzett munkája teheti azzá vagy ezzé. A mai társadalomban senki sem hivatkozhatik a mult időkre, a családfára, ősatyjára: hanem egyesegyedül önmagára, a maga végezte munkára. Ime a *sok*, a *race*, a *család* helyére hogyan került időjártán az a régen *senki*, akit ma *énnek*, *egyénnek* hívnak.

Ezek szerint ma a jog is emberi és egyéni, mert minden ember önmagának a törvényhozója. Korunk főerénye: az önkormányzat. Természetes, hogy a most említett kétféle világnézet szerinti társadalomban a család más-más szervezetű. A régi családban a rendi és

M. KIR. ERZSÉBET TUD. EGYETEM KÖNYVTÁRA

Leltári szám: 10.084/9
Leltároztatott: 192 4 4 hó 9 -n.

családi hagyományok vagy más külső viszonyok szerint köttettek a házasságok, s az a gyöngéd vonzalom, mely ma a hitvestársakat rendszerint egymással összeköti, csak kivételesen fordult elé. A szülék egymástól, a gyermekek a szüléktől, s a fivérek és növérek egymástól bizonyos távolságban voltak és éltek. A szülők a nagy világé voltak, a gyermekek pedig a cselédek kezeibe kerültek; a két fél egymást ritkán látta s kevéssé ismerte.

A mai család elvesztette régi nyilvános befolyását, de helyette annál becsesebb kincsnek, az erkölcsi jellemnek jutott birtokába. Ma a család az erkölcsi eszmék szervülete, benne keletkeznek a legnemesebb érzelmeink s benne formálódnak erényes habitusaink. Arra, hogy a családnak ez az erkölcsi jelleme hovatovább mind szilárdabbá váljék, legtöbbet tehet az *anya*.

Közkeletű igazság, hogy minden emberi lény életének első tíz esztendeje az anya kezébe van letéve. Ennélfogva bátran kimondhatjuk, hogy a világ járásának valódi kormányzói a jóra és rosszra egyiránt azok, kik a nemzedékek érzületét és gondolkodását életök legfogékonyabb részében kezükben tartják. Ha ezelőtt igaz volt, ezután még jobban igaz az, hogy valamely nemzet nagysága családanyái jellemétől függ.

Ebből eléggé világos, hogy az anyák a nemzet fizikai és erkölcsi életének fentartói és nagymesterei. A nőknek ezt a souverainitását ma már elvitatni nem lehet. Ma a politikai souverainek is magasrendű nevelésben részesülnek; a nemzeti moral souverainjei szintén nem lehetnek el alapos míveltség nélkül.

II.

Az anyákban s általában a nőkben levő erkölcsi erőt igen érdekesen jellemzé *Thring* ez előtt alig félévvel az angol igazgatónők értekezletén tartott beszédében. Lássuk gondolatmenetét!*

* *Thring Edward* az uppinghami középiskola nagyhírű igazgatója, az angol pedagogok Nesztora, mult év októberében halt meg. A mély tudományú és határtalan lelkesültségű nevelő halála az egész országban mély részvétet keltett, mert benne a jelen század egyik legkitünőbb nevelő-tanítóját vesztette az angol nemzet. Nagymester volt az oktatásban. Nem a

A férfiak a fizikai és politikai erők képviselői, a nők pedig az erkölcsi erőé. A világ durva és instrumentalis munkáját eddig a férfiak végezték, ellenben a finom és gyöngéd erkölcsi erőt az életre való hatásában a nők fejtették ki. És a nőknek ez az ereje friss, lelkesedő és elfogulatlan, holott a férfiak erejét a hagyományok a mult merev kereteihez vonják, sőt a modern haladás még újabb békókba veri.

A nevelés-oktatásügy reménynyel néz a női természet most említett hatalmára. A hatalom az a lényeg, mely minden egyéb dolgot mozgásba hoz. Vegyük pl. a gőzgépet az erő szimbolumának, s aztán tekintsük a kezet, mely a gépet mozgásba hozza, hatalmasabbnak a gépnél; mind a mellett az értelem, mely a kezet mozgatja, szintén erősebb a kéznél, és a jó és rosz megválasztani tudása, mely az értelmet arra készteti, hogy a kézzel a gépet mozgassa, szintén nagyobb erejű, mint az értelem, a kéz és a gép együttvéve, melyek a mély belátásnak csak eszközei és szolgái. Ennélfogva a belátás a legigazibb hatalom, mely az instrumentalis erőtől legkevésbé függ, s azt mégis legjobban tudja forgatni.

nevelésoktatás rendszereit tanulmányozta, hanem a gyermeki elmét, melyet magához vonzott, s ebben állt nagy hatásának titka.

A tanulók lelki és testi épségére egyiránt nagy gondja volt. 1876-ban történt, hogy midőn a kis Uppingham város elöljárósága nem akarta a várost alkalmas vízvezetékkel és csatornázással ellátni, az öreg úr egész iskolájával, azaz több mint négyszázad magával, elköltözött (vasuton) Walesbe, egy tengerparti kis községbe, Borthba, s ott folytatta minden megszakítás nélkül az iskolát, míg az uppinghami tanács rászánta magát Thring követelményei teljesítésére. A «Times»-ban levelek jelentek meg a tengerparti iskola példás fegyelmezéséről, s a vasakaratú igazgatónak ezt az eljárását az egész nemzet tisztelettel és csodálattal emlegette.

Thring nagy ellensége volt az egyoldalú tanító (tömő) rendszernek Számos műveiben tapasztalataira támaszkodva, hathatósan sürgeté az oktatás reformját, s e részben a tanítónők munkájától nagy sikereket várt.

Minő lelkesülten irta le nekem a kedves öreg úr a leányiskola-igazgatónőknek 1887 juniusában lefolyt értekezlete sikerültét, melyet épen az ő kedvéért tartottak Uppinghamban. Kedves kötelességemnek tartám az elköltözött nemes léleknek akkor tartott beszédét, hatytyú dalát, legalább főbb vonásaiban e folyóirat újévi számában közölni, s ezzel a nőnevelés erkölcsi oldalát, egy fenkölt érzületű és képekben gondolkodó szellem fényével megvilágítani.

Egy gondolkodó elme sem vonja kétségbe, hogy a férfiak leginkább föl vannak ruházva instrumentális erővel; s azt sem, hogy a nők legjobban épen ezt az erőt tudják működtetni. Rendkivül fontos tehát, hogy azt józanul, bölcsen, mondhatni királynői módon tegyék, nagy missziójuk szem előtt tartásával, azzal a nyugodt és nagy bizodalommal, hogy feladatuk a kitünőségnek egy új eszményét és a tiszta és önzetlen nagylelkűséget megteremteni.

A férfiak jó sokáig próbálgatták erejüket, mint kiváltságolt tanitók, s megalkották azt a nyomorult művet, melyet az agy-erő bálványozásának és a könyv nélkül tanulás dicsőítésének nevezhetni. Az oktatásból kifelejtették az emberi lényt, a kit most már be kell vinni. Ez a feladat a tanitónőkre vár, a kik ezzel friss és magasabb erőt visznek be a nemzeti életbe.

Mindnyájan érezzük, hogy a nevelés terén valami újra, valami pezsgő életre van szükségünk és nem emberi muzeumokra. A végczél az, hogy a jellemet a tudás fölé, a szivet a főnek elébe helyezzük. E nagy munka megkezdői a nők, kik egyszersmind anyák is, s folytatói szintén a nők, kik egyszersmind tanitók is, kiknek rendelkezésökre áll a leghatalmasabb mozgató erő: *a gyöngédség.*

Van-e helye az életben a gyöngédségnek?

E helyett inkább azt kérdhetnők, nem gyöngédségből áll-e az élet? — Gyöngédségből, mely sokoldalu, nyugodt, szerető, benső határozottsággal teremt, tart fen, és kormányoz mindent, gyöngéd gondjával, szűnös-szűntelen, helyrehozva az erőszak okozta pusztulást, megszépítve s gyöngéden elhárítva a szétszórt romokat. Hiszen mindama téreken, melyeken az erőszak feltűnik, a szeretet és az élet lehanyatlik. Az erőszak az élet gyökerén rágódó féreg, és az élet nem egyéb, mint gyöngédségbe öltözött szakadatlan növekedés. Ezt a gyöngédséget árulja el a föld minden röge, mely életet táplál; azt látjuk a fűben, a virágban, a gabnában, s a mező legkisebb csirájában. Mi köze az erőszaknak a fű, a virág, a gabna, vagy akármely növény életéhez? Mi köze a fészkén ülő madárhoz, mi köze a puszták és erdők, a folyók s tengerek vadaihoz? Az erőszak megölheti az életet, de nem adhatja azt: nem, még a legutolsó féregnek sem.

Szintén áll ez az igazság az emberről is, mert a küzdelemben kifejtett erőszak csak ölhet; a törvény ereje is csak megölheti a rosszat, avagy elnyomhatja az akadályokat; de ha a törvény ennél tovább megy és kezet tesz az életre, s annak bármely részét csak egy ujjal érinti is, kihal az élet, annál az egyszerű oknál fogva, mert a törvény lényege a hajthatatlanság, az életé pedig a változó mozgás, s hajthatatlanság és mozgás egymással meg nem férnek. Ekként a törvény, mely az erőnek a legmagasabb és legszentebb alakja, romboló démonná válik, mihelyt a szeretet országába hatol.

A keresztyénség maga egy új diadalt ülő erő, mely szétrombolta a régi világot. Csakhogy a nagy dráma újból s még nagyobb mértékben elkezdődött és egy új erő tűnt fel az új korszakban. Az ó-világot a kéz ereje döntötte meg, midőn dicsősége átokká vált; most már a fej értelmi erői viszik véghez a legnagyobb pusztitást a czivilizáczió műveiben. A természettudomány és értelem a maga vasútaival, távirdáival és gőzerejével az egész emberiséget egy erőnek erejével küzdő óriási tömeggé foglalja össze, mely előtt semmi sem szent, még az sem, a mire büszke lehetne.

S íme az új világnak is össze kell omlani, mint megdőlt az ó, abból az okból, mert ez sem tud az élettel lépést tartani, s a fejlődő életre nézve nagyon szűk keretekké merevedvén, gátat vetett az élet folyamának, s rákényszerité, hogy stagnáljon; hogy magát bebörtönözve, a világosságról és a terjeszkedésről lemondjon. Ennek elkerülhetetlenül pusztulás a vége; pusztulnia kell a maga kifejtette fojtó gázak miatt.

A kéz és a fej erőszakos érintésére egyformán szétmálik az élet, mely az erőszakot nem ismeri másképp, mint a szolgák szolgáját. A hivalkodó és önmagát emésztő értelem világa a férfiaké, ellenben az élet országa a nőké. Az Önök souverainitása a férfiakra hagyni az élet durva munkáját, addig a míg Önök a kecses élet gyöngédségével kormányoznak, melynek leggyöngébb csilláma erőteljesebb minden instrumentalis hatalomnál és erélynél, származzék az akár a kézből, akár a fejből.

Az az örökké tartó tény, mely ezt az igazságot nevezetes gya-

korlati axiomává változtatja az, hogy a miben az élet a legmagasabb és az erő alsóbb fokú, mindaz a nők munkája.

A férfiak munkája az életben és nevelésben a díjért küzdő erőművészeké, kik karjuk és kezük ereje mívelését tekintik életczélnak. A szellemi díjért küzdők és athleták szintén a fejet és az agymunkát tekintik hivatásnak. És ez a fej-athletika elvileg egy cseppel sem jobb, mint a láb és kéz athletikája. Semmi szükségünk, hogy a chinaiak lábbénítása kiterjesztessék és átvitessék a fejre, mint a hogy Európa ezt sok száz esztendeig gyakorolta a nőkön. El a chinai lábmintára formált fejekkel. Hadd legyen meg a nőknek is egészséges instrumentalis erejök a fejben, mert az élet eszközökkel dolgozik, s az a czivilizált ember, ki a nőket a jóttevéstől eltartóztatná, szint oly vad, mint az a természeti ember, ki alvása vagy háboruzása idején megköveteli nejétől, hogy azt a munkát végezze, melyet magának kellett volna megtenni.

Az emberi nem egész világa élete első tíz esztendejében a női ész és szív világának van alávetve, s ekként a nőknek, mint a természet törvényétől odaállított tanitóknak elengedhetlenül szükséges a test és az elme helyes mívelése. A jellem formálása első sorban jellemerőt igényel. A szív nevelése okáért a művészet és irodalom termékeivel hozzuk őket érintkezésbe érzelmök finomítása s kedélyéletök mélyítése végett, mert senki sem taníthatja azt, a mit nem ismer, s a tanitónak kell első sorban tanultnak lenni. A jellem formálása, vagy más szóval annak a hatalomnak az előállítása, mely az instrumentalis erő világán uralkodik, mindig az Önök főműve lesz. Az Önök magas kiváltsága, hogy a jóságot szeretetreméltóvá tegyék és valahol csak megjelennek, mindenütt bizonyos megszentelt légkört terjesszenek, mely mutassa a világnak a szépség gyöngeségének a mindenhatóságát, midőn a szépség nem jelent egyebet, mint a legtisztább gondolatnak és érzelemnek legigazibb megjelenését. Ez egyszersmind maga a keresztyénség. Hisz maga a keresztrefeszitès lángoló betűkkel adta tudtára az emberiségnek azt a dicső igazságot, hogy az erőszak kezei közt meghaló gyöngeség azért, mert jó, maga a halhatatlanság és az élet, mely benső erejénél fogva diadalmaskodik.

Önöknek, kik külső erőben gyengék, mint tanitóknak szintén ezt kell bebizonyítniok. És mint tanitóknak szükségük lesz a szívnek arra az erejére, melyet a vallás nyújthat, midőn gyöngeségöket az élet küzdelmei próbára teszik. A főben járó dolog Önöknél nem a tanítandó ismeret összege. Az igazi kérdés az, hogy milyen a tanító, és miként tanít. A tanítandó tárgy sohasem ér föl azzal a szellemmel, melyben a tanítás történik, és épen ebben, vagyis a tanító jellemében van a nagy különbség. Az igazi tanító nem lehet az ismeret omnibuszának vontatója, mert akkor vége a tanításnak. Önökre, mint tanítókra életek lesznek bízva, és nem fejek, és nem is lelkes gőzgépek. Önöknek feladata lesz ezt a kezökre bízott életeknek hatályossá tételével igazolni.

Munkájukat nagyon is fogják kritizálni, első sorban a férfiak, kik a mint említettem, az erő bálványozásának szerzői. Jusson eszökbe, hogy társadalmunk tele van oly úgynevezett tanult egyénekkel, kiknek összes tanultsága nem egyéb, mint poros könyvpolczok másodkézből kapott könyveinek a betanulása. Hogy a chinai lábbénítás megtalálja a maga méltó mását, nagy számmal vannak köztünk nagyfejűek, emberi bulldogok, merő koponyából és állkapocsból álló testetlen fejek; összeaszott csontvázak, melyekből minden nemesebb érzelem kiszáradt. Vannak törpék, kik mindent ismernek, csak az életet nem, és vannak a destillált könyveknek chemiai lombikjai, és a világ automat kormányzói, kik szerencsétlenségre élő lények.

Ennek a fajnak kell kipusztulni a szív és jellem nevelése új korszakában. Az Önök tiszte lesz a jellemet a kisdedkortól fogva alakitani. Jusson eszükbe, hogy minden míveletlen elme gyermekelme, s még Newton is a gyermekséggel kezdte. Itéletem szerint a férfitanitó-világnak épen abban áll a nagy bűne, hogy szemet huny a rávárakozó valódi munkával szemben, s azért, mert a kezükre bizottak közül egy néhány nem gyermekelméjű, miattok elhanyagolják a gyermeki éretlen elmét, s hagyják, hogy mindig gyermekek legyenek, hogy a gyermekség állapotában megmaradjanak, mert méltóságukon alul áll érettük valamit tenni. Kerüljék Önök ezt a főben járó tévedést.

A levegő tele van filozófiai fogalmakkal, s a nagy szavaknak mindig van varázsuk a nem-gondolkodókra, vagy félig gondolkodókra. Ez a fenszárnyaló bölcselkedés lehet mind igaz, csakhogy más világba és nem a mi gyermekvilágunk számára való, s alig van több köze a gyermeki elmével, mint a sasnak a puhánnyal. Semmi közünk a sas repülését tételekbe foglalni vagy a repülés törvényeit bizonyítgatni, de igenis törekednünk kell megállapítani, hogyan kell a közepes elmét oktatni, próbálnunk kell megérteni azokat az egyszerű eljárásokat, melyekkel kisded elmék egészséges növését be lehet indítani. Fordítsák szívöket a gyermeki elme felé, erre az éretlen ifjú teremtményre, a közepes tehetségű fiú- vagy leánygyermekre, s ha Önök ezt teszik, bátran mondhatom, hogy szemük elől soha sem fogják eltéveszteni a jellemalakítás nagy művét; soha sem fognak megfeledkezni arról, hogy az ifjú nemzedékek az Önök alakító kezein mennek át.

Még egy nevezetes tényt nem szabad Önöknek elfeledniök, azt t. i., hogy Önöké az isteni kiváltság, hogy segítő társak legyenek. A nők arra vannak teremtve, hogy kisegitsék s jóvá tegyék a férfivilág fogyatkozásait, hogy a küzdelem és megpróbálás idejében enyhületet nyújtsanak, hogy magokra vegyék a földön járó angyalok szerepét lelkesitésökkel és a nehéz sebek szamaritánus módon való gyógyítatásával; hogy mint a harcz terétől távol állók, reményt és gyöngéd támaszt nyújtsanak a férfiaknak.

Ámde hogyan valósíthatnák ezt a magas rendű befolyást, s hogyan segíthetnének, ha nem tudják mi módon munkáljanak? Ha a nők isteni hivatása a férfiak kisegítő társa lenni s munkájoknak az utolsó simítást megadni, és az ő napi kemény küzdelmeiket egy gyöngédebb élet enyhítő és vigasztaló légkörével körülvenni: ezt a királynői tisztet csak öntudatosan kifejtett erkölcsi erélylyel végezhetik. Ime a női munkásságnak egy másik souverain köre. A nő a férfi dolgozó társa, egy harmonikus, de független körben; a férfi a nagyjában alakító és küzdő, a nő a segítő, gyógyító s a belső élet királynője. Ebben a kettőben, a jellemalakításban és a segédkezésben összpontosul mindaz, a mit a tárgyról mondhatunk. A mely nő ezt a két rendbeli feladatot teljesíti, hivatását teljesen

betöltötte; azt a hivatást, mely igyekszik a jóságot szeretetreméltósággal felruházni. Az erőszak nem szeretetreméltó, s a mely pillanatban az a jellemben jelentkezik, a szeretetet tönkre teszi. Chrysostomusnak, az aranyszáju prédikátornak egyik mondása szerint, mely mennyen és földön talán legnagyobb igazság, minő emberi ajkról kikerült: «A ki szeret, többre becsüli az engedelmességet a parancsolásnál». Becsüljék többre önök is. Minő tiszteletreméltó annak a részéről, a ki szeret, az engedelmességnek az az aktusa, midőn egy szeretett lény lábaihoz rakja mindenét, még életét is. Ekként, egy igazán emberi világban oly lények lakoznának, kik vágyva vágynának egymásért a legkínosabb kötelességeket teljesíteni. Ebben az erő-bálványozás mai alacsony világában nem csodás dolog lenne-e, ha ily önzetlen isteni tűz hevítené a kebleket; ha a nők lennének ennek a csodás tűznek a papnői, melynek oltárai előtt a férfiui vad szenvedély levetné fegyverzetét. És egy nemes lelkű nő a szeretet mellett, mint a csillag, tiszta fényt sugároz mindenfelé, valahol csak megjelenik, s közelében az aljas gondolat, a hitvány tett örökre meghunyászkodik.

És a fény öntudatlan árasztásának ez a tehetsége, rávezet bennünket a földi lét legmagasabb csucsára: a krisztusi megdicsőült humanitásra, a különböző nemű két lénynek testben és lélekben való ama fenséges egybeforradására, melynek isteni példája Krisztus és a szent Szűz.

Merem állitani, hogy a világon az a nemzet a legnagyobb, mely a nőket, mint munkásokat a legelső helyre teszi. Bátran kimondom, hogy az a nemzet áll legelől, mely legtöbbre ment a nők-munkára való misziójának elismerésében, mert övék az az egyetlen erő, mely megdönti az erőszakot s szeretetteljességével élő példát ad arra a magasrendű hatásra, mely a gyöngédség és segíteni tudás nyomában fakad.

Minő durvának és alávalónak tetszik a külerő zsarnoksága, s ezzel szemben minő fenséges a nőies gyöngeség, a maga nemes és igaz voltában. Az igazi élettökély a vonzalomteljes kecs fensőségében áll, s ebben a durva erőszakkal telidesteli világban a női munka

az, a mi abba a tiszta élet nyugodt tekintélyét beviszi. Ennélfogva a nőknek, mint tanítóknak, bámulatos a hatásuk.

III.

Ime, ez a hitvallása a nők erkölcsi hivatásáról egy nemes léleknek, a ki fejével érez és szivével gondolkodik. Ő a sziven át akarja megtalálni minden növendék elméjéhez az utat, s ezért helyez oly nagy súlyt a nők munkájára, mint a nagy erkölcsi tőke szerzőjére. Thring a férfi karja és agy ereje meghódította hazát a női gyöngédség nemes munkaterévé akarja átalakittatni, s az apák birtokát (patria), az anyai szív vonásaival ékeskedő erkölcsi örökséggé (mintegy matriává) változtatni. Ezt a munkát nem a könyvekhez tapadó tanítás hajtja végre, hanem az igazi tanító, a ki nem a könyveket, hanem a növendékek elméjét forgatja. A buta gyermek elméje a bölcs ember problemája, mondja szépen szerzőnk egyik művében. A jó tanító a szív, a fej, az alapos tanultság és a kedvező körülmények kombinációja, s tiszte nem a gyermeki elme szivattyuzása, hanem benne a gondolat produkálása.

Ámde a mai oktatás-rendszer mindenféle ismeretet bevitt az oktatás körébe, s a miatt a mily mérvben kiszorult onnan az igazi tanító, a tankönyvek az iskolát, a szülei házat s a gyermekszobát oly tömegesen ellepték, mint a sáskák Egyiptomot. Ma a tankönyvek mindent megtanítanak, s talán épen e miatt a tanulók magukra semmit sem tudnak megtanulni. A XIX. század iskoláiban Sokrates nem válnék be tanítónak, úgymond Thring, mert semmit sem tanított, de tanítványai mindent megbirtak tanulni. Sokrates ekével ment neki az emberi szívnek, felszántá, szelleme hevével érinté, s az megtermékenyült, mint a hogy tavaszi eső és szél után életre kél és hajtani kezd a mező földében lappangó magvak milliárdja.

Azt mondják a mai rendszer védői — mondá Thring egyik beszédében (1885) — hogy a mai iskolákból is kerülnek ki kitünők. Igenis, csak hogy egy rendszer annál rosszabb, mentől kitünőbb az a néhány egyén, a kikre ujjal mutat. Fényes csillagok csak sötét éjjelenként ragyognak, de leggyarlóbb napfényen is mindenik elhalványul. Ha *minden* gyermeket, (tehát nemcsak a kirakatba

valókat) úgy tanítanak, a mint kell, bekövetkezik a nemzeti miveltség melegítő napfénye.

Az anyák és tanítónők nemes tiszte, a mai rendszer nagy fogyatkozásait szívök munkájával pótolni és helyrehozni. Feladatuk az ifju nemzedék érzületét humanizálni. Tehát most már a nők is arra vannak kárhoztatva, mint a férfiak, hogy ne ingyenélők, ne passiv nézők, hanem hasznos munkások legyenek. Ez alól a kárhozat alól — úgymond Jules Simon — nincs fölebbezés.

Használni! ezt mutassák meg a nők nemes példájukkal, erre tanítsák gyermekeiket, mert a jövő az erkölcsös jellemé, s a becsülettel végzett munkáé.

(Kolozsvár). Felméri Lajos.

SERDÜLŐ LEÁNYOK OLVASMÁNYAI.

Nagy és rendkívül nehéz feladatot tűzött ki maga elé a Mária Dorothea-egyesület, midőn tervbe vette a magyar irodalom termékeinek megbirálását oly szempontból, hogy melyek alkalmasak azok közűl a serdülő leányok olvasmányaiul s ezzel kapcsolatban megállapítva a leányifjúság olvasmányainak pedagógiai elveit, gondoskodni akar arról is, hogy a mutatkozó hiányok lehetőleg pótoltassanak akár a legjelesebb külföldi irodalmi termékek átdolgozása, akár, ha lehet, eredeti művek létesítése által.

Bármily nehéz legyen is azonban ez a feladat, annak az egyesületnek, mely a nemzeti nőnevelés fejlesztését komolyan kitűzte czéljául, meg kell küzdeni vele. Az évtizedeken át nagy gonddal ápolt s százezrenkint gyűjtött tapasztalatokon alapuló iskolai nevelés mellett nagyon, de nagyon hamúpipőke szerepét játszotta folytonosan a házi nevelésnek az a része, mely az iskola köréből kilépett leányokra vonatkozott, pedig tudva van, hogy az elemi iskola csak a műveltség-szerzés feltételeit adja meg, a magasabb fokozatú leánynevelő intézetek nagy része is csak a tudományokra vonatkozólag ad tájékoztatást: abban a korban, midőn a serdülő leány iskoláit elhagyva kedélyének egész melegével s fogékony képzelme ingatagságával lép a nagy világba, midőn fokozatosan szilárdul meg egyénisége, melynek jellegétől függ nagy részben jövő élete, a szegény leány többé-kevésbbé csak anyja tapintatára van hagyva. Igen, tudjuk jól, hogy e nagy fontosságú korban a jellemképzés egyik legfontosabb tényezője: az olvasmányok s hogy mindenekelőtt ez a nevelési eszköz az, melyre a társadalmi pedagógia művelői legjobban hathatnak, s melyet ellenőrizni s fejleszteni ennélfogva első rangú kötelességük. S ki ne ismerné el, hogy ez a nagy munka méltó

jutalommal is jár. Ezer meg ezer értelmes magyar anya hálája, irodalmunk egy jelentékeny ágának felvirágzása s a magyar társadalom nemesebbé alakulása állanak vele szoros kapcsolatban: egyenkint is nagy, nemes eszményképek, egészben véve ragyogó szellemi kincstár.

Elhoztam én is jelen adalékaimat a nagy munkához, melyet egyetlen férfiú nem valósíthat meg s kérem a t. szerkesztőséget, hogy azt közzétéve nyissa meg közlönyét a pótlékok s esetleges viták kiadására, hogy tisztább legyen látásunk s szilárdabb az a talaj, melyen a Mária Dorothea-egyesület közhasznú működését megkezdheti.

Csak a serdülő leányok olvasmányairól szólok. A gyermek és felnőtt olvasmányaiban nem lehet nagy különbség a nemek szerint, a serdülő korban ellenben pedagógiai szempontból élesen s határozottan domborodik ki az ellentét, sokkal inkább, mint előbb vagy utóbb s a nemi különbség a szellemi táplálék változatosságát is feltételezi. A kort pontosan meghatározni lehetetlen. Élénkebb felfogású leánykáknál már 13 éves korában kezd megszünni a gyermek, bár a mi éghajlatunk alatt a leányok fejlődésének a fordulópontja rendesen csak a 15-ik életévben áll be s a serdülő leánynak nővé alakulása a 18-ik életév előtt csak egyes, rendesen nem egészséges s nem természetes viszonyok között fejeződik be, többnyire s természetszerűleg csak a 20-ik életév betöltése után. Általában véve tehát a serdülő leányok olvasmányaival a szorosabb értelemben vett népiskolának semmi köze, másrészt azonban ezen olvasmányok megállapításánál nemcsak a polgári s felsőbb leányiskolák növendékeire kell tekintettel lenni, de a családi körben levő úgynevezett nagy leányokra is egész oly korig, melynek természetes határait — fájdalom! — gyakran végzetesen zavarja meg a társadalom, mely annyi ezer serdülő leányból alkot feleséget, mielőtt a természet nővé fejlesztette volna.

Az olvasmányok megválogatásának elmélete irodalmunkban Takács Évának felléptével kezdődik s eléggé gazdag. A régi korszakot, mely az iskolára természetesen még nem lehetett tekintettel, körülbelől Fáy András működése zárja be. Az újabb korszak,

melynek első nyomai a Bach-korszakba nyúlnak fel, többé-kevésbbé csak az iskolai körhöz tapad, bár igen természetes, hogy a hirlap- s könyvirodalom hatalmas fejlődése folytán a nagy kérdés társadalmi jelentősége sem hagyatott figyelmen kívül, ha szintén a legjelentékenyebb önálló kísérletek sem emelkedtek a Legouvé műveinek lefordítása által elterjesztett eszmék niveauján felül.

Ismertetni ezeket az elméleteket nem volna épen hálátlan feladat, bár, a mennyire itélni merek, gyakorlati eredménye alig lehetne. *Az elmélet nálunk e tekintetben jóformán semmi hatással sem volt a gyakorlatra, mivel a frázisokon felülemelkedni alig tudott.* Olvassa el bárki K. Beniczky Irma, Kalocsa Róza s mások kompilációit s hasonlítsa egybe a hazai nőnevelés terén önállóbb nézetekkel biró Rajkay Teréz, De Gerando Antonina avagy akár Molnár Aladár s Felméry Lajos e tárgyban kifejtett nézeteivel: a rokonságot mindenesetre fel fogja találni közöttük. Korrekt nyelvezet, szerénység s nőiesség, szemérem kimélése, erkölcsrontó regények elkerülése, hazafias érzelem ápolása stb. mindenütt egyaránt előfordulnak: szép és igaz követelmények, de épen, mert nagyon általánosak, negativ jellegűek s gyakorlatilag hatástalanok. A leglényegesebb pozitiv különbség az egyes pedagógok között abban áll, hogy az egyik a felekezeti erkölcstant, a másik ellenben a humanizmust, az általános emberit helyezi előtérbe s talán ez is az egyetlen gyakorlati hatású eredmény, bár megjegyezhetjük, hogy Schmid Kristóf műveinek egyideig tartó nagy elterjedésén kívül, még ez az eredmény sem volt lényeges, mivel a felekezeti irány a magyar népnél erős gyökeret soha sem vert s ez irány egyes képviselői épen akkor, midőn a nőnevelés még csaknem egészen kezökben volt, annak ily szigorú felekezeti irányba terelésére alig gondoltak.

Az elmélet ily nagyfokú tehetetlenségének tulajdonítható részben, hogy leány-ifjúsági irodalmunk szokatlanul későn kezdődött. 48 előtt még szükségét sem érezték, hogy serdülő leányok számára külön könyveket írjanak avagy fordítsanak, sőt még a 60-as években is igen csekély kivétellel Hoffmann Ferencz s társainak gyermekkönyvei voltak a fiatal leányok specziális olvasmányai is. Ugyan-

ezen időben azonban szokatlan lendületet nyert a hirlapirodalom s nemsokára a franczia regények fordításaiból ezer meg ezer füzet lepte el a magyar olvasóközönséget. Mindkettő oly rohamosan s hatalmasan terjedt el, hogy a serdülő leányok sem vonulhattak félre. A koruknak meg nem felelő olvasmányok s egyuttal a franczia regények egy részének határozottan immorális vagy legalább lazaerkölcsű iránya a közvéleményben reakcziót szült: ez a reakczió teremtette meg nagyrészt az ifjúsági lapokat s az ifjúsági könyvirodalmat, de bizonyos tekintetben ennek tulajdonítható az is, hogy *jelenlegi leányifjúsági irodalmunk túlnyomólag sekélyes aggszűzi felfogásoknak hódol* s azok negativ elvei adtak irányt az érdekelt közönség megitélésének.

Meggondolva írtam le ezt a súlyos vádat. Elismerem, nem sülyedtünk még annyira, hogy, miként egyes zárdákban akarják, a leány lehetőleg ne olvasson soha férfiakról s könyveiben lakadalom, keresztelés, ölelkezés stb. soha se forduljon elő, de olykor-olykor már nagyon közel jutottunk hozzá. Akadtak egyes úgynevezett tanférfiak, kik a nyelvtanból s természetrajzból a hím és nő megkülönböztetést el akarták teljesen hagyni (és pedig következetes következetlenséggel mindannyian csak a leányiskolákban s nem a fiúkéban is) s kik elfeledkezve arról, hogy a templomokban félmeztelen képek s szobrok mindennapiak, a serdülő leányok, sőt a gyermekek képes könyveiben csak nyakig gombolt alakokat tűrnek meg, mintha a valódi szemérem azzal már mindenesetre meg lenne óva. Leányok számára irott eredeti műben (mintha Pál és Virginia történetét soha sem irták volna meg) ma a magyar irodalomban csaknem szentségtörés volna szerelmi vonzalomról beszélni s a legtöbb tanférfiú hamarább dobná ki a felsőbb leányiskolai növendékek könyvtárából azt a művet, melyben egy leányka tiszta szűzi szerelemmel csókol meg egy ifjút, mint azt, melyben ifjak előtt különben ismeretlen rémséges gaztettek vannak leírva, de természetesen úgy, hogy a bűnösök végül megbűnhődnek s az olvasó még egy pár kenetteljes frázist is kap. Arról, hogy a kegyetlen vérengzések avagy háborúkban kitüntetett hősiességek olvasása sokkal károsabb az ifjúság kedélyére, mint akár kizárólag szerelmi történetek leírása, termé-

szetesen feltéve, hogy mindkettő tapintatosan történik, igen keveseknek van tiszta képzetük. Hiszen nem kisebb ember, mint báró Eötvös József volt az, ki a külföldi ifjúsági iratok közül első sorban Cooper indián regényeinek átültetését ajánlotta, mely regényeknek ugyan nagyon jó etnografiai ismeretterjesztő hatása van (bár ezekben is túloz) s e mellett kétségkívül érdekes olvasmányok, de az örökös gyilkolás s csalás, melyet az ifjú s leány belőlök olvas, ártatlan kedélyét bizonynyal jobban megmérgezi, mint a kiválóbb modern regényírók általuk is átérezhető szép prózai költeményei. Igen, a szemérem megsértése egyike a legnagyobb hibáknak, melyeket ifjúsági olvasmányok megválasztásánál el lehet követni, de aggszűzi sekélyes felfogás az, hogy a nemi különbség felemlítése már önmagában szeméremsértés s nagy hiba nem látni be, hogy szemérmet sért az is, ki az ifjat kényszeríti, hogy a raffinirozott erkölcstelenség s vadság világának szennyében turkálgasson. S pedig nem is a meztelen rút, mely kiválóan ront, hanem az a félig eltakart s megnyerő mezbe burkolt bűn: a kaczér nők, a hódító világfiak, a hires vadászok, vérengző katonák, zseniális kalandorok s annyi más kedvelt alakja a tetszelgő bűnnek ifjúsági irodalmunkban, — alakok, kiknek nagy része eszményi erényt lát a bűnben, másik része pedig léha erényeskedéssel hirdeti a mértékletességet azok között, kik nem tanultak meg soha éhezni, de egyik sem lelkesíti az ifjat arra a legfőbb jellemképző vágyra, hogy tanulja meg elfeledni önmagát is csak azért, hogy annál világosabban lássa kötelességét.

Kétségtelen, hogy a *mi jelenlegi leányifjúsági irodalmunkban még nagyon primitiv fokon mutatkozik az erkölcsi képzés ereje*, holott ennek hangsúlyozása mindennapi, a legemelkedettebb frázisoktól a legalaposabb prédikációi közhelyekig unos-untalan hallott dolog. A német irodalom predominálo hatása e tekintetben is igen szomorúan mutatkozik. Nemcsak a fordított ifjúsági művek zöme, de az eredeti dolgozatok is túlnyomólag selejtes moralizáló modorúak, hol — à la Schmid Kristóf — lapokra terjedő predikációk ölik meg még a legjobban szerkesztett elbeszélések lélekemelő hatását is vagy a hol — à la Marlitt — az ártatlanul szenvedők bánatá-

ban osztozkodás s könyeseppek kicsalása a fődolog. Nem csúfolódom. A felemlített írókat e nemben én is a jobbak közé számítom, bár nem hallgatom el azt sem, hogy a náluknál sokkal jobbakat, minők Schmiedt Ferdinánd, Kron Klára fordítóink elég hibásan elhanyagolták: de kárhoztatom irányukat, mely nem erkölcsi szilárdságra s akaraterőre vezet, de beteges érzelgősségre. Még az érzelgősség jogosultságát sem vonom teljesen kétségbe, midőn leányifjúsági irodalomról van szó. Nem kicsinyelem az érzékeny könyeket s nincs kűlönösen jogom kárhoztatni azt serdülő leányoknál. Nem, ellenkezőleg sajnálni tudnám őt s félteném annak a fiatal leánynak jövőjét, ki olvasmánya közben nem érzi olykor, hogy lázba jött vére, hogy lebilincselte a látott szó s az olvasott alak öröme s szenvedése egyaránt könyeket csalt szemébe. De egészen más dolog az érzelgős irány uralkodása. Morális intések s figyelmeztetések nélkülözhetlenek a nevelésben: örökös szidás avagy örökös dicsérés nagy veszedelme a gyermeknek. Erkölcsi érzet s erkölcsi erő hasson át bizonyos fokig minden ifjúsági olvasmányt, különösen azokat, hol nem a didaktikai elem, hanem a kedélyművelés a lényeges; de veszélyes, ha ez az erkölcsi erő csak külső mázként jelentkezik s az író nem képes arra, hogy a serdűlő leány műve olvasásakor külső frázisok nélkül is megérezze az ideális légkört, mely fölemel s lelkesít.

Ifjúsági olvasmányaink primitiv jellegét erkölcsi szempontból nemcsak az érzelgős s moralizáló irány túlsúlya tanúsítja, hanem a *negativ erények* csaknem kizárólagos ajánlása is. Elismerem, hogy nem íróink hibája ez, hanem a közszellemé, mely még most sem tudott szakítani az erkölcsi világnézetnek ama középkori asketikus jellegével, mely a lemondást, önmérsékletet, szerénységet s a negativ erények más legióit tartja legfőbbnek s nem érti meg, hogy az akarat s tetterő magasabb, mert a negativ erények csak a magánkedély nyugalmát ápolják, holott a legjobb indulatú ember is erkölcstelen magasabb szempontból, ha tétlenül él s nem foglalja el — bármily szűk körben — helyét az emberi nem boldogulását czélzó közös nagy munkánkban. Ebben a században, midőn megszüntek a régi patriarchális viszonyok s a küzdelem a létért tevé-

kenységre hívta ki még a nőt s ifjút is, ebben a században enerváló s így — szigorúbb értelemben véve a szót — erkölcstelen tett is a tisztán negativ erények dicsőítése, erkölcstelenség azt csepegtetni az ifjúság szívébe, hogy életfeladatát teljesítette az, ki nem lop, nem gyilkos s becsületes marad mindhalálig. Nem Potemkinféle festett falak között élünk többé. Az életbe kell vezetnünk olvasmányai által a serdülő leányt s ez az élet többé nem a negativ erények hálózata. Szerencsére elmondhatjuk, hogy az utóbbi évtized alatt e tekintetben jelentékeny javulás észlelhető, különösen az amerikai Smiles klasszikus iratainak s a vele rokon irányú Emerson, Mathews, Tissandier stb. műveinek fordítása s egy pár utánzás megjelenése következtében. Igaz, hogy mind e müvek bizonyos komolyságot s művelődéstörténeti elemi ismereteket feltételeznek, úgy hogy inkább csak az érettebb ifjúságra vannak hatással, de szerencsére megtöretett a jég s reménylenünk lehet, hogy ez a józanabb erkölcsi felfogás a valódi serdülő ifjúság számára készített olvasmányokban is meg fog honosodni.

Sajnos, hogy nem mondhatjuk el ezt a biztató szót arról a harmadik jellemző vonásról, mely ifjúsági olvasmányainkat, erkölcsi s nem didaktikai szempontból tekintve, elékteleníti. Az erkölcsi akarat ferde világításba helyezése ez a jellemző vonás. Mintha csak a legselejtesebb regényirodalom hatása alatt keletkeznének a serdülő leányok számára készített olvasmányok, a szereplő személyek között mindenkor ott találjuk a gonosz akaratú egyéneket, sőt a megrögzött gonosztevőket is, kik nem a viszonyok által kényszeríttetve, nem is egyszerű gondatlanságból vagy figyelmetlenségből okoznak másnak kárt és bánatot, hanem, mert gyönyörködnek a gonosztettben s mert pillanatra sincs nemesebb érzelmök. Valóban borzasztó az a kép, melyet a serdülő ifjúnak a kezébe adott elbeszélések után az emberi jellemről nyernie kell. Igen, emelkedett szelleműnek kell lenni az írónak, hogy — Spinoza bölcs szavaiként — az embereket ne gyűlölje, de ne is szeresse, csak megérteni igyekezzék s komoly munkásnak, ki a cselekedetek rugóit tárja elénk s ne csak azt az általános rosszakaratot, mely valóban igen ritkán van s rendesen csak másodrangú eredmény. Nehéz feladat így írni, de ifjúsági író-

tól meg kell követelnünk. Sokáig borította el a felnőttek világos erkölcsi érzékét is a középkorból reánk származott sötét világnézet az eredendő bűn tanának s más társainak kíséretében, a jövő kor ifjúságát megmételyezni ily világnézettel nem szabad. Hiszen hazugság a tan a megrögzött gonosztevőkről. Nincs ember e földön, nem is lehet egy sem, kiben teljesen kiveszett volna a társadalmi összetartozás érzete, a valódi erkölcs alapja. Rideg önző lény mindenfelé talál rosszakaratot, de ki megérteni iparkodik az embereket, közelebbi ismeretség után mindig több jó vonást talál fel bennük, mint futólagos ismeretségnél. Igen, hazugság azt mondani, hogy lehetne ember, kiben egyetlen jó vonás sem található s ez az erkölcsi hazugság kárhozatos bűnné változik, ha a fogékony ifjak szívébe csepegtetjük. De ha még igaz volna is ez a rettenetes tan, nem nemesebb feladat-e emberszeretetre tanítani ifjainkat? A «Századok legendájá»-nak zseniális költője egy szörnyeteg keleti zsarnok borzasztó tetteiről szól, hatalmas tollával undort kelt fel keblünkben ellene, a mint ott áll a mindenható itélőszéke előtt: a bűnök lenyomják mélyen, nagyon mélyen az egyik serpenyőt, a másik üres; de egyszerre jő egy disznó, a mohamedánok előtt undorító állat, melyet a zsarnok egyszer könyörületből az árnyék felé rugott, hogy sebeit ne égesse a nap — s ez az egy futó pillanatnyi tett a hosszú vérengző életen át, a szeszélynek látszó múlékony könyörület a vesék titkainak vizsgálója előtt lenyomja a vétkekkel telt másik serpenyőt. S mi tanítsuk a fogékony ifjakat örök gyűlöletre, engedjük, hogy hirdessék nekik azt az erkölcsi hazugságot, hogy az emberek tetteinek legnagyobb része jó- vagy rosszakaratból ered?

Sajnos, ma még nagyon messze állunk a tisztább felfogástól s ifjúsági olvasmányaink tisztább s magasabb erkölcsi megbirálása csaknem lehetetlenség. Ismételjük, hogy primitiv helyzet uralkodik e téren s ez okból egyelőre nem az abszolut jó, de csak a relative kevésbbé rossz ifjúsági olvasmányokat s erkölcsi jellegű elbeszéléseket kell és lehet kiválogatnunk.

Fejlettebb fokon áll *leányifjúsági irodalmunk didaktikai irányú ismeretterjesztő csoportja*. Egészen tervszerű s öntudatos működésről e téren sem lehet ugyan beszélni, mindamellett már

eljutottunk ama logikai magaslatig, midőn — legalább egyes kérdésekre nézve — nem általános pedagógiai s módszertani frázisok, hanem valódi szabályok, sőt klasszikus példák szolgálnak irányadóul. Igen természetes, hogy e téren a külföldi művek fordításai vagy átdolgozásai jelentékeny helyet foglalnak el s habár óhajtjuk, hogy a legjelesebb külföldi minták mellett minél több jó eredeti magyar dolgozatunk is legyen, a jelenlegi helyzetet még sem tarthatjuk megszégyenítőnek. Hiszen — hogy csak a legjelentékenyebb két csoportot emeljük ki — a hires Robinsoniádok s utazási művek a világ minden irodalmában többé-kevésbbé egymás utánzásai s méltán hiányosnak lehetne tartanunk bármely ifjúsági könyvtárt nálunk is, ha abban Robinson történetének valamelyik feldolgozása s egy külföldi jelesebb utazási könyv (p. Grant kapitány gyermekei Verne Gyulától) nem volna feltalálható.

Sajnos, hogy jóformán csakis ez a kis csoport az, melynek képviseltetésével hazai irodalmunkban meg lehetünk elégedve (ismételvén azt, hogy a hazai eredeti dolgokat, különösen a Magyarország kiesebb vidékeit ismertető utazási ifjúsági könyveket jövőben várjuk). A többi csoportok nagy része elhanyagoltatott. Még a zseniális Swift által megalkotott irány is, mely az összehasonlítás didaktikailag csaknem páratlan becsű felhasználására utat mutatott, jóformán utánzó nélkül maradt s az ifjúsági irodalomban Gulliver méltó utódjaként jóformán csak Twain Márk «Koldus és királyfi» című elbeszélését s nehány állatmeséjét találjuk. A klasszikus s középkori irodalom főbb termékeinek ifjúsági olvasmányúl feldolgozását a középiskolai tanár-egylet elismerésre méltó buzgalommal teljesítette, de a görög mitológia (Cox, Grimm, Church stb.) jóformán az egyedüli, mely teljesen kielégíthet. Még ennél is kevésbbé kielégítő a történelem nagy alakjainak bemutatása, melyet az ifjúsági irodalomban különösen az angolok oly szerencsével kultiválnak. A mi rendkívül gazdag nemzeti multunkról az ifjúság csaknem kizárólag az iskolákban szerzett hiányos adatokból értesül, a Franklin-társulat által kiadott «Történelmi könyvtár» igyekeznék ugyan ezen a bajon segíteni, de nem oly lelkiismeretesen s oly pedagógiai gonddal, hogy hatása lenne. Egyes írók, mint Győry

Vilmos, Mayer Miksa, De Gerando Antonina szintén kevés sikert érhettek el s működésük még nagyon is kezdetleges. A természettudományi ismeretek feldolgozása serdülő leányok számára irodalmunkban csaknem teljesen hiányzik s e nagy csoport feladatainak pótlására a népies irodalomból kell egyes műveket kiválogatnunk, habár ezek természetesen csak az érettebb ifjúságnak valók s igen gyakran még oly jeles művek is, minő Bernstein «Természetkönyve», a mi czélunkra csak részben alkalmasak. Pedig mily könnyű s mily hasznos volna Flammarion, Brehm, Burmeister, Herman Ottó s mások munkáiból ifjúsági olvasmányul is alkalmas átdolgozásokat készíteni.

Nem oly könnyű dolog egyszerű igennel vagy nemmel felelni arra a kérdésre, lehetséges s szükséges-e külön ifjúsági irodalom a női hivatás sokágú ismeretkörének közlésére?

Kétségtelen egyrészt, hogy Deák Ferencz híres adomája a bölcsészetről, mint sóról, teljes analógiára talál az ifjúsági olvasmányok czéljának feltüntetésében is. Fentebb kimutattuk, mily bizarr s visszataszító a Schmied-féle hosszadalmas predikáczió oly ifjúsági iratokban, a melyeket pedig a dolog természete szerint erkölcsi világnézetnek kell minden izében áthatnia. Csaknem ugyanazonos volna a helyzet, ha serdülő leányok kezébe olvasmányul rendes háztartástanokat vagy ezekhez hasonló szabályok s tanácsok gyűjteményét adnók. S mindennek daczára azt találjuk, hogy több jeles elméleti mű van a háztartástan s családi élet köréből, melyeket érettebb leányok is élvezettel olvashatnak. Ilyen az a franczia «Anyák könyve», melynek átdolgozásával Günther Antal ajándékozta meg irodalmunkat, ilyenek Falke útmutatásai a házi műipar terén, Legouvé ifjúsági művei stb. Egyes kivételek azonban nem alkotnak szabályt s legkevésbbé ezen a téren, hol a család központi helyzeténél fogva minden összekerül. A gyermeknevelésen s háztartáson kívül, melyek már önmagukban is tudományok komplexumai, az egészségtan, kertészet, baromfitenyésztés, háziipar s annyi sok más ismeretkör szorosan összefügg a női hivatással s csaknem a katholikus földrajz-féle követelésekhez hasonló lenne külön műveket követelni fiatal leányok számára p. a kertészetről. A családi

élet egyes gyakorlati mozzanatait is ismertető elbeszélések, példákban, habár csak képzeleti példákban feltüntetett anyák, feleségek s nővérek, itt-ott egy-egy a fentebbiekhez hasonló lelkesítő mű elegendő arra, hogy a serdülő leánynak a női hivatás mezején az erkölcsi irányt megadja. A didaktikai s ismeretterjesztő elem e téren is a fentebbi szabályok alá esik, azzal az egy különbséggel, hogy — miként a serdülő leány fejlődésével lassankint mindinkább előtérbe lép a nő — itt már nagyon közel jut az ifjúsági irodalom a népies irodalomhoz s egyes tudományágakból, különösen a neveléstan, egészségtan s nemzetgazdaságtan köréből a jó népies átdolgozások teljesen alkalmasak ifjúsági olvasmányoknak is, akár ifjak akár leányok számára.

Sajnos, hogy népies irodalmunk e tekintetben még nagyon gyönge, különösen a fentebb jelzett három tudománycsoportban, melyek a női hivatással szoros összeköttetésben állanak. A legtöbb népies mű van a nevelés köréből, de a nagyobb rész általánosságokban mozog vagy nagyon unalmas; oly művek, melyek Preyer s Darwin észleleteit követve megtanítanák az anyát, hogy a kisded szellemi életének fokozatos fejlődését megértse s a mi ezzel egy, annak megfigyelését megszeresse, irodalmunkban teljesen hiányoznak. Varga szorgalommal gyűjtött, de legtöbbnyire nehézkes nevelési példái aligha gyökereznek meg valaha leányok asztalain, Pestalozzi Gertrudja, Salzmann rákkönyvecskéi modern jellegű s ezért élvezhetőbb utánzókra nem találtak s Fröbel nagy eszméje, a gyermekjátékok felhasználása öntudatos nevelői czélokra ma még csak szaktudomány, nem kiegészítő része a női hivatás ismeretkörének. Az egészségtanból van legtöbb jó népies munka. Bock Ernő s a magyar Széll népies munkáinak egy női könyvtárból sem kellene hiányoznia s van egy-egy kiváló értekezés az egészségtan több ágából is, de még mindig kivánatos volna megírni népszerű kézikönyvét az egészséges táplálkozásnak, a női tornázásnak, leírni a használható házi szereket s a rögtöni balesetek gyógyításait, mindenekfelett pedig hiányzanak oly művek, melyek a serdülő leányok természetellenes életmódját megdöbbentő példákban tüntetnék fel. — De úgy a közegészségügyi, mint a nevelési tudományczoportok nép-

szerűsítésében jóval messzebb haladtunk már, mint a nemzetgazdasági ismeretek elterjesztésében. Elég könyv van, mely megmagyarázni törekszik laikusoknak is az érték elméletét, a termelés és fogyasztás arányát, a kereslet és kinálat összefüggését s más elméletileg oly fontos törvényeket, de nincs egyetlen egy sem, legalább a magyar irodalomban nincs, mely világot gyújtana az egyetemektől elzárt művelt nő agyában is a nagy találmányok, óriási közlekedés s a társadalmi élet átalakulása közt levő összefüggésről, mely tájékoztatná őt, hogy családi viszonyai, konyhaköltsége miként függnek össze a nagy világeseményekkel s megtanítaná, hogy a hitelműveletek nem csalók játékai, hanem a nemzetlét vérkeringését közvetítő erek, s hogy a jól felfogott önérdek nem bűn, mint egykor tanították, hanem a nemzet felvirágozásának egyik szilárd alapja. Nem felesleges tudákosság mindez. Szakképzettséget nem követelhetünk a nőtől, a nemzetgazdaságtanból jelen viszonyaink között egyenesen hiba volna ilyesmit követelni, de a világos áttekintéssel karöltve társadalmi bajaink egy nagy részének orvoslása jár: a kitartás s takarékosság hiánya, a középosztály túlságos ragaszkodása az egyetemi pályákhoz, a politikai eszmék hatásának túlbecsülése s ezzel kapcsolatban a társadalmi élet törvényeinek nem ismerése. Nem kicsinyes dolgok ezek, nem elméleti fontosságúak. A tegnap letünt nemzedék még komolyan hitte, hogy a női hivatást teljesen meg lehet tanítani a varrótű s főzőkanál mellett, ma már a józanabb rész elméleti képzettséget is szükségesnek tart, a pedagógoknak látniok kell, hogy küszöbön van az a kor, midőn legalább a művelt osztály női tagjaitól, kik a napról-napra izmosodó s mindinkább nagyobb benső tartalommal biró társadalmi élet vezérei közé fognak tartozni, tiszta világnézetet, határozott erkölcsi komoly törekvést kell várnunk s ezt nem adja meg a mai családi kör. Segítenünk kell rajta a legkülönfélébb eszközökkel s ezek között a legelsők közé tartozik az irodalom.

Rendes körülmények között a speciális női hivatás ismeretkörébe vágó olvasmányok zömét a *női szaklapok* közölhetnék. Nem vagyunk igaztalanok, elismerjük, hogy szaklapjainkban itt-ott csepeg egy pár ilynemű közlemény is, de hogy e lapok csaknem

kivétel nélkül a szépirodalomnak s divattudósításoknak szentelik legfőbb erejüket s ismeretterjesztő közleményeik megválogatásában nem járnak el terv szerint: azt e helyen felesleges is részleteznünk. De hiszszük, hogy eljő az idő, midőn aránylag sokkal jobb általános jellegű képes ismeretterjesztő lapjaink között akadni fog legalább egy, mely a valódi női hivatásra is gondot fog fordítani.

A lapok megválasztása a serdülő leányok számára — már csak a csekély választék következtében is — aránylag könnyű feladat. Sokkal nehezebb, de egyúttal fontosabb is a *leányifjúsági könyvtár jegyzékének* összeállítása. Irodalmunk fejlettsége egyrészt, továbbá komoly kritikai lapok, valamint a részletekre kiterjedő modern irodalmi tájékoztatók hiánya megnehezíti ily jegyzékek készítését, de nem teszi lehetetlenné, ha többen foglalkoznak komolyan vele. Az első kísérlettevő jóakaratú törekvésének eredményét közlöm itt az alábbi jegyzékben, kérvén a «Nemzeti Nőnevelés» szakértő olvasóit, hogy azt felülbírálni s esetleg kiegészíteni szíveskedjenek, hogy egykor, közös munkánk eredményeként, egy megbizható tájékoztató jegyzéket adhassunk a művelt anyák kezébe.

A gyermekkorból átlépő serdülő leányok számára a magyar irodalomban megjelent művek közül eléggé ajánlhatóknak tartom a következőket:

Abonyi Lajos: A fonó krónikája.
— — Az özvegy tehénkéje.
About Edmond: A csonkafülű ember.
Andersen meséi képekkel.
András, a szolgalegény (Vasárnapi Könyvtár).
Arany János: Kisebb költemények.
— — Toldi-trilógia.
Bánffy János: Rongyszedő.
— — A drótos fiu.
— — A szántócsalád története.
Bert Pál: Utazások s vadászkalandok.
Boross Mihály válogatott kisebb művei.
Büttner Lina: Egy rút kis leány története.
Boldogháza (Vasárnapi Könyvtár).
Lady Brassey: Utazás a «Napsugáron».
Church: Görög hősök.
Carlen E.: Két erkélyszobácska.
Colon: Kolumbus Kristóf élete.
Cooper: Az utolsó Mohikán.
Cox György: A mythologia kézikönyve.
Daudet Alfonz: A kis izé.
— — Tarasconi Tartarin jeles kalandjai.
De Gerando Antonina: Az emberiség jóltevői.
Dickens: A tűzhely tücske.
— — Twist Olivér.

Dickens: Dombey és fia.
Don Quichotte élete (Győry feldolgozásában).
Ebers György: Egy polgármesterné a XVI. században.
— — Egy egyiptomi királyleány.
— — Szerapisz.
Eötvös József: Költemények.
Feuillet Octav: Egy szegény ifju története.
Foe: Robinson Crusoe (Malmosy átdolgozása).
Gaál József: Peleskei nótárius.
— — Benyovszky Móricz élete.
Garay János: Árpádok.
— — Szt. László.
Goldsmith Olivér: A wakefieldi pap.
Goethe: Hermann és Dorottya, ford. Hegedüs I.
Grimm: Regék a görög s római őskorból.
Gulliver utazásai.
Győry Vilmos: Balassa János.
— — Legújabb Robinson.
Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza.
Hatszáz magyar nemzeti dal.
Hauff meséi.
Helm Klementin: Futri Kata.
Hevesi L.: Jelki András kalandjai.
Hoitsy Pál: A mi az embert környékezi.
Jebb R.: A görögök irodalomtört.
Jókai Mór: Magyar nemzet története.
— — Kis dekameron.
— — Fránya hadnagy.
— — Targalyak.
— — Régi jó táblabirák.
— — Szigetvári vértanuk.
— — Dózsa György.
— — A legvitézebb huszár.
— — A magyar nép adomái.
Jósika Miklós: Abafi.
— — A csehek Magyarországon.
— — Az utolsó Bátori.
Kane, a sarkutazó.
Kingsley: A hősök.
Kron Klára: Az élet iskolájában.
Laboulaye: Egyesült-Államok tört.
Lázár Kálmán: A szabad természetből.
Marryat: Rüstig Zsigmond, a brémai korm.
Mayer Miksa: Onogeses.
— — Jelesek csarnoka.
Mace: Egy falat kenyér története.
Marczell János: A gyűrű.
Meyne Reid: A tűzföld.
Mignet: Franklin élete.
Molnár László: Atyai tanácsok.
Niebelungen-ének, ford. Szász Károly.
Pál és Virgina (Vasárn. Könyvtár).
Petőfi Sándor összes költeményei.
— — János vitéz.
Pósa Lajos: Apró történetek.
Sámi L.: Délafrikai utazások.
Scott Walter: Lucia, a lammermoori menyasszony.
Stanley utazása Középafrikában.
Szalay László: Tatárjárás Magyarországon.
Szász Károly: Műfordítások.
— — Salamon.
P. Szathmáry Károly: Gr. Teleky Blanka élete.
Széll Lajos: Népszerű egészségtan.
Tegnér E.: Frithiof monda.
Thomas-Fésüs: Találmányok könyve.
— — Felfedezések könyve.
Tompa: Virágregék.
Twain Márk: Koldus és királyfi.
— — Tamás úrfi kalandjai.
Vámbéry középázsiai utazása. (Radó feldolg.)
Vajda Viktor: Délszaki ég alatt.
Varga János: Babonák könyve.
Verne Gyula: Grant kapitány gyermekei.
— — Öt hét léghajón.
— — Strogoff Mihály.

Verne Gyula: Utazás a föld körül 80 nap alatt.
— — Hires utazók története.
— — A föld felfedezése.
Vértesi Arnold: A felkelő nap országa.
Vörösmarty Mihály: Arab regék.
— — Cserhalom.
— — Zalán futása.
Warga Lajosné: Lányok könyve.
Wildermuth Ottilia: Elbeszélések.
Wohl Stefánia: Regék.

A magasabb korúak, avagy felsőbb iskolák tanfolyamait végző leányok és általában művelt magyar nők számára ajánlhatók a következő művek, melyeket — kellő értelmi fejlettség mellett — serdülő leányok is élvezettel forgathatnak:

Anyák könyve, Günther átdolgozásában.
Baksay Sándor: Gyalog ösvény.
Beöthy Zsolt: Ráskay Lea.
Blackmore: Doone Lorne.
Boccardo Jeromos: A föld és fokozatos meghódítása.
Bock Ernő: Egészségtan a nép számára.
Bernstein: Természet könyve.
Cervantes: Don Quichotte. Fordította Győry Vilmos.
Chyzer Kornél: A magyar fürdőkről.
Csepreghy Ferencz: Piros bugyelláris.
Csiky Gergely: Proletárok.
— — Czifra nyomoruság.
Daudet Alfonz: Egy boldogtalan története. (Jack.)
Déryné naplója.
Degré Alajos: Visszaemlékezéseim.
Dickens: Nickleby Miklós.
— Copperfield Dávid.
Dirner Gusztáv: A leányok testi nevelése.
Dollinger Gyula: Az emberi test elferdülései.
Duruy: Világtörténet.
Dvihally E.: A házi ipar kézikönyve.
Erckmann-Chatrian: Egy szegény tanító története.
Falke: A művészet a házban.
Ferenczy József: Kossuth életrajza.
Feuchtersleben: Adalék a lélek étrendjéhez.
Flammarion: Népszerű csillagászattan.
Fodor József: Az egészséges ház és lakás.
Franke: Konyha vegytana.
Gogol: Meghalt lelkek.
Gyulai Pál: Egy régi udvarház utolsó gazdája.
Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történetéből.
Herman Ottó: A nagy út.
Hübner: Séta a világ körül.
Hufeland: Makrobiotika.
Hugo Viktor: Századok legendája.
Jókai Mór: Új földesúr.
— — Arany ember.
— — Eppur si muove.
— — Debreczeni lunatikus.
Kecskeméti Aurél: Éjszakamerika 1876-ban.
Kazinczy: Pályám emlékezete.
Klein Gyula: A virágok szinéről.
Kriza: Vadrózsák.
Kraszevszky: Morituri.
Laufenauer Károly: Az idegesség.
Laboulaye: Páris Amerikában.
— Abdallah vagy a négy levelű lóhere.
Lamartine: Girondiak története.

Legouvé: A nők erkölcsi története.
— Leányaink és fiaink.
— Az olvasás művészete.
Madách: Ember tragoediája.
Márki Sándor: Mária királyné.
Mikes Kelemen: Törökországi levelek.
Mathews Vilmos: Hogyan boldogulunk.
Mahaffy: Ó-görög élet.
Mikszáth K.: Jó palóczok.
— — Tekintetes vármegye.
— — Két koldus deák.
Mathers R. M.: Jön a rozson át.
Nagy Sándor: Biharország.
Nemes György: A fontosabb háztartási czikkek vegytana.
Ouida: Két kis faczipő.
— Cigarette.
Pasteiner: Művészetek története.
Paszlavszky József: Az ausztráliai szigetvilág életéről.
Perényi József: Az emberi koponya.
Petelei István: Keresztek.
Pethő Gyula: A kagylókról s gyöngyökről.
Rózsahegyi Aladár: A bakteriumok.
Rudolf trónörökös: Utazás Keleten.
Salamon Ferencz: Az első Zrínyiek.
Say Móricz: A gyufa története.
Sporzon és Ebner: Gazdasági olvasmányok.
Stein L.: A nő a nemzetgazdaság terén.
Serpa Pinto utazása Afrikán át.
Stinde: Buchholz familia.
Smiles: Jellem.
— Önsegély.
— Takarékosság.
— Kötelesség:
Szádeczky Lajos: Békés Gáspár.
Szász Károly: Világtörténelem eposai.
Shakespeare: Szentivánéji álom.
— Coriolanus.
— Romeo és Julia.
— Othello.
Szigligeti Ede: A dráma és válfajai.
— — Magyar szinészek életrajzai.
— — Két pisztoly.
— — Fenn az ernyő, nincsen kas.
Szilágyi Sándor: Rákóczy Zsigmond.
Szily Adolf: A szemüveg.
Szinnyey József: Az ezer tó országa.
Taine: Angol irodalom tört.
Thackeray V.: Tittmarsch Sámuel históriája.
Thaly K.: Irodalomtörténeti tanulmányok a Rákóczy-korból.
Tolsztoj Leo: Háború és béke.
Tóth Ede: Falu rossza.
K. Tóth Kálmán: A tudomány vértanui.
— — A munka bajnokai.
Turgenjev: Költemények prózában.
— Az óra. Egy aggastyán elbeszélése.
— Punin és Baburin.
Vadnay K.: A rossz szomszéd.
Varga M.: Házi nevelés.
Vas Gereben: Nagy idők, nagy emberek.
— — Egy alispán.
Vajda Viktor: Kölcsey élete.
Veress Sándor: A magyar emigráczió keleten.
Wieland: Abderiták.
Xantus J.: Utazás Kalifornia déli részében.
Zrinyi Miklós: Szigetvár veszedelme.

Végig tekintve az itt közlött jegyzéken, melyet kétszer annyira kibővíteni aligha lehetne; sőt a fenti elvek szigorú megtartása mellett még jelentékenyen apasztani volna szükséges, szembe ötlő ifjusági irodalmunk szegénysége, hiszen az itt felsorolt művek

között is a nagyobb részt és igen gyakran a legjobbakat külföldi művek átdolgozásai képezik. A Robinsonok, Don Quichottok alakjai ugyan, mint fentebb is mondtam, már határozottan nemzetköziek és azokban nem lehet szégyelnünk szegénységünket, de igen a hazai alakok feldolgozásának elmaradottságát. Jókai, Gaál, Mikszáth, Vass Gereben nem az ifjúságnak írták műveiket, s gazdag multunk nagy alakjai közül a Hunyadyakat, Zrinyieket, Rákóczyakat bizony nagyon szegényesen mutathatjuk be a serdülő leányoknak, oly olvasmányt pedig, mely a mult századok és a legközelebbi múlt társadalmi viszonyait és művelődéstörténeti adatait figyelmet megragadó és kidomborodó képekben tárná eléjök, abszolute nem találunk. Horváth Mihály, Hunfalvy János és mások nem e sorozatba tartozó műveit kényszerűségből veszszük fel ide, hiszen annyi mű közt nincs egyetlen egy sem, mely a magyar felföldet mutatná be, s tömérdek megyei monografiáink közt egyet sem dolgoztak át úgy, hogy az ifjúság használhatná. Hiányzanak továbbá a magyar népmeséknek ifjusági czélokra alkalmas átdolgozásai, az ős germán regevilág ismertetése, a világforgalmi központok (Róma, London, Páris, Konstantinápoly, stb.) nevezetességeinek leírásai útikalandok alakjában, a hazai állat- s növényvilág ismertetése.

A leányifjúsági olvasmányok e hiányai közül igen sokat lehetne kipótolni egyes lapokban s folyóiratokban megjelent, de a nagy közönségre nézve elrejtett közlemények füzetes vállalatban kiadása által. Igy p. a «Magyar ember könyvtárában» Stephenson igen ügyesen írt életrajza, a Kárpát-egylet évkönyveiben a pisztrángfogásról, havasi pirról írt dolgozatok, a «Természettudományi Közlöny» s «Vasárnapi Ujság» számos érdekfeszítő ismeretterjesztő czikke stb. még ma is sikerrel volnának használhatók. De e mellett szükséges volna tehetséges íróinkat megnyerni, hogy egyenesen serdülő leányok számára magyar nemzeti jellegű elbeszéléseket s humorisztikus életképeket írjanak.

Nem habozom kimondani, hogy a Mária Dorothea-egyesületnek, ha már egyszer a serdülő leányok olvasmányainak nehéz kérdését tanulmányozni kezdte, kötelessége lesz ezen a hiányon is segíteni a «*Magyar leányok könyvtára*» megalapítása által. Anyagi

áldozatot nem követel ez a vállalat, ha megalapítása kellő gonddal és folytonos figyelemmel történik arra, hogy a leányok nevelése és oktatása mindenkor csak az ő képzeletük és kedélyük igényeinek szemmeltartásával történhetik, hogy ha tehát az unalmas didaktikai pedánsság a szerkesztésnél gyökeret nem ver. S ha sikerül ez a vállalat, ha a Mária Dorothea-egyesület a leányifjúsági irodalomnak irányt adni s azt felvirágoztatni képes leend, s ha ezzel egyidejűleg behatol a művelt családok körébe, hogy az anyák által is hirdettesse a józan nemzeti nőnevelés eszméit a gyakorlatban; működése nem lesz eredménytelen, kiérdemli az öntudatos anyák örömkönyeit, megszerzi magának a magyar nemzet művelt körének rokonszenvből eredő pártfogását.

György Aladár.

EMLÉKEZÉS A MISKOLCZI LEÁNYISKOLÁRA.

Véleményem szerint nem végez felesleges dolgot az, ki a hazai művelődést elősegítő hajdani mozgalmakról megemlékezve, megismerteti az előre haladott jelenkorral a mult idők küzdelmeit, s így alkalmat ad arra, hogy összehasonlítást tegyünk a múlt és jelenkor sikerei közt.

Negyvenkét év előtt, midőn én működtem a miskolczi helvét hitvallású polgárok által alapított felsőbb leányiskolában, még irodalmilag nem foglalkoztak a leányneveléssel, s ennél fogva a kezem alatti leányiskoláról is legfeljebb a tanszemlék alkalmával emlékezett meg egy-egy jóakaratú hírlap. Ennek következtében történhetik aztán, hogy ama régen működött leányiskoláról némelyek (kik írnak róla) fonákságokat közölnek. Például a minap egy lapban ezt olvasám: «Még maig is mutogatják azon kisszerű házikót, hol a Karacs Teréz keze alatti leánytanoda állt» stb.

Karacs Teréz nem tanított kis házikóban, nem is taníthatott; hiszen már az 1846/47-ik első tanévben *69* leánynyal álltam ki az avasi nagy ősi templomban tanszemlére. Ezen 69 leányt három osztályban *öten* oktattuk, tehát rendezett iskola lévén, kis helyen nem is fért volna el.

Az öt rendes tanítón kívül még öt rendkívüli oktató működött: kettő zenét, egy franczia nyelvet, egy tánczot, egy rajzot és egy a szépírást tanítá.

1846-tól 1850-ig nyolcz szobát foglalt el az iskola; későbbi iskolai szállásom a főispáni nagyszerű lakokban lévén, 13 szobából, illetőleg teremből állt.

Nem vitatkozni szándékom a hibás adatok után közlött hírterjesztőkkel, csupán egy kis világot vetni a miskolczi leányiskola

képére, multjára. Ennélfogva talán leghelyesebben világítom azt meg, ha az iskola élettörténetéből közlöm annak első tanszemléjén elmondott beköszöntőt és azon búcsúszavakat, melyeket tizenhárom évi miskolczi működésem után adott utolsó tanszemlén mondott el egyik deli tizenhat éves növendékem a *Kádas-utczai* (korunkban bizonyosan már nem Kádas-utcza) templomban több száz főnyi hallgatóság előtt. Megjegyzendő, hogy a miskolczi hajdani növendékeim 12—20 éves korúak lévén, szép látványt nyújtottak az intézetet számosan látogatóknak.

Mutatóul ime azon beszéd, melyet az első tanszemlén mondott egyik deli 16 éves növendékem:

«*Nagyérdemű főigazgató úr, tisztelt elöljáróság, hallgatóság! és szeretett szülők!*

Remegve állunk színetek előtt, ezen csemete intézet új növendékei; fogadjátok első mutatványunkat kegyesen. Törekvésünk tiszta és buzgó volt; ha ezt általatok kívánt siker nem koronázá, legyetek elnézők. Mélyen érezzük, mily nagy kötelesség jutott nekünk, ezen zsenge intézet első ültetvényeinek. Mi tartozunk magunkat méltóvá tenni ezen áldást hozó intézet alapítását pártoló lelkes figyelmetekre, buzgóságtok további kiérdemlésére. Alázatosan kérünk, ne legyetek szigorúak irántunk; ha gyöngeségeinket fedezitek fel, ez ne lankaszsza nemes szándékotokat, sőt épen hiányaink élesszenek ezen reánk, nemünkre áldást árasztó intézetnek további ápolására, hogy mi és az utánunk következő számtalan növendékek, hosszú évek során tanulhassák itt női kötelességeiket, és áldhassák ezen hasznos intézet alapítóinak *nevét, porát.*»

1847. jul. 4-én tartott tanszemlén mondá el ezeket ékes hangon egy deli, szép 16 éves növendékem a miskolczi avasi templomban, hol a vizsga tartatott. A sok nők örömkönyet hullattak, a férfiak sokképen nyilvánították megelégedésüket. *Palóczy László* az iskola főgondnoka, az országgyűlési híres követ és szónok pedig (rövidre vonva ékes beszédét) így szólt:

«Ma jul. 4-én üli felszabadulása ünnepét *Amerika*. Ezen kedves hajadonok tanszemléjét szándékosan tettem ezen napra, s a míg tőlem függ ezen leányiskola tanszemléjének kitűzése, mindenkor ezen napon fogjuk ezt a városunkra valódi ünnepet megülni, azaz ezen felsőbb leányiskola vizsgáját tartani. Soká bírtuk ennek életét kivívni, *1784. jan. 18-án indult meg ezen leányiskola terve-*

zése, tehát *63 évi küzdés* után ma szedhettük első gyümölcsét. Köszönet derék vezértanítónőnknek; ő hűn végzé kötelességét. Igen, ma büszkén mondhatja a miskolczi polgár: ime, mától fogva egyenlő műveltséget osztok fiaimnak és leányaimnak. Minden nemzet csak akkor mondhatja magát szabad nemzetnek, ha a művelődés gyümölcseit egyenlőn élvezhetik fiai és leányai.»

Ezen néhány sor csak egyszerű kivonata Palóczy László hatalmas szónoklatának, melyet én negyven év előtt csak emlékemből jegyeztem fel. Midőn kértem Palóczyt, engedje szónoklatát lemásolni, nyájasan így válaszolt: «Kedves tanítónőnk, én soha sem írom le beszédemet; én rögtönözni szoktam.»

Ezen első tanszemle után még tizenkétszer állottuk ki a nyilvános tanszemlét, azonkívül minden félévben a tanodában volt házi vizsga az iskolai felügyelőség előtt, tehát 13 év alatt tizenkétszer, mivel 1849-ben a forradalmi zaklatások miatt elmaradt, noha én ezen szomorú napokban rábírtam a szülőket, hogy engedjék leányaikat a tanításra járni. Hogy így cselekedtem, a következmény mutatta meg, miszerint helyes volt. Ha becsukom 1849-ben az iskola ajtaját, kérdés, megnyílik-e az egyhamar.

Én nem a magam sorsát akartam az iskola nyitva hagyásával biztosítani, hanem a szépen indult leányiskoláét. Számomra három kedvező állás is kínálkozott ezen időben. Egy derék férfi kezét kéré a 41 éves Karacs Teréznek, egy grófi család két gyermeke nevelőjéül hívott meg és egy pesti növelde vezetőjéül hivattam meg szép évi jövedelemre. Én szíves köszönettel mellőzve a megtiszteltetéseket, Miskolczon maradtam 1859-ig, midőn Kolozsvárra az ottani belvárosi helvét leánytanoda vezértanítójává meghivattam.

A miskolczi utolsó tanszemlén az alább következő beszédet mondattam el egy sugár, eszes tizenhat éves növendékemmel:

«Tisztelt tek. és főtisztelendő elöljáróság! tek. főgondnok úr! nagyérdemű közönség és kedves szülők!

Köszönet, hálás köszönet részvétükért! Tizenhárom éve, hogy alapúlt ezen növelde; tizenkétszer adatott már növendékei által vizsgálat, tizenkét év előtt mutatta be első zsenge gyümölcsét ezen intézet első növendékserege. Ezen helyen, hol mi állunk, álltak ők, kik elsők élvezék ezen jóltevő intézet nemes hatását. Azon növendékek, kik tizenhárom év előtt

hozzánk hasonló érzelmekkel telt kebellel állottak helyünkön, azóta az életben fontosabb kötelességekről tartoznak számolni és világosan tanúskodnak közülök számosan, mint derék, példás életű nők, hogy mily áldást árasztott a miskolczi helv. egyházi gyülekezet, midőn a kor kivánatát megértve, első volt a helvét egyházak közül, a mely áldozott és tett, azaz oly leányiskolát létesített, melyben a vallásos egység, a tiszta erkölcsi munkásság lévén tanulmányunk, a legbiztosabban készítnek elő női házias kötelességeinkre, mely bár igen egyszerű, de ha pontosan nincs betöltve (mint azt tanítónőnk sokszor és világosan elébünk tárá) a hiányok igen nagyok.

A miskolczi helv. gyülekezet ebbeli nagylelkű gondoskodását tehát úgy hisszük, akkor köszönjük meg legjobban, ha igéretet teszünk, hogy mint egykor a pusztában bujdosó izraeliták előtt a tűzoszlop, fog előttünk vezérkedni hitünk és az erkölcsiség szent világa, melynek fáklyáját kedves Karacs nénénk fáradhatatlanúl előttünk lobogtatta. Az ég áldja meg ezért őt, legyen áldás ezen intézet nagylelkű alapítóin s ezen növeldét védszárnya alatt tartó egyházon, Miskolcz lelkes lakosain, kik bizalmukkal éveken át munkáltak támogatásán. Legyen hosszú életű ezen zsenge intézet, hogy nevelhessen számos női kötelességét értő és teljesíteni szerető leányt szülői s a haza örömére».

Lemásoltam azon régi papírról, melyre évtizedek előtt fogalmaztam.

(Békés, 1888, január 9.)

Karacs Teréz.

NÉPOKTATÁSUNK ÁLLAPOTA 1886-BAN.*

A magyar közoktatásügy állásáról legközelebb megjelent miniszteri jelentés öt szakaszra oszlik. Közülök minket közelebbről a népoktatásról szóló szakasz érdekel, mint a melyben az alsó- és felsőfokú leányiskolák jelen állapota is ismertetve van. Ezen jelentésben a népiskolaügyet illető adatok az 1885/86-ik, az egyéb iskolák- és intézetekről való kimutatások pedig az 1886/87-ik isk. évről szólanak.

I.

Mielőtt a minket érdeklő szakasz főbb adatainak elősorolásához fognánk, előbb megismertetjük, e szakasz bevezetése szerint, azon általános elveket s legfontosabb intézkedéseket, melyek közoktatási kormányunknak a jelzett évben a népiskolaügy terén való működését kiválóan jellemzik.

A népiskolák számát és szervezetét illetőleg a legszükségesebb teendőkön immár túl vagyunk. Kormányunk főtörekvése tehát a közel múltban ez iskoláknak inkább *belső fejlesztésére* irányúlt, mert e tekintetben még igen sok a teendő. «Az iskolák és azok tanítói, — úgymond a jelentés, — országszerte tekintélyes számra felszaporodtak, ámde az iskolák belső élete s a tanítás módja igen sok helyen még távol áll azon eszménytől, melyet a jelenkor neveléstudománya elérendő czélúl az iskolák elé tűzött.» E végből a kormány az 1885. év folytán rendeletileg utasította a kir. tanfelügyelőket, hogy az iskola beléletével, annak javításával és tökéletesítésével komolyan foglalkozzanak; hogy kiváló gondot fordítsanak

* A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a «Közoktatás állapotáról szóló XVI. Jelentése» nyomán.

az *egészségi érdekek ápolására*, az iskolába járó gyermekeknek erős nemzedékké nevelésére; hogy e czél mind az iskolai oktatás, mind egyéb tényezők, u. m. megfelelő épület, tiszta környezet és ivóvíz, czélszerű iskolai bútorok, testgyakorlat által megközelíttessék; másrészt hassanak oda a tanfelügyelők, hogy *az iskolai tanítás minél gyakorlatiasabbá* váljék, s e végre a mezei gazdaság, kertészet, méhészet, selyemtenyésztés és a háziipar egy-két ága felvétessék az iskolai tanítás körébe.

A polgári fiúiskolák gyakorlatiasabbá tétele ügyében azon intézkedés történt, hogy a kormány azoknak felső osztályai mellé ott, a hol annak szükségessége mutatkozott, valamint már korábban ipari tanfolyamokat, úgy most több helyen *kereskedelmi tanfolyamokat* szervezett, s ezekben a polg. iskolai tanuló egyéb tanulmányai mellett egyszersmind a kereskedői pályára is előkészülhet. E szerint meg lenne könnyítve e pályára való lépése a magyar ifjuságnak, melytől eddig ez, a maga kárára, annyira idegenkedett!

Az iskolák javulásának legfőbb tényezője a jó tanító lévén, nagy gondot fordított tanügyi kormányunk a *tanító- és tanítónőképzés* javítására. E végből megkezdte azon átalakítást, hogy az állami tanítóképezdékbe is, mint eddigelé a tanítónőképezdékben volt, behozzák a benlakást, internátust. — Alkalmas *tornatanárok és tanítók képzésére* is történtek lépések, a mennyiben a budapesti áll. elemi és polg. tanítóképző intézetben egy tornászati szakcsoport szerveztetett, melyen azon intézet növendékei a 3 évi tanfolyam alatt egyéb tanulni valóik mellett magukat egyúttal szakavatott tornatanítókká is kiképezhetik.

A kormány tekintve azt, hogy a tanítónőképző intézetekből évenkint jóval több jelölt kerül ki, mint a mennyi alkalmazást nyerhetne, *az állami tanítónőképezdékbe való fölvételt* szigorúbbá tette s a felveendők számát megszorította. «Sajnos, — így szól a jelentés, — hogy a nem állami tanítónőképezdék fentartói e példát nem követik, és részint elégtelen előkészültségű növendékek felvétele, részint magánúton készülteknek, tehát a tanítói pályán elengedhetetlen gyakorlati készültség hijján levőknek nagy számban

képesítő vizsgálatra bocsátása által a tanítónőképzés színvonalát alászállítják és egy új proletáriatus keletkezését mozdítják elő.»

Fontos intézkedése az oktatásügyi kormánynak, hogy *a kath. tanító- és tanítónőképezdéket* a középiskolákra való felügyelettel úgyis nagyon elfoglalt tankerületi kir. főigazgatók hatásköréből kivette, s a reájok való felügyelést a kir. tanfelügyelőkre bízta.

A tanítóság anyagi helyzetének javítását czélzó intézkedések sorából kiemeli a jelentés az *országos tanítói árvaház* alapítását, melynek létrejövetelét a kormány erkölcsi és anyagi támogatás, főleg pedig egy árvaházi épület építtetése által mozdította elő.

A nőnevelés fejlesztése terén jelentékeny mozzanatot képez az *állami felsőbb leányiskoláknak* benlakással, internátussal, való egybekapcsolása. Szintén nőnevelésünk reformját czélzó intézkedés a *budapesti nevelőnőképző* szervezése. Ezen négy osztályra tervezett intézet a budapesti áll. polgári isk. tanítónőképezdével kapcsoltatott össze. Belőle a társadalom felsőbb osztályai igényeinek is megfelelő, tehát a nevelésben való jártasságon kívül egyszersmind idegen nyelvekben és zenében is képzett nevelőnők fognak kikerülni, hogy az eddigelé alkalmazott és hazafias szellemi nevelésre képtelen külföldi nevelőnők helyét elfoglalhassák. Ezen intézkedéssel kapcsolatos a most említett tanítónőképezde gyakorló iskolájául szolgált polgári leányiskolának felsőbb leányiskolává történt átalakítása és internátussal való egybekötése.

II.

A következőkben a népoktatásra vonatkozó általános adatokat s alább (III.) különösen a nőnevelésieket fogjuk feltüntetni.

1886-ban volt hazánkban *16,417 népiskola;* számuk egy év alatt 112-vel növekedett. E szaporodás jóformán az állami iskolákra esik s «körülbelül azon határvonalon állunk, hol a községek s a felekezeti iskolafentartók iskolaszervezési képessége a minimumra csökkent s akarva nem akarva az állam kénytelen a hátralevő munkát elvégezni.» A jelentés több ízben hangsúlyozza, hogy e tekintetben az államra súlyos teendők várnak: az országnak mintegy 300, leginkább határszéli községében, a lakosság vallási

és nyelvi szétoszlása mellett iskola mindaddig nem lesz, míg azokban az állam nem állít és nem tart fen iskolákat. A népiskolák említett számában *állami iskola* volt 739, *községi* 1883, *felekezeti* 13,593, *magán- és egyesületi iskola* 202. *Fokozat* szerint: *elemi népiskolánk* volt 16,185 (évi szaporodás 103); *felső népiskolánk* (ide számítva a felsőbb leányiskolákat is) 85, több 6-tal, mint az előbbi évben; *polgári iskolánk* 147 (évi szaporodas 3). E felsőbbfokú népoktatási intézeteink száma tehát összesen 232 volt, s közülök 67-et az állam, 98-at nagyobbára államsegélylyel a községek tartottak fen; felekezeti volt 41, magán-vállalati és társulati 26. Miből kitetszik, hogy ez újabb keletű iskolák fentartásában legnagyobb része van az államnak. A községek igen lassan mozognak e felsőbb fokú népiskolák felállításával. A népoktatási törvény szerint az 5000 lakost meghaladó népességű községeknek felső nép-, vagy polg. iskolát kellene állítaniok, azonban «polgári községeink alig 38% arányban teljesítették eddig törvényes kötelességüket». Pedig, mint a jelentés mondja, «hazai viszonyainkat tekintve a felső nép- és polg. iskolákra, kivált módosított és bővített alakjokban fontos föladat vár, mert hivatva vannak a mezőgazdasági ismeretek terjesztése mellett az ipari foglalkozást is megkedveltetni s mindkettő érdekében a kereskedelmi ismereteket terjeszteni».

Tekintve a népiskolák *tanítási nyelvét*, örömmel jegyezzük fel, hogy a teljesen magyar nyelvű iskolák száma már meghaladta az 50%-ot; tehát 1886-ban iskoláink felénél több már teljesen magyar iskola volt. Továbbá a magyar nyelvet a törvény követelményének teljesen megfelelőleg tanították az iskolák 84%-ában; s ezzel szembe állítható azon adat, hogy az ország összes néptanítói közül 89 és fél % teljes oktatóképességgel beszélte a magyar nyelvet (számuk egy év alatt 902-vel növekedett). A magyar nyelv tanítását elrendelő országos törvénynek a *gör. kath.* és *görög keleti* felekezeti iskolák tettek legcsekélyebb mértékben eleget.

Tényleg *iskolába járt* 1886-ban a tankötelesek 80·44%-a; az évi javulás tehát egy fél %-ot sem tesz ki. A 6—12 évesek, tehát a mindennapi iskolára kötelesek közül feljárt 85·8%, annyi formán, mint a múlt évben; a 13—15 évesek közül már csak 65·8%,

mintegy 1%-kal több, mint 1885-ben. A jelentés kiemeli itt, hogy hazai népoktatásunk fejlődésének egyik lényegesebb akadályát a fejlettebb korú gyermekek iskoláztatásának elhanyagolása képezi!

A tanulók *anyanyelvét* tekintve örvendetes jelenségűl jegyezzük föl, hogy míg az ország összes lakosságának 47%-a, addig a tényleg iskolába járóknak 52 és fél %-a van magyar anyanyelvűnek kimutatva.

A tanulók *vallását* illetőleg az egyes hitfelekezetek tankötelezeseinek iskoláztatását a következő sorrend tűnteti fel: Minden 1000 tanköteles közűl iskolába küldtek:

I.	helyen a római katholikusok	871·8	gyermeket,
II.	« az ágostai hitv. evangelikusok	871	«
III.	« a helvét hitvallásúak	807	«
IV.	« a mózes vallásúak	777	«
V.	« az unitáriusok	743	«
VI.	« a görög keleti hitűek	676	«
VII.	« a görög katholikusok	596	«

A tanítók száma 23,980-at tett; számuk tehát egy év óta 523-mal szaporodott; közöttük 20,940 rendes és 3040 segédtanító; majdnem 87% okleveles, a többi oklevéllel nem bíró. Egy tanítói állomás föntartása közép számítás szerint 595 forintnyi költséggel járt, szemben az 1869-i 211 frtnyi költséggel. Ez nagy haladás a tanítók javadalmazásában; de a jelentés különösen hangsúlyozza, hogy figyelemreméltóbb a haladás azon magasabb értelmi és erkölcsi értékben, melyet népiskoláink tanítósága a törvény szentesítése óta lefolyt 17 év alatt megszerzett. Fölemlít azonban a jelentés két oly jelenséget, mely zavarólag hat e haladásra. Egyik a dunántúli megyék egyik-másik iskolájában divatos «tanítói gyakornokság»; ez abban áll, hogy népiskolát végzett gyermekek valamely tanítóhoz a tanítás mesterségének elsajátítása végett 3—4 évre beszegődnek, majd fölszabadulás után mint «segédek» keresnek alkalmazást s bizonyos évek eltöltével az oklevelet magán-úton iparkodnak megszerezni. A másik jelenség a Királyhágon túl fekvő részek legszegényebb vidékein észlelhető s abban áll, hogy ott a tanítói hivatal úgyszólván a legkevesebbet kívánónak adatik.

A népiskolák fentartási költsége folyton emelkedőben van;

1886-ban már meghaladta a 14 milliót s egy év alatt majdnem egy millióval szaporodott. — Érdekesek azon adatok, melyekből megtudjuk, hogy egy tanuló oktatása mennyibe került a népoktatási intézetek különböző ágaiban. Ugyanis egy tanuló oktatása került:

az elemi iskolában (6—12 évesek)	9 frt	80 krba,
a felső nép-iskolában	107 »	90 «
a polgári iskolában	68 »	54 «
a tanító- és tanítónőképezdékben az oktatás	238 »	2 «
« « « a segélyezés	111 »	7 «

A tanítóképző intézetek számarányában 1885 óta változás nem történt. E fajta intézeteink száma 70, köztük 24 állami, a többi felekezeti; elemi népiskolai tanítókat képző 67, és polgári iskolai fokozatú 3; férfitanítókat képző intézet 54, nőtanítókat képző 16. Magyar tannyelvű volt 57 intézet 3009 növendékkel; magyarral vegyesen két tannyelvű, vagy egészen nem magyar nyelvű 13 intézet 496 növendékkel. Az utóbbiakban ez évben a törvénynek megfelelőleg egyetlen tanítójelölt sem nyerhetett képesítő oklevelet, ha vizsgálati úton nem igazolta, hogy a magyar nyelvet szó- és irásban teljes oktató-képességgel birja.

A jelentés több ízben hangsúlyozza, hogy a nem állami képezdék sem a tanítóerők számát, sem az intézeti helyiségeket és fölszerelést, sem a gyakorló iskolát tekintve nem felelnek meg a kivánalmaknak. Érdekes, de nem örvendetes adat, hogy 70 képezdénk közt csak 5-nek van könyvtára: 4 államinak, és 1 helv. hitv. felekezetinek!

Érdekes tanúlságokat vonhatunk le azon adatokból, melyek a különböző jellegű képezdékben kiállított oklevelek számát föltüntetik.

	tanúlt	képesítőt tett	magán-úton készült a képesítőre
A 24 áll. tanítóképzőben	1524 növ.,	446	47
A 46 felekezeti tanítóképzőben	1981 »	784	202

Látszik ebből, hogy a felekezeti képezdék aránylag igen nagy számban képesítenek magán-úton tanultakat, s így az iskolákba nagy mértékben bocsátnak ki kevésbbé alaposan képzett tanítóerőket!

III.

A 16,417 népiskola közt kizárólag *leányok számára* való volt 1259, fiúiskola volt 1085, a többi vegyes iskola, mintegy 86% arányban. Ez arányszámok egy év óta nem igen változtak. — A föntebb jelzett 85 felső népiskola közt kizárólag *leányiskola* volt 64, fiúiskola 21. — A 147 polgári iskola közt kizárólag *leányiskola* volt 74, fiúiskola 73.

Azon tény, hogy 1886-ban 2295 iskolában a *női kézimunkát* s más 1040-ben a háziipar egyik-másik ágát kielégítő eredménynyel oktatták, nem lényegtelen haladást mutat leánynevelésünk fejlődésében. De másrészt e tekintetben kevésbbé örvendetes jelenséget is tapasztalunk.

A leánygyermekek iskoláztatását ugyanis ezen évben is jobban elhanyagolták országszerte, mint a fiúkét. A jelentés azon szomorú ténynek is kifejezést ad, hogy a hivatalos összeirásnál némely szülők hiányosan jelentik be tanköteles leánygyermekeiket, s ily módon az összeirók a leányoknak mintegy másfél százalékát hagyták ki a nyilvántartásból. «E körülmény arra enged következtetni, hogy az összeiró közigazgatási közegek s a szülők egy részénél még ma is uralkodó nézet az, hogy a leányoknak nincs szükségök az iskolára.» S még az így bejelentett leánygyermekek közül is csak 77% járt iskolába a fiúk bejelentett számának 83·6 százalékával szemben. A 6—12 éves tanköteles leányok közül iskolába járt 83%, a fiúk közül 88 és fél százalék; a 13—15 éves tanköteles leányok közül 60·8% a fiúk 70·6%-ával szemben.

Tudjuk már, hogy a 85 *felső népiskola* közül 64-be kizárólag leányok jártak; számuk ez évben 3096 volt; 349-czel több, mint az előző évben. (Fiúgyermek összesen 746 járt 21 felső népiskolába.) Az ezen intézetek közé számított 8 *állami felsőbb leányiskolába* járt 920 növendék, mintegy 100-zal több, mint az előző évben.

A polgári leányiskolák száma egy év alatt 1-gyel (73-ról 74-re) s növendékeik száma 642-vel növekedett. Polgári iskolába járt 1886-ban 7478 leány a 7724 fiúval szemben.

A tanítóképző-intézetekben az 1885/6-ik iskolai évet bevégezte

1067 leány, és 2438 fiúnövendék (az előző évben 986 leány, és 2412 férfi-növendék). Tanítói oklevél kiadatott 1230; képesíttetett 277 tanítónő 22·6% arányban, és 953 tanító 77·4% arányban.

A tanítók összes számában nőtanító volt 2960 (12·34%), férfitanító 21,020 (87·66%). A nőtanítók számának emelkedési aránya egy év alatt majdnem 1%. — Nem tekintve a magánjellegű és társulati iskolákat, a különböző jellegű iskolák közül az államiakban alkalmaztak legnagyobb számmal nőtanítókat (100 tanító között 36 volt nőtanító); ezután következnek e tekintetben a községi iskolák, s nagyon elenyésző aránynyal a felekezetiek; ellenben a magánjellegű és társulati iskolákban a nőtanítók száma fölülmulta a férfitanítókét.

A budapesti két *kisdedóvóképző-intézetben* ez iskolai évet bevégezte 159 növendék, s képesítést nyertek 64-en. A kisdedóvó-intézetek száma egy év alatt 74-gyel, növendékeiké 5,430-czal gyarapodott. 1886-ban volt 483 kisdedóvó-intézet 46,549 kis növendékkel.

Az országos nőiparegyesület budapesti iskolájában 344 leány nyert oktatást a nőiparágakban. Ez intézetnek a munkamesternői pályára készülő növendékei a budapesti II. és VI. kerületi állami tanítónőképző-intézetekben tesznek képesítő vizsgálatot. A polgári és felsőbb leányiskolák számára pedig a budapesti VI. kerületi polgári iskolai tanítónőképző-intézet nevel nőipari munkatanítónőket.

Az országos mintarajziskolába járt 1886/7-ben 8 nő-növendék. *A m. kir. festészeti mesteriskolánál* 1886-ban a nők számára festészeti tanfolyam rendeztetett be, s ebben 1886/7-ben 14 növendék képezte magát a rajzolásban és festésben. A közönség érdeklődésének örvendetes jele, hogy megrendelésekkel fordúlt e növendékekhez; két növendék kapott megrendelést arczképekre, egynek pedig a képzőművészet tárlatain kiállított több képét megvásárolták.

Az országos zeneakadémiának 1886/7-ben 98 növendéke közt 69 nő volt. Ezen évben a fővárosi tanács három 200 frtos ösztöndíját ezen intézet 3 nő-növendéke nyerte el.

Komáromy Lajos.

A PÉNZRŐL,

KÜLÖNÖSEN AZ OSZTRÁK-MAGYAR BIRODALOM ÉRCZPENZÉRŐL ÉS AZ ARRA VONATKOZÓ SZÁMÍTÁSOKRÓL.

(Első közlemény.)

Alig van gyakrabban emlegetett tárgy, mint a sokaktól óhajtott, majd az emberi munkálkodás koronájaként föltüntetett, majd földi boldogságunk forrásának tekintett, alapjában mégis kevesektől ismert fizetési eszköz, a pénz! Miféle varázserő rejlik ebben a tárgyban, hogy azzal nem csupán az élet fentartásához szükségeseket szerezhetjük meg, hanem általa egyúttal ama számos, kisebb-nagyobb mértékben fényűzési javaknak válhatunk jogos birtokosaivá, a melyek az életet össze nem hasonlítható mértékben nemesebbé és kellemesebbé teszik?

Az emberi művelődés alsóbb fokán, főleg kedvező természeti viszonyok között lehetséges volt, hogy az élet fentartásához szükséges dolgokat az ember megszerezhette a nélkül, hogy azokért akár munkájával, akár egyéb egyenértékű javakkal bárkit is kárpótolnia kellett volna. Azonban a körülmények változásával, nevezetesen a művelődés emelkedésének folytán keletkezett magasabb fokú igények miatt az ember még hozzátartozóinak segítségével sem lett többé képes maga előállítani mindent, hogy szükségleteit födözze.

Dolgoznia kellett tehát mások számára is, hogy azoktól a teljesített munkának viszonzásául javakat vehessen át, a melyekre neki szüksége volt. Épített pl. embertársai számára házakat, hogy munkájáért táplálékot, ruhát stb. vegyen át, azaz oly használható dolgokat, vagyis javakat, a melyeket nem nélkülözhet, a melyeket

azonban mint építéssel foglalkozó nem is lett volna képes magának előállítani.

A munkának és a javaknak mások munkájával és javaival való viszonzása és cserélése lehetségessé tette ugyan a munkának fokról-fokra messzebb terjedő elosztását az emberek között: bizonyos azonban, hogy a javaknak ily közvetlen módon való kicserélése elő nem számlálható akadályoknak lőn állandó kútforrása és rengeteg fáradság- és időpazarlással járt. Miként szerezte be az apróbb szükségleteinek födözéséhez való csekélyebb értékű tárgyakat az, a kinek állandó foglalkozása volt becsesebb és fölosztásra nem alkalmas dolgoknak előállítása? Miként szerzett a kocsigyártó sót, tojást és több effélét? Elfogadta-e az építész a nyergesnek megbízását, hogy neki egy rakás lószerszámért házat építsen?

A cserébe bocsátott javak csak kivételes esetekben lehettek egymással pontosan egyenértékűek és így rendesen egyik, vagy másik cserélő fél kisebb-nagyobb mértékű kárt volt kénytelen elviselni.

Ámbár tagadhatlan, hogy azoknak az időknek viszonyait, a melyekben az emberek még nem használtak pénzt, nem szabad a mai körülményeink mértékével megitélnünk: bizonyos mégis, hogy a javaknak az említett módon való kicserélése a műveltség alantibb fokán sem képzelhető rengeteg idővesztegetés és nehezen elhárítható akadályok nélkül, vagy a nélkül, hogy az ember lakása ne váljék a legtarkább keverékű cserélésre szánt tárgyaknak tárházává.

Az európai útas, ki Afrika valamely részét kutatni indúl, az eléje gördülő nehézségek közt legsúlyosabbnak tekinti azokat a bajokat, a melyek afrikai pénztárczájának gondozásából támadnak. Az utazásra szánt pénzét még Európában be kell váltania Afrika fekete lakói előtt érvényes javakkal, minők: lőpor, golyó, puska, pisztoly, kés, kard, czilinder-kalap, a legtarkább ruhaneműek, csecsebecsék, tükör, stb. Az efféle dolgokkal megrakott 20—30 láda az utasnak afrikai pénztárczája! Azokban nem csupán az afrikai királyoknak nyujtandó adó foglaltatik, hanem egyúttal a saját, valamint tekintélyes súlyú tárczájának czipelése végett semmi esetre

sem mellőzhető teherhordóknak az egész útra való élelmezési költsége. Alig akad európai munkás, a ki vállalkoznék a hosszú és fárasztó úton tárczájának szállítását elvállalni; így hát a feketék szívességével kell beérnie, folyvást gyötörtetve annak a rémítő eshetőségnek gondolatától, hogy fekete kisérői talán épen a legveszélyesebb tájakon fogják őt elhagyni, a mi még abban az esetben is végzetessé válhatnék, hogyha azok tárczája nélkül állanának tovább!

Hogy a javaknak közvetlen kicserélésével járó nehézségeket és időpazarlást elhárítsák, az emberek körülményeiknek megfelelőleg oly tárgyat jelöltek ki, a mely közvetítő eszköz volt a javak kicserélésénél.

A föntemlített építész elfogadhatja a nyergesnek megbízását, a mint a nyerges oly tárgyból szolgáltat megfelelő mennyiséget az átvett házért, a melylyel bármely, tetszés szerint választott dolgot megszerezhetni. Könnyen belátható, hogy a csereforgalom ily közvetítő eszközének több kelléket kell betöltenie, a melyek közül első helye van annak a követelésnek, hogy az kivétel nélkül mindenki előtt becses legyen, hogy az emberek hajlandók legyenek érette használható dolgokat, pl. ruhát, házat, tápszereket stb. cserébe adni.

A közvetítő eszköz értéke ne ingadozzék, különben mindenki óvakodnék állandóan becses jószágait (házát stb.) oly tárgygyal becserélni, a melyért rövid idő alatt esetleg jóval kevesebbet kaphat, mint a mennyit ő maga érette adott.

Ugyancsak az utóbb említett okból a közvetítő eszköz oly tárgy legyen, mely nem romlik és a mely ugyanolyan tulajdonságú, bárhol és bármikor állítják elő, szóval a közvetítő eszköznek főkelléke legyen az állandóság. Továbbá: értékének csökkenése nélkül földarabolható legyen, tehát a darabok a fölosztás után is együttvéve oly értéket képviseljenek, mint az egész, hogy ennek folytán lehetséges legyen az átvett közvetítő cseretárgygyal tetszés szerint elbánni: nagyobb, vagy több kisebb értékű tárgyat beszerezni. Ilyformán a nyergestől a házépítés egyenértékeül átvett közvetítő eszköznek apró részeit az építész kisebb értékű tárgyaknak (só, tojás, gyümölcs stb.) vételére fordíthatja.

A közvetítő csereeszköznek egy másik fontos kelléke, hogy abból csekély térforgatú mennyiség is nagy értékű legyen, nehogy az átvétel, elszállítás és eltevés körül akadályok merüljenek föl. Az építész, a ki a javak közvetlen kicserélésének módja mellett nem volt hajlandó gabonáért házat építeni, mert a cserébe átvett gabonának szállítása, eltétele és annak túladása neki sok gondot okozott; a kelléknek megfelelő csereközvetítő eszközért felépíti a házat, mert ebben az esetben az említett akadályok nem merülnek föl, vagy igen csekélyek.

Az előbbiekből világos, hogy az oly tárgy, mely a lakosok számához és igényeihez képest túlságosan nagy, vagy ellenkezőleg, csekély mennyiségben jön elő (mint nálunk a drágakövek), nem alkalmas eszköz a cserélésnél, valamint az oly tárgy sem, mely használható ugyan, de a melyhez bármikor csekély fáradsággal hozzáférhetünk.

Sikerült-e az embereknek oly tárgyat előállítani, a mely az említett kellékekkel bírván, kiválóan alkalmas eszköz arra, hogy vele az adást-vevést közvetítsük? Az ily tárgyat nagyra becsülhetjük, mert lehetővé teszi, hogy általa javainkkal szabadon rendelkezzünk; a teljesített munkáért, vagy átvett javakért cserébe szívesen elfogadjuk, mert átvétele és félretevése nem jár nehézséggel és tudjuk, hogy tőlünk azon módon mások fogják átvenni változatlan értékben, azaz, hogy a csereeszközért kapott javak összesen annyit érnek, mint a mennyit mi adtunk érte, egészen abban az értelemben, mintha a javak cserélése közvetlenül történt volna. Ki ne látná be, hogy a javaknak ily módon való forgatásánál óriási munkát és időt takarítottunk meg? A világ összes gépeivel nem takaríthatunk meg nagyobb munkát, mint az említett kellékekkel bíró csereeszközzel!

Kérdezzük már most, van-e oly tárgy, a mely a fentemlített kellékekkel bírván, a javak kicserélésének alkalmas közvetítő eszközéül választható. Ily tárgy az elősoroltakkal kiválóan egyező tulajdonságainál fogva az arany és ezüst. De hát mi is teszi az aranyat oly igen becsessé az emberek előtt? Sokan zavarba jönnének, ha az aranynak használati értékéről kellene számot adniok. Néme-

lyek az aranynak nagy előállítási költségében vélik az alapot föllelhetni arra a kérdésre: miért oly becses az arany. De hát mi vezette az embereket arra, hogy oly tárgynak fárasztó és költséges előállítására adják magokat, a melynek gyakorlati haszna csekély; a felelet csak az lehet: mert az arany mindenki előtt becses és keresett czikk, a melyet jól megfizetnek. És valóban mind a szelidek, mind a vadak és félvadak felső és alsó rétegeiben egyaránt kapós drága jószág az arany, annyira, hogyha az emberiségnek fele része kijelentené, hogy minden aranyat, mint semmit nem érő, haszontalan dolgot el fog vetni magától, a másik rész annál inkább ragaszkodnék aranyához, mert ama kijelentésben csupán ravasz fondorlat intézését látná saját aranyára. Abban tehát megegyezünk, hogy az arany mindnyájunk előtt becses, azonban kérdezzük újból, miért becses, a mennyiben a fentemlített válasz alaptalannak bizonyult. Mondjuk ki nyiltan: becses az arany, mert állandóan divatos fényűzési czikk, a mely ritkaságánál fogva és mert nehéz hozzáférni, kapós az emberek előtt. A czukor drágább, mint a kenyér és a tánczmestert jobban díjazzák a szülők, mint azokat, kik gyermekeiket tudományra és becsületre oktatják! Födözzenek csak föl gazdag és könnyen hozzáférhető aranytelepeket, a melyekből sok aranynyal lehetne elárasztani a földet, úgy, hogy a kofák is aranyláncot viselhetnének: hogy menne ki divatból és veszítene becséből a szép fényű és nehezen oxidálható arany, daczára nehezen olvaszthatóságának, nagy fajsúlyának és egyéb tündöklő tulajdonságainak, a melyek miatt magasztalni szokták!

Az arany tehát első sorban az emberek fényűzési vágyának köszönheti becsét és mivel a javak forgásánál említett többi kelléknek is kiváló mértékben megfelel: nem csupán a jelenben használják csereközvetítő eszközül, de már az ó-kor némely népei ugyanily minőségben alkalmazták.

Akkor, midőn az emberek az aranyat az adás-vevés közvetítő eszköze gyanánt kezdték használni, nem lehetett többé ráfogni, hogy annak fényűzésre való alkalmazásán kívül semmi haszna sincsen; épen az által, hogy csereközvetítő eszköznek szemelték ki, vált az arany igen fontos és hasznos tárgygyá. Az arany tehát

fölötte hasznos tárgy, csakhogy hasznosságának kelte csereeszközzé való fölavatásával esik össze; hasznos voltára tehát nem hivatkozhattunk, midőn azt fejtegettük, vajjon alkalmas-e az a cserét közvetíteni.

A művelődés fejlődésének más-más fokán a különféle népek különböző időben más-más csereeszközt használtak az adás-vevésnél. A műveltség alantibb fokán a csereeszköznek kevesebb kellékével is beérték az emberek, nevezetesen, hogy az valamiféle becses vagy használható tárgy legyen és hogy a szükséglet födözhetése miatt elegendő legyen belőle. Később, a műveltség emelkedésével az igények is mindinkább szaporodván, a többi kellékek is érvényre jutottak, nevezetesen a csereeszköz oszthatóságának és állandóságának kellékei.

Mendlik Ferencz.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A «Mária Dorothea» egyesület tanítónői szakosztálya. A «Mária Dorothea» egyesület egyik fontos czéljául kitűzte azt is, hogy a tanítónői intézményt megkedvelteti s megszilárdítja főkép azáltal, hogy a tanítónőket hivatásuk természetével járó szellemi munkálkodásra serkenti s e szellemi munkásságnak középpontul szolgál. E végből már alapszabályai közé fölvette egy «tanítónői szakosztály» alakítását. Az alapszabályok e szakaszának megvalósítására *Sebestyénné-Stetina Ilona* elnöklete alatt egy bizottságot küldött ki, mely *f. hó 14-én* megtartotta a szakosztály alakuló gyűlését. Hogy a tanítónői szakosztály működése iránt széleskörű az érdeklődés, nemcsak az mutatja, hogy az alakuló értekezleten számosan vettek részt, de mutatja az a lelkesedés és buzgóság, melylyel a kitűzött czél felé haladást megkezdték. Jelen voltak az elnökön kívül: Hampelné-Pulszky Polixéna, Zirzen Janka, György Aladár, Bartoniek Géza, Odor Emilia, Lubich Etelka, Tavaszy Rózsa, Bacherné-Goldzieher Ilona, Özv. Beőthy Miklósné, Saváry Irma, Egan Luiza, Gallauner Luiza, Berta Ilona, Radnay Bella, Tavassy Mária, Thuránszky Irén.

Az elnök megnyitó beszédében kifejtette s összegezte mindazon okokat, melyek a szakosztály megalakulását szükségessé s immár elodázhatlanná tették, kifejezte reményét aziránt, hogy sikerülnie fog a szakosztálynak a reá bizott feladatot megoldani, azaz: szélesebb körben érdeklődést kelteni a tanítónők között a nőnevelés és tanítás fontosabb kérdései, az önművelődés és annak eszközei iránt s haszonnal fog működni úgy a tanítónők, mint a nevelés czéljai érdekében. A szakosztály megalakult s ügyeinek állandó vezetésére elnökül egyhangulag *Sebestyénné-Stetina Ilonát*, alelnökül *Odor Emiliát*, jegyzőkül pedig *Thuránszky Irént* és *Gallauner Luizát* választotta meg.

A szakosztály munka-programmjául elfogadta az elnök által összeállított tervezetet, melyet — amennyiben leghívebb tájékozást nyujt úgy a szakosztály szervezetéről, mint kifejtendő munkásságáról — egész terjedelmében közlünk. Eszerint:

1. A «tanítónői szakosztály» czélja szellemi munkásságra buzdítani

a tanítónőket s az egyesülés erejével támogatni a tanítónők szellemi, erkölcsi és anyagi érdekeit.

2. A «tanítónői szakosztály» tagjai lehetnek mindama tanítónők, kik a «Mária Dorothea» egylet tagjai s a szakosztály tagjaivá lenni óhajtanak.

3. A szakosztály tagjai külön tagsági díjat nem fizetnek, de kötelezik magukat minden tanítótársukat buzdítani a szakosztályba való belépésre és a szakosztály czéljainak előmozdítására.

4. Czéljai megvalósítására a szakosztály időről-időre, de (julius és aug. kivételével) havonkint legalább egyszer értekezletet tart, hol az arra vállalkozó tagok felolvasásokat, illetőleg előadásokat tartanak, a mely előadásokat az értekezleten jelenlevők eszmecsere tárgyává tesznek.

5. Az értekezletek nyilvánosak s azokon akár mint hallgatók, akár mint arra felkért előadók a «Mária Dorothea» egyesület nem tanítónő tagjai, sőt más vendégek is részt vehetnek.

6. A szakosztály tagjai vidéki tanítónők is lehetnek, s ha személyesen nem, dolgozataikkal megjelenhetnek az értekezleteken s előmozdíthatják a szakosztály czéljait, amennyiben körükben a tanítónőkre buzdítólag hatnak s esetleg vidéki szakosztályokat alakítanak.

7. Az értekezleti előadások tárgyait képezhetik: *a)* a nőnevelés fontosabb kérdései; *b)* általános neveléstani eszmék fejtegetése; *c)* gyakorlati lélektani megfigyelések az iskola köréből; *d)* a leányiskolák fegyelmi ügyei és felügyeleti szabályai; *e)* a különböző fokú iskolák köréből vett gyakorlati tanítások; *f)* a nevelés, különösen a nőnevelés körében felmerülő újabb eszmék és mozgalmak ismertetése a hazai és külföldi irodalom megfigyelése alapján; *g)* könyvismertetések és bírálatok, főkép az ifjusági irodalom és tankönyvek köréből, melyek alapját képezik azon jegyzéknek, melyet az ajánlásra méltó könyvekből összeállítani a szakosztály egyik fontos feladatát képezi; *h)* ifjusági iratok, mesék, elbeszélések szerkesztésében való kísérletek.

8. A szakosztály rajta lesz, hogy a közlésre érdemes dolgozatok a «*Nemzeti Nőnevelés*»-ben, vagy valamely más pedagógiai, esetleg más tartalmú lapban megjelenhessenek. A dolgozatok általában mind összegyűjtetnek s a szakosztály irattárában megőríztetnek.

9. Ügyei vezetésére a szakosztály évenkint tartandó közgyűlésében tisztviselőket: egy elnököt, egy alelnököt és két jegyzőt választ. A tisztviselők csak három évre választatnak, de újra választhatók.

E tervezet értelmében azonnal megkezdte működését a szakosztály, a mennyiben a jövő gyűlés tárgyául egy értekezés s egy gyakorlati előadás tartását tűzte ki; az elsőre *Tavaszy Rózsa*, a másodikra *Egan Luiza* vállalkozott szives készséggel.

Óhajtjuk, hogy az a lelkesedés, a melylyel a szakosztály első lépését tette meg, ne lankadjon, hanem nyerjen újabb tápot a bevégzett munka sikerétől, s a megoldásra váró föladatoknak az iskolai életre kiható nagy fontosságától. —*y*. —*n*.

*

A «Népnevelők budapesti egyesületének» decz. 8-án tartott közgyűlésén — a mint már múlt évi utolsó füzetünkben röviden jelentettük — *Melháné Szaák Luiza* felolvasást tartott a *Tanítónők* menedékházáról. A tetszéssel fogadott szép felolvasással kapcsolatban a lelkes felolvasónő a következő indítványt terjesztette a közgyűlés elé:

«1. A Népnevelők budapesti egyesülete mint a Mária Dorothea-egyesület kezdeményezője tegyen ennek alapszabályai értelmében *egy 4000 frtos alapítványt* oly feltétellel, hogy annak kamatjaiból mindenkor egy, a Népnevelők egyesülete által kijelölt tanítónő nyerjen ott díjtalan ellátást. Ha pedig a Népnevelők egyesülete feloszlanék, a kijelölés joga átszállana a M. Dorothea-egyesületre oly megszorítással, hogy az alapítv. helyre csak budapest-fővárosi volt tanítónő jelölhető ki.

2. Mivel egyesületünk ezen alapítv. tőkét azonnal s egyszerre nem fizetheti le: azt gyűjtés által kellene megszerezni. E végből küldjön ki egyesületünk egy tíz tagból álló bizottságot, mely a gyűjtés módozatait s keresztülvitelét intézze.

3. A gyűjtő bizottség félévenkint jelentést tesz a közgyűléseknek s a begyűlt pénzt az egylet pénztárnoka kezeli, míg az 1000 forintot nem tesz ki; ekkor átadja a M. Dorothea-egyesületnek külön kamatoztatás feltétele alatt. Ugyanezen eljárás tartandó meg az alapítv. összes többi ezerforintos részleteinek gyűjtésénél és kezelésénél is.

4. Az egyesület választmánya a folyó évi pénztári fölöslegből bizonyos összeget enged át a fentebbi czélra. Jövőben pedig a befizetett tagsági díjak 5%-a fordíttassék e czélra mindaddig, míg az alapítv. összeg együtt nem lesz.»

A közgyűlés az indítványt általánosságban elfogadta s a gy. bizottságba az indítványozó ideigl. elnöksége alatt a következő tagokat választotta: Wendler Irma, Simonics Anna, Ádámi Józsa, Tatay Janka, Lavner Paula, Lieszkovszky Irma, Greszler Etelka, Jenny József, Wehner Gyula, Minke Béla, Skimina Béla, Nohn Nándor, Fülbier Béla, Stuller Ede, Schadl János.

Az indítvány részletei is megbeszélés alá kerülvén, a 4-ik pont oda módosíttatott, hogy az *évi tiszta pénztári maradék 20%-a fordíttassék a nevezett czélra.*

*

A kegyelet ünnepe. — A mint az *Aradi Közlöny* decz. 2-iki számában olvassuk, a korán elhúnyt *Balogh Irma, aradi tanítónő emléke iránti*

kegyeletének a templomutczai leányiskola növendékei a polg. iskola díszteremben szép és megható emlékünnepben adtak kifejezést. Ama meleg rokonszenv és szeretet nyilvánult ebben, melylyel a megboldogult tanítónőt tanítónőtársai és növendékei egyaránt elhalmozták. Az ünnepen *Boros Jusztina* tanítónő mondott szép emlékbeszédet az elhunyt felett, melyből közöljük a következőket: «A gondolkodó fő, a mélyen érző szív, a lángoló lélek ékes szavakat adott ajkára mindenkor. Szándékainak tisztasága, meggyőződésének ereje hangjának ezüstcsengést kölcsönzött, s a kik valaha beszélni hallották, élénken fognak minderre vissza emlékezni. Teremtve volt tanítónőnek, hogy világosságot terjeszszen és tüzet szítson mind társai, mind növendékei lelkében.... A boldogult egész életében csak a munkának szentelte idejét. Mindannyiszor, ha a tanítótestületben, a tanítóegyletben vagy valamely bizottságban tétovázva tekintettek körül, hogy egy-egy nehezebb feladatra ki vállalkoznék: Balogh Irma volt az, a ki először jelentkezett. Neki nem volt sok, nem volt nehéz semmi munka; az ő szorgalma megmérkőzött minden akadályval.... Árva volt szegény; a család benne a gondozót, a fentartót szerette, tisztelte. Nem ismertük-e őt a legjobb gyermeknek, a ki nemcsak megosztotta özvegy anyja gondjait és terheit, de le is vette azokat tőle telhetőleg annak vállairól. Apró testvéreinek nevelését, eltartását, tanítását, kiképzését, végül azoknak szárnyra bocsátását nagyrészben ő eszközölte. Ismertük mindnyájan gyöngédségét, jóságát, lelkiismeretességét. S ime most, hogy testvéreiből már-már önálló családtagokat nevelt volna, a végzet nem engedte meg, hogy fáradozásai jutalmát is élvezhesse.... Viruló külseje alatt nagy, gyógyíthatatlan betegség lappangott; s mi terhesebb a lélekre ama tudatnál, hogy fiatal vagyok, de beteg; reményeket táplálok, de nem tudom, elérem-e; boldogságra törekszem, de kérdés, lehetek-e valaha boldog? Árvaság, anyagi gond, betegség s végül az életpályák közt a legterhesebb, az örökös elégedetlenséget és tépelődést termő tanítói pálya: e négy együtt véve sok egy embernek. Midőn egy-két hónapja, nagyobb lányok tanításával bízták meg, örült, mert hite szerint munkája könnyebbülvén, jobban elbírja betegsége terhét. Nem valósult meg fiatal szíve óhajtása. Alig hogy megkezdte új körében a működést, teste ellankadt, szemére gyenge fátyol borult, hangja elvesztette csengését, míg végre a leghősiesebb küzdés daczára egy napon ki kellett jelentenie tanítványai előtt: «Már nem bírok tanítani; terhemre esik a beszéd; pár napig pihennem kell.» Úgy is lett. Pihenni maradt otthon s az ideiglenesnek szánt pihenést a végzet az örök nyugalommal váltotta fel. Elvesztettük őt, s abból a sok szép reményből, melyet hozzá fűztünk, nem maradt csak egy drága emlék szívünkben s egy sirhant a temetőben.»

*

A kolozsvári *Család és Iskolá*-ból veszszük át a következő sorokat: «Megyénk érdemes tanfelügyelőjének felterjesztése folytán a vall. és közokt. m. kir. miniszter, közvetve arra hivta fel a bánffy-hunyadi állami népoktatási intézetek gondnokságát, hogy kérje fel Gyarmathy Zsigmondné Hóry Etelka ő nagyságát, a női kézimunkának lelkes támogatóját s a «kalotaszegi varratas»-ok buzgó terjesztőjét, hogy a mennyiben ideje és körülményei engedik, a b.-hunyadi és környékbeli áll. és községi *iskolák női kézimunka-tanítása felett gyakoroljon felügyeletet, illetve adjon utasításokat, jelöljön irányt a női kézimunkának hasznos oktatása tárgyában.* Ha a kérés meg lesz hallgatva, úgy véljük, Bánffy-Hunyad és környékének női kézimunka-tanítása, csak rövid időn is, még szebb eredményeket fog felmutatni, mint eddig.«

Magunk is legnagyobb örömmel üdvözöljük a közokt. miniszter úr emez intézkedését s óhajtjuk, hogy e női szakfelügyelet a kézimunka-oktatást illetőleg valamennyi leányiskolára kiterjesztessék, a mint ezt folyóiratunkban már számos alkalommal fejtegettük és sürgettük.

*

«*A polgári és felsőbb leányiskolák reformja és új tanterve*» czím alatt közli a «Felső nép- és polg. isk. Közlöny» decz. 15-ki száma azt a felolvasást, melyet *Miklós Gergely* a f. nép- és polg. isk. tanítók és tanítónők egyesületének választmányában tartott. Az új szervezetet általában helyesli s üdvös reformnak tartja; de nem bír megbarátkozni a másodrendű felsőbb leányiskolák intézményével a polg. leányiskola mellett s különös aggodalmai vannak a felsőbb leányiskoláknak a tanítónőképző intézettel való összeköttetésére vonatkozólag. Ez utóbbi tárgyról igy nyilatkozik:

«A felsőbb leányiskolának, mint *általános nőképző intézetnek* a tanítónőképzőhöz, mint *szakintézethez* való kapcsolása sem indokolt nem volt, sem czélszerű intézkedésnek nem tekinthető. Mit fognak csinálni az elemi tanítónőképzők ezen rendelet alapján a felsőbb leányiskolák VI-ik osztályából esetleg oda tóduló növendékekkel, hisz a tanítónőképzők, csekély számuknál fogva, még az I-ső osztályaikba belépni akaró tanulóknak is jókora számát kénytelenek visszautasítani. A kurzus kezdetétől felfelé haladó teljes növendék-létszám a III-ik osztályban nem lesz képes tömegesebb számban magába fogadni az új elemeket, hozzá még olyanokat, a kik a felsőbb leányiskolában a dolog természeténél fogva nem részesülhettek olyan szakoktatásban, mint a tanítónőképzők I-ső és II-ik osztályának növendékei. De kérdem, van-e szükség arra, hogy a felsőbb lányiskolának nyújtott ezen kedvezmény által tág kapú nyittassék a tanítónői pályához való gravitálásra? Hisz máris túlprodukczió van a

tanítónőképzést illetőleg s épen miniszteri rendeletekkel iparkodtak eddig is a tanítónői pályára való áramlást megnehezíteni s a proletariátus kifejlődését ezen a téren megakadályozni».

A tantervet általában véve czélszerűnek tartja, de némely tárgyaknak, úgymond, mint a földrajz, fizika és történelemnek túltengése, továbbá a természetrajz és vegytannak túlságos megszorítása, valamint a felsőbb lányiskoláknak a tanítóképzőkkel való erőszakolt összekapcsolása, nem képezik sikerült és áldásos részét az új szervezetnek.

A természetrajz és vegytan tantervéről ezeket mondja: «Az e tárgyakra kiszabott óraszám szánandóan csekély s azt kell hinnünk, hogy a természettudományok e részének nem volt képviselője a tanterv revíziójánál, mert míg a többi tárgyak, sőt a fizika is bőséges óraszámot kaptak s még a felső osztályokban is ismétlő kurzusokban előkerülnek: addig a természetrajz egyes ágai csak egyetlen egy osztályban, heti 2—2 órában kerülnek tárgyalás alá. Szinte megfoghatatlan, hogy miképen tanithatja el valaki a III-ik osztályban, heti 2 óra alatt, a vegytani alapismereteket, a szerves vegytannak a háztartás körébe eső részeit; továbbá ezekkel kapcsolatban a nevezetesebb ásványokat és kőzeteket, valamint a föld alakulásának rövid történetét is. A ki tapasztalta, hogy a vegytannak kísérleti alapon való tanítása mily sok időbe kerül: az megdöbbenve vállalkozhatik ezen tanterv követelte munkára. Itt vagy le kell mondani előre is a tanterv által kitűzött czél eléréséről, vagy hetenkint 1—2 órával pótolni kell az óraszámot, mert másképen kísérletezni és számbavehető eredményt elérni nem lehet».

*

A lányiskolák reformjáról mondja el véleményét dr. *Gyulay Béla*, fővárosi polg. lányiskolai igazgató is a *Közoktatás* decz. 25-ki számában. Czikkének veleje a következő: A mostani tanterv igazán megoldotta a gordiusi csomót. Többé nem áll magára hagyatva a felsőbb lányiskola, hanem szerves összefüggésbe van hozva valamennyi lányiskolával — a legalsóval és legfelsővel egyaránt — még pedig oly módon, hogy jobban kivánni sem lehetett volna. Vannak, a kik úgy ítélik meg ez új szervezetet — így folytatja — hogy ez a polg. lányiskolákat degradálta; mert általa a polg. lányiskola csak másodrendű felsőbb lányiskolává lett. Ez azonban csak látszat; mert a polg. lányiskola ezután is polg. lányiskola marad s ugyanazt a szolgálatot teszi, a mit eddig tett. Sőt meg vagyunk győződve, hogy egy város sem fog azért másodrendű felsőbb lányiskolát felállítani, hanem megmarad a polg. lányiskola mellett; mert csak erre kötelezi a törvény s ez nem is oly költséges, mint a felsőbb lányiskola. Azt hisszük, hogy az állam maga sem állít másodrendű felsőbb lányiskolát; hanem inkább ellenkezőleg fog cselekedni s az eddig felállított felsőbb lányisko-

lákat is ott, a hol az V. és VI. osztály nem elég népes, a községek nyakába varrja, mint köteles polg. lányiskolát.... Mi azt tartjuk, hogy az új szervezet nem csak a felsőbb lányiskoláknak, hanem a polg. lányiskoláknak is javukra vált s így nyert vele az egész nőnevelés. Dícsérettel emlékezik meg azután a felsőbb lányiskolák szervezeti szabályzatáról és sajnálattal emeli ki, hogy a polgári lányiskolákat nem ajándékozzák meg ily szervezeti szabályzattal. A tantervről csak nehány megjegyzést tesz, s a polgári lányiskolákét sikerültebbnek tartja mint a felsőbb lányiskolákét.

*

«*A fővárosi polg. lányiskolák kibővítésének kérdéséhez*» czím alatt mondja el *Póra Ferencz*, I. ker. polg. lányiskolai igazgató a «*Polgári Iskola*» ez évi januári füzetében, hogy miképen keletkezett s bukott meg az a törekvés, a mely a fővárosi polg. lányiskolákat felsőbb lányiskolákká óhajtotta átalakítani. E czikkből megtudjuk, hogy épen annak írója volt, a ki a mozgalmat támasztotta, a hogy szerinte a megbuktató ok: a «kollegiális segítség» volt, a mint ő nevezi. A mozgalom az I. ker. polgárság körében indult meg, a mely azzal a kéréssel fordúlt a fővárosi tanácshoz, hogy az I. ker. polg. lányiskola — tekintve a helyi körülményeket — alakíttassék át felsőbb lányiskolává. Ezen kérvényhez csatolta Póra Ferencz, igazgató a maga ajánló kísérőiratát, a mely a kérdés pedagógiai oldalát kimerítően megvilágítja (mind a két iratot egész terjedelmében közli is). A kérvény az igazg. jelentéssel együtt tárgyalás alá is vétetett a közokt. albizottságban; «az iskolai szolgálaton kívül álló bizotts. tagok kivétel nélkül pártolták is az ügyet s az elnök már készült kimondani a határozatot, mikor egyszerre feldúlt a kollegialitás szekere! Fölkel t. i. egy igazgató s kijelenti, hogy az ő részéről csak ama feltétel alatt pártolhatja a kérvényt, ha a kért kibővítés minden polg. lányiskolára kiterjesztetik, de már ezt túl kell liczitálni, gondolta egy másik és kijelenti, hogy ilyen kibővítés nem kell, mert az bárhol van indokolva — csak a várban nem. A tervezett osztályok ott üresek lesznek.... E szenvedélyes támadás s az érdekelt többi igazgató sokat mondó komor némasága megtette hatását. Az albizottság a budavári kérvény mellőzésével kimondotta, hogy az összes polg. lányiskolák kibővítése kívánatos.... És ezzel az eszme el van temetve, mert nincs rá eset, hogy az a sok tényező, melynek még a dologhoz hozzászólása van, meg ne ütközzék ama jelentékeny költségtöbleten, melyet ez az újítás okvetetlenül okoz. Holott a budavári egy osztály költsége nem támasztott volna nehézségeket egy fórumnál sem; a következő esztendőben egy-két másik iskola próbálhatott volna szerencsét, hivatkozva a budavári preczedensre s így egy pár év múlva édes mindnyájan örülhettünk volna a vívmánynak. Így majd megtanúljuk, hogy mily igaz a közmondás: «a ki sokat markol, keveset fog.»

Különben az ügyet még az albizottság sem intézte el s nem lehetetlen, hogy az itt kifejtett aggodalmak és szemrehányások alapnélküliek vagy legalább is koraiak.

*

A «*Magyar paedagogiai szemle*» ez évi első füzete *Berecz Antal*, budapesti felsőbb lányiskolai igazgató arczképét közli s arczképéhez *Révy Ferencz* ír «*A magyar nő neveltetésének új korszaka*» czím alatt életrajzot, melyben röviden vázolja a felsőbb lányiskolai ügy fejlődését és Berecz Antal munkásságát különösen a felsőbb lányiskolák körében. A legújabb szervezeti szabályzat ismertetése után így folytatja s fejezi be az életrajzot: «Kell-e mondanunk, hogy e nagy s kihatásában fontos munkának is legfőbb mozgató eleme Berecz Antal volt? Az ő régi terve valósúlt meg az új intézkedésben s forró vágya fog teljesülni, ha mindez czélszerűnek is fog bizonyulni.... S e rengeteg munkássága mellett még sok egyébre is jut ideje. Alig van a magyar társasélet és közművelődés terén valamire való egyesület, a mely őt munkás tagjai közé ne sorolná... Berecz Antal önérzetesen tekinthet vissza becsületes és tisztes munkában megfutott pályájára. Ennyi érdemes munka után más már talán görnyedne érdemei elismerésének jutalma alatt; ő a közbecsülésben, a közszeretetben, polgártársai, tanártársai és megszámlálhatatlan tanítványainak igaz becsülésében bírja ezeket. Adja Isten, hogy a teljes erejében élő tanférfiú még soká lehessen munkása nőnevelésünk szent ügyének, a melyre őt gondviselésszerű hivatása terelte, és munkása általában a magyar tanügynek és társadalomnak, a melyre már buzgó, önfeláldozó munkássága annyi áldását árasztotta!»

*

A férjes tanítónők alkalmazásának vagy az alkalmazásból való kizárásának kérdése foglalkoztatta a múlt év végén az alsó-ausztriai tartománygyűlést. Az ügyről a «*Néptanoda*» után közöljük a következőket: Helbling osztrák tartománygyűlési képviselő indítványt tett az alsó-ausztriai tartománygyűlésben, hogy tiltsák meg a tanítónőknek a férjhez menetelt. A tartományi választmány erre kikérte a kerületi iskolaszékek véleményét. St. Pölten kijelentette, hogy három férjes tanítónőjével igen meg van elégedve. Bécs határozottan ellene van a tanítónők személyes szabadsága korlátozásának; de a többi kerületi iskolaszék legnagyobb része, még az olyan is, a melynek nincsenek tanítónői és saját bevallása szerint ezen a téren nem bír tapasztalatokkal, lelkesedik a tanítónők czölibátusáért; csak négy kerületi iskolaszék tartózkodott a szavazástól tekintettel a tapasztalatok hiányára. Sokat nyom a latba a bécsi kerületi iskolaszék szavazata, mely 558 női tanerővel rendelkezik, kik közül 154 férjnél van, míg a többi húsz kerület összesen 705 tanítónőt mutat fel

A tartományi bizottságnak Lustkandl tanár által tett jelentése kereken kimondja, hogy nem azon múlik, férjnél van-e egy tanítónő, vagy sem, hanem azon, hogy alkalmas-e hivatására. Mielőtt tehát nincs bebizonyítva, hogy a férjes tanítónők csakugyan kevés haszonnal és sikerrel működnek, különösen a lányiskolákban: a tartományi bizottság nem ajánlhatja az oly indítvány elfogadását, a milyen Helblingé. A dolog még nem ért meg az ítéletre s épen azért függőben hagyandó.

*

A «*Család és Iskola*» múlt évi utolsó füzetében *Binder Laura* behatóan ismerteti a *berlini nők ama kérvényét, melyet a nőnevelés érdekében a porosz közokt. miniszteriumhoz intéztek.* Legközelebb magunk is hozzászólunk a kérdéshez; azért a czikk bővebb ismertetésére nem terjeszkedünk ki. Csupán a kérvény tárgyát emeljük ki. Kettőt kérnek: 1. hogy a nők a nyilvános felsőbb lányiskolák közép és felső fokán nagyobb tért nyerjenek a tudományos ismeretek tanításánál; névszerint a német (anya) nyelv és a vallás tanítása nőkre bízassék; 2. hogy az állam alapítson olyan magasabb fokú tanintézetet, melyben a felsőbb lányiskolák magasabb osztályai számára is neveljenek tanítónőket.

Ugyanerről a kérdésről értekezik *Dr. Göőz József* is a «*Polgári Iskola*» ez évi első füzetében s a berlini nők kérvényét megismertetvén, a következő szavakkal fejezi be czikkét: «Ime, ekként akarják a porosz nők a felsőbb lányiskolákat reformálni! A tanterv s egyéb ellen nincs panaszuk. Minden jóra fordul, ha a tanítónők magasabb osztályokban is taníthatnak. Ez az egyedül üdvezítő mód. Erről — úgy látszik — teljesen meg vannak győződve. Berlinben egy-két héttel ezelőtt tartott gyűlésen körülbelül száz tanítónő és nevelőnő volt jelen s midőn ez a kérdés referáltatott, senkinek sem jutott eszébe indítványozni, hogy a felsőbb lányiskolákat nemcsak a tanítónők, hanem e tanítványok érdekében is kellene reformálni.»

Göőz úr jelenleg Németországban utazik s a helyszínén tanúlmányozhatja a tanügyi viszonyokat; sajnáljuk, hogy — a mint ebből a czikkéből látszik — magával vitte a «*Polgári Iskola*» szemüvegét is.

IRODALOM.

A JÓ GAZDASSZONYKODÁS ALAPELVEI. Útmutatás a középrendű háztartás vezetésére. Nép- és polgári leányiskolák és iskolán kívüli leányok számára. Irta *Tersánszky József* orvos és iskolaszéki tag.

Nevezett munkácska «tan- és olvasókönyvül van szánva s a kezemnél levő példány újabban átdolgozott és bővített *harmadik* kiadás. Megjelent Nagy-Kanizsán, Fischel Fülöpnél. 1885-ben.

A könyvhöz Hajgató Sándor polgári iskolai és Szalay Sándor népiskolai tanítók írtak előszót. Az előszó szerint is «felölel a könyv teljesen mindent, a mi csak a gazdasszonykodás körébe vág . . .» és »egészen a tanító belátásától függ, mit és mily terjedelemben vegyen fel belőle, tanítványainak fejlettségéhez és előkészültségéhez képest.» E két magasztaló s az igazságnak egészen megfelelő állítás teljesen feltünteti a könyv tervtelenségét. Felöleli az összes gazdasszonyi ismereteket, de a tanítási anyag megválasztásánál és beosztásánál egyetlen egy iskola tantervére sem volt tekintettel. Ez kitetszik a következőkből: *a)* az elemi iskola tanterve csak gyakorlati ismereteket «háztartási és kertészeti gyakorlatokat» követel. Külön tankönyvre az oktatás eme fokán annál kevésbbé van szükség, mert a tanterv értelmében készült legújabb olvasókönyvek teljesen magukban foglalják a megfelelő egészségtani és háztartástani tanítási anyagot. *b)* Nem felel meg a könyv a polgári iskolák tantervének sem; mert hiányzik belőle a «gazdaságtani alap», melyre a legújabb tanterv a háztartás tanítását fektetni kívánja, és mert az egészségtani tudnivalókat is a háztartástan keretébe szorítja, holott az egészségtan a polg. iskolákban külön, önálló tantárgyként szerepel. *c)* A felsőbb leányiskolák háztartástani tanterve a polgári iskolák tantervével csaknem teljesen azonos; csakhogy a felsőbb leányiskolákban még a közgazdaság alapfogalmai is kívántatnak, Tersánszky úr könyve tehát a fentebbiek értelmében ezen iskolák tantervének sem felel meg.

A mű tárgyi tekintetben is sok kívánni valót hagy hátra. Hibás és homályos állítások egész raja található a könyvben. Pl. ha az édes tej hosszasan rázatik, vajjá «olvad», melynek folyékony része «irónak» neveztetik. A lúd . . . 12—15 nap alatt költi ki tojásait (38. l.). «A leveles

főzelékek, minők a *káposzta* .... épen úgy mint az uborka nem jól táplálnak» ; .... két sorral lejebb: «A savanyú káposzta ... valamint a savanyú uborka tejsavtartalmuk miatt könnyen emészthető táp- és élvezetszerek» (51. l.). «*A gabonának legfőbb alkatrészét képezik: a légenytartalmú fehérnyefélék, továbbá légenytelen és szervetlen anyagok. Legfontosabb alkatrésze a sikér*» (51. l.). Gyümölcsöt enni nem való annak, a kinek bélbántalmai vannak. Csak a ki szorulásban, dugulásban szenved, élvezheti sikerrel (52. l.). Minden húsban vizen kívül találunk *többféle* fehérnyét ..... főzéssel szétbomlanak alkatrészei. «Az oltót 24 óráig *sóban* ázni hagyjuk» ..... s hozzáteszszük «az oltót, melyet 24 óráig *savóba* tettünk» (62. l.). «A *küllevegő* neveztetik éltető levegőnek, mely lényegileg legalább 4 gázalakú testből áll». *Járványok.* Járványosan szoknak fellépni a himlő, vörheny, bibor (skarlat). *Ragályok.* Ragályosak, fertőzők: a himlő, vörheny, skarlat, hagymáz .... (105. l.). Sodavíz. «Hol rossz a kútvíz, ezt kell inni; fele sodavíz fele kútvíz jó vegyíték, hol a víz nem mondható jónak, tisztának» (109. l.).

Didaktikai szempontból tekintve az anyag tárgyalása egészen hibás. A felölelt anyag sokkal nagyobb terjedelmű levén, hogysem egy ilyen kis könyv keretébe sikerrel beszorítható legyen, csak keresztül siklik a szerző a legfontosabb és alaposabb tárgyalásra leginkább méltó tételeken. Különösen feltünő ez az «első rész» első fejezetében, melyben alig van egyéb egy-két semmit mondó frázisnál. Pl. «A ki nem takarít, tekintse magát úgy, mintha nem is élne». «Szokás időközönkint tisztogatni» (14. l.). «Üres kamra éhes has együtt szoktak járni» (u. o.). «A ki főzni nem tud, ez nem csak mindenét elfőzi, hanem magát is lefőzi» (16. l.).

«Házi ipar a hazában,
Ilyen legyen minden házban,
Igy lesz boldog haza s nemzet
Aldott minden ügyekezet.» (81. l.)

Előadása rendkívül pongyola, a mi már a fentebbi példákból is kitetszik ugyan, azonban a hibás és hiányos definiciókra álljon itt még a következő néhány példa «*Takarékos beszerzés.* Takarékos beszerzésnek nevezzük azon módot vagy törekvést, melylyel valaki a szükségesek birtokába jutni ügyekszik; a mi felesleges, egyszersmind veszendő is» (10. l.). A konyhasó *valamely savnak fémeléggel való vegyületét képezi* (48. l.). «Ha a kenyér kelleténél nagyobb melegben részesül, úgy a keletkezett czukor tejsavas erjedésbe megy át, mi a kenyérnek savanyú ízt ad» (58. l.). Nyelve egészben véve jó, egyszerű és némely részében elég jó magyarsággal foly; de másutt meg feltünő germánizmusok találhatók

benne, pl. «kőszénnek előlétben tartására» 18. l., «s így pazarlást tenni» 20. l. «Mint élvezettárgy igen töménynyszerű» 63. l. «Kell birni gyertya-öntő formákat».

A könyv kiállítása a lehető legkezdetlegesebb; kötése csaknem szétmállik; a nyomásnál használt betűi elég nagyok ugyan, de a papiros rossz, durva.

A könyv ára, 40 kr., nem túlságos nagy.

Ezek alapján nem vonom ugyan kétségbe, hogy a könyv mint magánolvasmány, mint népkönyv tán jó szolgálatot is tehet; de iskolai használatra nem merném ajánlani. Az elemi iskoláknak nincs szükségök rá; a polgári és felsőbb leányiskolák pedig legújabb tanterveik értelmében, ezeknek teljesen megfelelő tankönyveket követelnek.

*

A NŐI KÉZIMUNKA, MINT EGYIK LEGFONTOSABB ESZKÖZE A NŐK ÖSSZHANGZÓ ÉS HIVATÁSSZERŰ KÉPZÉSÉNEK. Tanítónőképezdék és kézimunkatanítónők számára. Írta *Molnár László*, tanítónőképezdei igazgató tanár. Budapest, Lauffer Vilmos tulajdona. 1877. (Kis 8-rét 80 l.) Ára 40 kr.

A munka «tanítóképezdék és kézimunka-tanítónők használatára» készült; de inkább iskolafentartó hatóságok számára foglal magában utasításokat. Nevezetesen azt tárgyalja: *a)* hogy női kézimunka-tanítónőket kellene képezni s erre tantervet is ajánl (16., 17., 18. l.). Idejét múlt tervezgetés. 1877-ben jelent meg ugyanis a kézimunkatanítónők képzését szabályozó miniszteri rendelet és tanterv; *b)* azt ajánlja, hogy az iskolaföntartó hatóságok ne az osztálytanítónőkre (20—21. l.), hanem külön kézimunka-tanítónőkre bízzák a kézimunka-tanítást. Ezt a többi között ilyen tételekkel motiválja: «Igaz, a képezdében köteles tantárgy a női kézimunka is; de tapasztalhatjuk azt, hogy minél nagyobb előmenetelt tanúsít valamely tanítónő-jelölt a komolyabb és nagyobb észtehetséget igénylő tudományokban, annál kevesebb sikert képes többnyire a szép és gyönyörködtető ismeretekben felmutatni.» Ilyen általánosságokon kívül a kézimunka-tanítás módszerére nézve még annyit sem mond, mint a mennyit ma már a legtöbb általános tanítástani könyvekben pl. a *Kehr-Gyertyánffy*-féle «*Tanító az iskolában*» című könyvben megtalálhatunk.

A könyvben tárgyi tekintetben kevés hibát találunk, a mi úgy látszik onnan van, hogy szerző egy jónak ismert német munkát vett mintául. E mintához aztán annyira ragaszkodott is a szerző, hogy könyve alig lett egyéb, mint a *Schallenfeld Agnes* és *Róza* által írt «*Der Handarbeits-Unterricht in Schulen*» című munkának csaknem szószerinti fordítása. Mennyire hű maradt M. úr a német szöveghez, álljon itt arra a következő példa:

Munkatanítónői hivatalra adták eddig magukat: *c)* Özvegy vagy férjezett asszonyok számos gyermekkel, kik képesek hetenkint néhány órát családi körükön kívül tölteni. *a)* Oly nők, kiknek u. n. gombostűpénzre volt szükségük. *b)* Varrónők, kik kereskedések, családok részére dolgozva keresték mindennapi kenyeröket s kézimunkatanítónők csak azért lettek, mert az iskolában biztosabb jövedelemre találtak. (26. l.)

Wer wird Handarbeitslehrerin? Verheirathete Frauen, Wittwen mit zahlreichen Kindern, die sich acht Stunden wöchentlich von ihrer Wirthschaft und ihren Kindern losreissen . . . .; Persönlichkeiten, die das Gehalt als Taschengeld benutzen; Handarbeiterinnen, die das meiste Geld zu Hause noch mit der Nadel verdienen müssen, indem sie für Handlungen oder für das Publikum arbeiten, und den Schulunterricht gelegentlich mitnehmen, weil ihnen diese Stunden mehr einbringen etc. (lásd az idézett m. 67. l.)

Sajátságos, hogy még ott is, hol látszólag saját észleleteit s tanácsait látszik közölni a szerző (mint pl. a szak- és osztálytanítónők alkalmazása kérdésénél), a föntemlített munkából meríti eszméit (lásd a bírálat alatti munka 20—21. és a német munka 66. lapját); a különbség jóformán csak az, hogy könyvünkben forintokban, a mintául vett műben pedig tallérokban van a fizetés összege meghatározva.

Kár, hogy az eredetit nem értette meg mindenütt egészen jól, pl. «das Auflegen der Maschen» ezt a kifejezést úgy fordítja: «a szemek elrakása» (49. l.), holott ez «kezdés»-t jelent; ez erre az általánosan elfogadott műszó; a «stopfen» szót «öltölés»-nek fordítja, holott arra az elterjedt műszó «beszövés» (30. l.).

Didaktikai szempontból nem helyeselhető, (ez a német eredetiben sem helyes), hogy a kötést veszi legkönnyebb s legegyszerűbb munkanemnek (30. l.). Ujabban a kötéstől az ily értelemben való elsőséget elvitatták a varrás és horgolás részére.

A dolog természeténél fogva nem vét a könyv az államiság, vallás stb. ellen; sőt a kézimunkát is vallásos szellemben kívánja tanítani s e czélból (noha a díszítési munkákat nem tartja iskolába valóknak) «bibliai vagy szentek történetéből vett képek és erkölcsi mondatok, templomi szerek vagy oltárok díszítésére szolgáló dolgok» (37. l.) készítését is javalja.

Előadása elég világos és könnyen érthető, de műszavai nem mindenütt helyesek, pl. «varrány» czifrázat helyett (50. l.); szemöltés (Maschenstich) lánczöltés helyett; «az anyag használhatóságához szükséges kellékeknek vagy hiányoknak, az anyag árának, létrehozásához szükséges gépeknek megbeszélése» (48. l.) stb.

A könyv kiállítása elég jó. Ára nem túlságosan nagy.

Molnár László e könyvecskéje nem eléggé önálló és eredeti s nem is áll már kézimunkaoktatásunk mai színvonalán. Ha egy új kiadás alkalmával a szerző e hiányokon segíthet, azaz munkáját teljesen átdolgozván felszabadítja magát német mintája rabságából s a mai hazai viszonyokhoz alkalmazkodik, mint iskolai segédkönyv hézagot pótolhat.

*

RÖVID HÁZTARTÁSTAN FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK ÉS TANÍTÓNŐKÉPEZDÉK SZÁMÁRA. *Clima Mária* és többek után írta *Gáspár Ignácz*. Ötödik javított kiadás. Budapest, 1888. Lampel Róbert könyvkiadása.

Egy oly tankönyv, mely tizenöt év alatt öt kiadást ért s majdnem versenytárs nélkül állván, tizenöt év alatt a legtöbb leányiskolában használtatott, kétségtelenül megérdemli figyelmünket; s ha nagy kelendőségéből következtetünk használhatóságára, úgy minden új kiadást örömmel kell üdvözölnünk. Csakhogy az olyan új kiadás, mely a megváltozott iskolai viszonyokkal, új tantervvel stb. nem számol, nem tarthat számot a tanítással foglalkozók részéről ily kedvező fogadtatásra; a könyv elismert jó tulajdonságai mellett is újabb használatba vétel esetén kedvetlenítő hatással van a tanítóra, a könyvet a tantervvel neki kell összhangzásba hozni, s kihagyásokkal és toldásokkal képes csak a könyv használatával a kitűzött czélt elérni. S valljuk be, hogy a megfelelő toldások helyes és ügyes összeállítása nemcsak sok fölösleges munkával terhelik a tanítót, de némely esetben talán felül is múlják erejét; ennek pedig az iskola, a tanítás vallja kárát. S ez az oka, hogy a Clima-Gáspár-féle kis háztartástan új kiadását — bár készséggel ismerjük el, hogy a könyvecske mint úttörő munka 10—15 év előtt hasznos szolgálatokat teljesített — nem tekintjük különösen kedvezőnek tankönyvirodalmunk szempontjából.

Mint szerző az előszóban maga mondja, az 5-ik kiadás változatlan kiadás, a legújabb felsőbb leányiskolai tantervhez tehát teljességgel nem alkalmazkodott. Ha a könyv tartalmát összevetjük a felsőbb leányiskolák új tantervével, azonnal ki is tünik, hogy e könyvet a felsőbb leányiskolákban sikerrel nem is használhatjuk. Hiányzik belőle, mire az újabb tanterv nagy súlyt fektet, a közgazdaságtani rész, s több olyan szakasza van, melyek a felsőbb leányiskolai tanításban már csak azért is fölöslegesek, mert azok a felsőbb leányiskolai tanításban vagy teljesen mellőztetnek, vagy más tárgy keretébe vannak beillesztve. Ilyen egészen mellőzendő része a könyvnek a «gyermek-ápolás»-ról szóló második és a betegápolásról s egyebekről szóló harmadik szakasz némely fejezete, melyek részben a neveléstan, részben az egészségtan keretébe illenek; s a hatodik (baromfi-tenyésztésről) szóló szakasz, melyet a felsőbb leányiskolák

terve meg nem kíván. Természetes, hogy miután a megmaradt s részben a tantervnek megfelelő szakaszok sincsenek összhangzásban a tanterv czéljával és szellemével, a kellő toldásokkal sem lehetséges ennek a könyvnek alapján a tanterv értelmében tanítani.

Ez azonban a könyv kelendőségére ha káros is, nem ok arra, hogy a könyvet mint teljesen használhatatlant elvessük. A szerző szándéka szerint a tanítónőképezdék növendékei használatára is készült a könyv, s mivel az utóbbi iskolák számára magyar nyelven más háztartástan még nem jelent meg, ott valóban szükséget elégíthet ki, hiányt pótolhat. Hogy eme hitünkben megbizonyosodjunk egybevetettük e kis művet a tanítónőképezdék tantervével. Sajnálattal kell kimondanunk, az összehasonlítás nem vált a szóban levő «háztartástan» javára; nem felel az meg a tanítónőképezdék czéljainak sem teljesen. A gyermeknevelésre, egészségtani ismeretekre vonatkozó fejezetek a tanítónőképezdék feladata szempontjából hézagosak, nem elégségesek; de épen a tanítónőképezdékben nem is szükséges a háztartástan tanítása közben tanítani emez ismereteket, mert ott kellő részletességgel s fontosságukhoz mért méltánylattal taníttatnak ezek a neveléstani és egészségtani ismeretek. Másrészt pedig, a mire a tanítónőképezde tanterve nagy súlyt fektet, a kertmívelési teendőkre, könyvünk nem terjeszkedik ki, s többi részei a képezdei fejlettebb tanulók felfogási köréhez mérten kissé elemies modorban vannak tárgyalva, a mely elemies modor nem annyira a nyelvben, mint inkább abban nyilatkozik, hogy szerző inkább csak a tüneményeket s a háztartási foglalkozások menetét írja le, de nem utal a tünemények vegytani vagy egyéb ismereteik alapján feltüntethető okaira. Ezek szerint noha sok hasznos ismeretet közöl a könyvecske, használhatóságának nagyon útját állja az, hogy a tanítónőképezdék tantervével sem áll összhangzatban. Bizony nem végzett volna hálátlan munkát szerző, ha az ily értelemben szükséges átalakításokat, változtatásokat könyve új kiadásában keresztül vitte volna. S ha könyvét a használt könyvek között fen akarja tartani, tanácsoljuk is, hogy ezt tegye meg. Akkor örömmel tekintünk el a könyv apróbb hibáitól, melyeket egy ügyes tanítónő könnyen kijavíthat, meg attól a kedvezőtlen körülménytől, hogy fölötte szorosan ragaszkodik német kútforrásaihoz.

—*a* —*a*.

Gönczy Pál művei.

Gönczy Pál, a vallás- és közoktatási miniszterium államtitkára, a jelen évben tölti be a tanügy terén való nagyhatású munkásságának 50-ik évfordulóját. Ez alkalomra a hazai népiskolai különféle tanító egyesületek a jubiláns iránti tiszteletök és hálájok kifejezéseül ünnepségekre készülnek. A «Felső nép- és polg. isk. Tanítók és Tanítónők Országos Egyesülete» azzal szándékszik ez évfordulót emlékezetessé tenni, hogy a szerző engedelmével összegyűjti és kiadja Gönczy Pál paedagógiai főbb dolgozatait, melyek folyóiratokban és lapokban szétszórva jelentek volt meg. A «*Tanulmányok*» czimű kötet *Dr. Kiss Áron* gondjai alatt fog megjelenni, s a könyv jövedelmét a kiadó-egyesület a «Magyar orsz. Tanítók Árvaházának» ajánlotta fel. E nagyérdekű «Tanulmányok» egyes czikkei a következők lesznek: Gönczy Pál életrajza Dr. Kiss Árontól. — Utazás Svájczban. — Vázlatok a svájczi köz- és különösen a népoktatás köréből. — Poroszország iskolaügye a XIX. század első felében. — Nevelési irányeszmék. — Nevelésünk ügye. — Népiskoláink. — A közoktatás Magyarországban. — A magyar népoktatás-ügy multja.

A magyar tanítóvilág és a tanügy barátai bizonnyára örömmel fogadják ez összegyűjtött tanulmányokat, melyek azért is kiváló érdekkel birnak, mert ez elméletek szoros összefüggésben vannak népoktatásügyünknek a közelmultban végbement reformjával, s így általános értékük mellett neveléstörténeti fontossággal is birnak.

A 25 ívre terjedő kötet előfizetési ára 1 frt 60 kr., díszpéldányé 3 frt. Hat előfizetett példányra a 7-ik ingyen adatik. — Az előfizetési pénz s esetleges megrendelés *Méhner Vilmos* könyvkiadó hivatalába (IV., Papnövelde-útcza 8. sz.) küldendő. A munka f. évi márczius havában fog megjelenni. Nem kételkedünk, hogy olvasóink nagy számmal fogják e becsés munkát a saját maguk s az iskolai könyvtárak számára megszerezni.

*

Újabban megjelent könyvek:

ORVOSI SZOBA-GYMNASTIKA, vagyis az egészségi és gyógy-gymnastikai szabadgyakorlatok rendszere minden életkorú és mindkét rendbeli egyének számára. Irta Dr. *Schreber*, a lipcsei gyógy-gymnastikai intézet igazgatója. Magyarra fordította és súlyzó-gyakorlatokkal bővítette Dr. *Bognár Antal*. 59 ábrával Budapest. 1888. Az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása. Ára fűzve 1 frt, csinos vászonkötésben 1 frt 20 kr.

A híres lipcsei doktor munkája oktatást ad abban, hogy lehet testgyakorlattal a test egészségét ápolni s egyes betegségeket orvosolni. Bennülő munkával elfoglaltak sok hasznost meríthetnek e könyvből egészségük ápolására; nevelők és tanítók sikerrel alkalmazhatják ez elméleteket növendékeik tornáztatásánál; különösen a *szabadgyakorlatok* különféle nemeit (melyek ábrákkal is szemléltetve vannak) s egészségtani értékét alaposan megtanulhatják e könyvből a neveléssel foglalkozók. A fordítás gondos és jó magyaros.

*

RAJZOK A MULTBÓL. Emlékiratok. Irta *Vachot Sándorné.* Kiadta Abafi Lajos a «Nemzeti Könyvtár»-ban. Ára 2 frt.

Ez élénk tollal irott emlékiratok érdekes világot vetnek a közelmúlt korbeli irodalmi és művelődési viszonyainkra. Sok érdekes adatot találunk itt Vachot Sándorról. Petőfiről, Vörösmartyról, s általában azon írókról, kikkel a szellemes írónő, még férje életében szoros baráti viszonyban élt.

*

A RÉGI MAGYAR SZINÉSZETRŐL. Irta *Karacs Teréz*; sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta *Náményi Lajos.* Megrendelhető az «Aradi Közlöny» szerkesztőségében. Ára 60 kr.

Karacs Teréz, e veterán írónő, kinek leánynevelésünk multjáról való érdekes följegyzéseiből folyóiratunk is több közleményt hozott, újabban régi jeles szinészeinkre való visszaemlékezéseit tette közzé e füzetben. Élénk vonásokat találunk itt Katona Józsefről, Dérinéről, Kántornéról, Benke Józsefről, Jókainé atyjáról, Jókainéról stb. s ezek mellett a nem rég elhunyt Kovács Pál humorisztikus iróról.

*

ARANY JÁNOS BALLADÁI. Iskolai kiadás. Kiadja Ráth Mór. 1887. 72 lap. Ára 40, kötve 50 kr.

E kis füzetben, magyarázatok nélkül, Arany összes balladái foglaltatnak, az újabbak is, mint a Tetemre hívás, az Ünneprontók, stb. Ez aránylag elég olcsó kiadás hasznos szolgálatot fog tenni az irodalmi oktatásnak.

KIMUTATÁS
A «MÁRIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Ötödik közlemény.) *

Gyűjtő: Sárcsevics Betti, igazgató, a magy. gazd. árvaházában, Budapesten.

Sárcsevics Betti igazg. *52.sz. ívén:* Gróf Pálffy Daun Lipótné 7 frt. Rakodczay Pálné 2 frt. Villás Pál 2 frt. Lichtenstein Ferencz 1 frt. Ménkü P. 1 frt. Sotás Imre 20 kr. Alevauck H. 5 frt. Hadesy Emilné 1 frt. Özv. Szathmáry Király Pálné 5 frt. Özv. Guthy Lajosné 1 frt. Sárcsevics Betti 5 frt. *Összesen 30 frt 20 kr.*

Gandalovits Jánosné *54 sz. ívén:* Rojz Lujza 10 kr. Stein Lajos 20 kr. Paris Ferencz 20 kr. Rojz Ferencz 20 kr. Hamary Béláné 20 kr. Sichtorsky G. 20 kr. Károlyi Irma 20 kr. Gudolovits 1 frt. Kovalik Margit 20 kr. Kovalik Mariska 10 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Barna Ferenczné *46 sz. ívén:* Barna Ferenczné 5 frt. Csapó Sándor 5 frt. B. Mattenlovits Gyula 5 frt. Özv. Kalovszky Zsigmondné 5 frt. Tuczentaller Aurélné 3 frt. *Összesen 23 frt.*

Nagy Jolán *1908. sz. ívén:* Id. Nagy Bálint 2 frt. Nagy Mihály 2 frt. Ifj. Nagy Mihály 50 kr. Nagy Mihályné 2 frt. Nagy Jolán 1 frt. *Összesen 7 frt 50 kr.*

Meduna Gizella *1909. sz. ívén:* Meduna Géza 25 kr. Meduna Emilia 1 frt. Meduna Gizella 1 frt. Fuszek Aranka 50 kr. Fuszek Terézia 50 kr. Farkas Gizella 50 kr. Farkas Irma 50 kr. Meduna Alojzia 2 frt. Meduna Ferencz 50 kr. *Összesen 6 frt 75 kr.*

Koppe Etelka *1910. sz. ívén:* Koppe Etelka 30 kr. Koppe Elise 50 kr. Radvánszky Béláné 1 frt. Tisza I. frt. Tisza Istvánné 1 frt. Ifj. Tisza István 20 kr. Tarkovich József 1 frt. Jókai Mór 1 frt. Tisza Kálmán 2 frt 50 kr. Nagy Ferencz 50 kr. Csánki Gyula 50 kr. Tisza Lajos 30 kr. ifj. Tisza Kálmán 1 frt. Nyaffy de Nyiff Nyaff 10 kr. Miss Trompette 10 kr. Mr. Zitly 10 kr. Mr. Ripy 10 kr. Signora Einy 10 kr. Sulyta Ilona 20 kr. Kelemen Ilona 20 kr. Trajánovits Teréz 20 kr. Keis József 20 kr. Dióssy Mihály 10 kr. Dióssy Erzsike 20 kr. Dióssy Mihályné 20 kr. Szigeti Etelka 20 kr. Gyárfás Bertha 30 kr. Erdélyi Farkas 20 kr. Kristo Jolán 20 kr. Nagy

* A megelőző közleményeket l. a múlt évfolyamban: VI—VII. f. 323—28. l.; VIII. f. 386—94.; IX. f. 449—57.; és X. f. 498—520. lap. *Szerk.*

Rózsa 20 kr. Nagy Péter 20 kr. G. P. 1 frt 10 kr. B. RadvánszkyBéla 1 frt. D. 1 frt. Maros Pöpő 10 kr. Radvánszky Ella 1 frt. Kis Szülött 14 kr. *Összesen 18 frt. 24 kr.*

Rézler Mariska *1911. sz. ívén:* Kund Béláné 1 frt. Gaal Emma 40 kr. Kiss Gyula 40 kr. Erdőssné 20 kr. Magyariné 20 kr. Réxler 20 kr. Babossné 20 kr. Rézler Bene 10 kr. Rézler Mari 10 kr. Baboss Benedek 10 kr. Hutter Istvánné 10 kr. L. M. 25 kr. Németh János 20 kr. *Összesen 3 frt 45 kr.*

Dragoner Anna *1912. sz. ívén:* Dragoner Endre 20 kr. Szőke Barnabás 10 kr. Jenny Chauvet 1 frt. Watznauer Jeanette 20 kr. Seidl Katalin 50 kr. Radvánszky Elek 1 frt. B. 50 kr. R. B-né 50 kr. Radvánszky Géza 1 frt. Br. Radvánszky Gézáné 2 frt. N. N. 40 kr. Irma baba 10 kr. Tisza Lajos 1 frt. *Összesen 8 frt 50 kr.*

Kristyóry Margit *1914. sz. ívén:* Jakabffy Géza 10 kr. Mészáros Lázár 1 frt. Schveffer Győző 10 kr. Mayer Ágoston 10 kr. Scheffel János 20 kr. Mayer R. 20 kr. Knaeck 20 kr. Rémy Miklós 10 kr. Vincze Endre 10 kr. Mészáros László 20 kr. Kristsory Zoltán 10 kr. Jakabffy István 10 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Hadházy Emma *1916. sz. ívén:* Hadházy József 50 kr. Hadházy Gizella 30 kr. Hadházy Kálmán 50 kr. Olasz Mária 50 kr. Balogh Etelka 50 kr. Marton Istvánné 50 kr. Sántha Gábriella 45 kr. Jancsó Gyula 40 kr. Fejér István 50 kr. B. 50 kr. Ercsey Sándor 50 kr. Csáky Gyula 20 kr. Podhraczky Ferenczné 50 kr. Dr. Sibranter Hermanné 50 kr. Hadházy Lujza 20 kr. Hadházy Emma 20 kr. *Összesen 6 frt 75 kr.*

Farkas Mariska *1919. sz. ívén:* Farkas Mariska 20 kr. Farkas Etelka 20 kr. Özv. Schnur Józsefné 50 kr. Farkas Elek 1 frt. Bereczky Antal 20 kr. Kuczik Sándor 20 kr. Toperczer Kálmánné 50 kr. Teleszky Józsefné 50 kr. Szakál Istvánné 30 kr. Kalotay Viktor 10 kr. Schram Sarolta 30 kr. Farkas István 20 kr. Klohuczky 1 frt. Teleszky Ferencz 50 kr. Spem József 50 kr. Horváth Istvánné 30 kr. Hajós Emilné 20 kr. Özv. Szerkóvszky Jenőné 20 kr. Pap Péter 30 kr. Sass Elemér 30 kr. Kovács Piroska 30 kr. Szabó Lajosné 20 kr. Fruzsinszky Jánosné 30 kr. Farkas György 30 kr. Papp Vidor 20 kr. Bayer Dávid 30 kr. Dresdner Jakabné 20 kr. Altmann 1 frt. Bárdos Ödön 1 frt. *Összesen 11 frt 30 kr.*

Ehrlich Gizella *1922. sz. ívén:* Liptay I. 20 kr. Liptay Laczi 30 kr. Meiszinger 1 frt 20 kr. Eigel Johann 3 frt. Schmos Pál 1 frt 50 kr. A. Ádám 1 frt. A. S. 1 frt. Gräffenthal Vincze 1 frt. Hibelt Ede 50 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 10 frt.*

Vérey Kálmánné *1926. sz. ívén:* Vérey Józsefné 6 frt. Várey Kálmánné 2 frt. *Összesen 8 frt.*

Tripolszky Erzsike *1928. sz. ívén:* Sándor Béla 2 frt. Schvan Endre 2 frt. Jatin 1 frt. Beke Enyedy Imre 1 frt. Jambach József 2 frt. Brivalszky Zákó Mária 1 frt. Tripolszky József 1 frt. Csernyus Lila 30 kr. Wundszám Ida 25 kr. Wundszám Gizella 25 kr. Tripolszky Erzsike 1 frt 20 kr. *Összesen 12 frt.*

Haveda Margit és Ella *1936. sz. ívén:* Enyedy Eugénia 20 kr. Tóth Ilonka 10 kr. Haverda Margit 20 kr. Haverda Ella 10 kr. Haverda Erzsébet 50 kr. Berger Éva 10 kr. Beks Zoltán 20 kr. Beke Miklós 20 kr. Beke Jolán 20 kr. Szibenburger I. 10 kr. Sckultésy I. 10 kr. N. N. 10 kr. Thuntz Oszkár 20 kr. Szigethy József 20 kr. Bednauer Károly 20 kr. Láng I.

20 kr. W. N. 25. kr. Kulmeczik József 20 kr. Vajnicsek Nándor 20 kr. Haverda Mátyás 20 kr. Birkás Mariska 20 kr. Birkás Lajos 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 4 frt 25 kr.*

Lisziák Gabriella *1937. sz. ívén:* Göh Ferencz 20 kr. Richter Kálmán 10 kr. Stuváth Csongor 10 kr. M. 10 kr. Csitmantzy Z. 10 kr. Cs. Ernő 10 kr. Lisziák Emma 10 kr. Czárovetz Péter 10 kr. Lisziák Gabriella 10 kr. Lisziák Adella 10 kr. Molnár Antal 30 kr. Ebner Péter 10 kr. Mallersdorfer 10 kr. Wanelly 20 kr. Csermák József 20 kr. Kubinyi Lajos 10 kr. Stoger A. 20 kr. K. K. 10 kr. Láng 10 kr. Banelly 10 kr. Banelly László 10 kr. Sipos Emilia 50 kr. Barsch 20 kr. Angyal Regina 20 kr. Sohur Kálmánné 40 kr. Grész Alajos 50 kr. Hajdyniak István 10 kr. Spitzer Jakabné 20 kr. Sosteni 10 kr. Stucsvics Lipót 40 kr. Bahus Gábor 10 kr. Pichler Imre 10 kr. Böhm Károly 10 kr. Kohn Albert 10 kr. Spitzer Josefine 10 kr. Zsornik Anton 10 kr. Mlinovits Antal 10 kr. Varga Katharina 10 kr. Mlinovits Imre 10 kr. Sümeg J. 20 kr. Magi Ferencz 10 kr. N. N. 20 kr. P. P. 20 kr. N. 20 kr. Jegyud István 20 kr. Tomori Pál 20 kr. Glavina 10 kr. Goricsávics 10 kr. Rezsek Lina 20 kr. Lisziák Ferenczné 1 frt. Werly Marie 1 frt. *Összesen 10 frt.*

A Sárcsevics Betti, igazgató, rendelkezésére bocsátott íveken begyűlt **összeg 165 frt 4 kr.**

Gyűjtő: Dusóczky Károlyné. II. ker. tanítónő-képző-intézeti igazgató, Budapesten.

Dr. Hanzély Béla *186. sz. ívén: 1 frt.*

Ajer Mariska *187. sz. ívén:* Bognár Gáborné 10 kr. Poppi Mátyásné 20 kr. Zimmermann Károly 50 kr. Zimmermann Antalné 20 kr. Debreczeny Janka 20 kr. Hubert Mariska 30 kr. Valaki 30 kr. Almersdorfer Emilia 20 kr. Nehmann Gáborné 20 kr. Klainek Antalné 40 kr. N. N. 30 kr. Dreisziger Irma 20 kr. Ajer Flóra 20 kr. Ajer Gizella 20 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Árvay Ilona *188. sz. ívén:* N. Irma 1 frt. 45 kr.

Bauer Ida *189. sz. ívén:* Benedek Sándor 50 kr. Benedek Sándorné 50 kr. Bauer Irma 30 kr. Poppe Mariska 40 kr. Bauer Ida 30 kr. *Összesen 2 frt.*

Fehér Matild *191 sz. ívén:* Lóviku Tódorné 50 kr. Parragh Izabella 50 kr. Fehér Matild 50 kr. Fehér Margit 50 kr. Parragh Otil 20 kr. Fehér Rózsa 20 kr. Szalay Emilia 10 kr. Szalai Sándor 10 kr. Csáktornyai Ilma 30 kr. Barna Mari 30 kr. Miklonovics Janka 10 kr. Báttai Katalin 10 kr. Taskó Erzsi 10 kr. Váry Lajosné 30 kr. Parragh Gedeonné 1 frt. *Összesen 5 frt.*

Fejér Teréz *192. sz. ívén:* Dr. Fejér Dávid 2 frt. F. D. 1 frt. Rétháty Ottokár 20 kr. Másvilági Tamás 30 kr. Bocskor Náczi 20 kr. Lengyel Samu 30 kr. Ferbli Jancsi 30 kr. Makacs Pista 20 kr. Bortnemissza Laos 20 kr. Lázár Lajos 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 5 frt.*

Göbel Mariska *193. sz. ívén:* Göbel János György 1 frt. Göbel János Györgyné 1 frt. Özv. Krentz Józsefné 1 frt. Göbel Katicza 1 frt. Göbel Mariska 1 frt. *Összesen 5 frt.*

Halasy Gabriella *204. sz. ívén:* Norinbergi Adorján 10 kr. Akáczfay Emánuel 10 kr. Halasy Margit 10 kr. Berzeviczy Kálmán 1 frt. Dr. Mikovszky Flóris 50 kr. Kohn Ignácz 10 kr. N. N. 10 kr. Fleischer 10 kr. Győry Lajos 10 kr. Haas Géza 10 kr. Bodor Aladár 10 kr. Ifj. Majzik

Lajos 10 kr. Zahorszky Géza 30 kr. Mohay 10 kr. Berger Zoltán 10 kr. Kosztolányi Miklósné 10 kr. Ifj. Kosztolányi Miklósné 10 kr. Török Gyula 10 kr. Janssen Erneszt 10 kr. Janssen Lajos 10 kr. Janssen Irma 10 kr. Janssen Eugénia 10 kr. *Összesen 3 frt 70 kr.*

Janovitz Ilona *205. sz. ívén:* Fändrich Hugóné 1 frt.

Jónás Emma *207. sz. ívén:* Brocskó Lajos 1 frt. Nagy Kálmán 1 frt. M. K. 1 frt. Gyáni Ferencz 20 kr. Iván András 20 kr. Sárközy Pista 20 kr. Hollósy Jenő 20 kr. Jónás Eliz 20 kr. Jónás Emil 20 kr. Schmidt Samu 40 kr. György László 40 kr. +=o 1 frt. Dolinay 30 kr. Jónás Endre 20 kr. *Összesen 6 frt 50 kr.*

Keller Anna *194. sz. ívén:* Rötzer József 25 kr. Lenoir János 15 kr. Rötzer Etelka 25 kr. Linder Lina 20 kr. Nyitray László 11 kr. Burda Janka 20 kr. Schröder Ida 20 kr. Dr. Lungfelder 50 kr. Radnóty Pál 20 kr. Klamarik Danó 1 frt. Pokorny Ilona 10 kr. Pokornyi Iréne 20 kr. *Összesen 3 frt 36 kr.*

Keller Aranka *195. sz. ívén:* Keller Klára 20 kr. Kristóffy Gyula 1 frt. Pokorny Irén 20 kr. Keller Aranka 20 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Klauber Teréz *196. sz. ívén:* Molnár Iréne 25 kr. Koós Ottilia 15 kr. Lakos Iduna 15 kr. Molnár Ilona 10 kr. Janovitz Ilona 10 kr. Payr Ottilia 25 kr. Keller Aranka 10 kr. Gőbel Mariska 10 kr. Pákh Gizella 12 kr. Jónás Emma 10 kr. Biró Albert 20 kr. Ájer Mariska 15 kr. Trinks Paulin 10 kr. Streit Karolina 10 kr. Dr. Canonau 50 kr. Kovács Győző 20 kr. Cs. Cs. 3 frt. Czeiner Kornélia 10 kr. Jyroler Janka 15 kr. Patrubány Mariska 10 kr. Gonda Juliska 10 kr. Schaller Izabella 15 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. P. A. 25 kr. N. N. 10 kr. Isó Tassiló 10 kr. D. K. 10 kr. *Összesen 6 frt 40 kr.*

Klein Janka *197. sz. ívén:* Klein Elek 50 kr. Donan Jakab 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. L. M. 10 kr. Csipes Gábor 50 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. H. S. 20 kr. Klausner Eduard 10 kr. T. M. 10 kr. Sipos Etel 40 kr. Steher Károly 10 kr. *Összesen 3 frt 30 kr.*

Koós Ottilia *198. sz. ívén:* Valaki 1 frt. Valaki 40 kr. N. N. 16 kr. Egy fiú 30 kr. Somlay Erzsók 14 kr. M . . . s 20 kr. « » 20 kr. S. 20 kr. S. 20 kr. Koós Ottilia 1 frt. S. P. 20 kr. P. J. 30 kr. S. S. 30 kr. Markovits Áron 20 kr. Pákh Gizella 15 kr. Ifj. Koós György 10 kr. Tesseli Ticzi 20 kr. N. N. 1 frt. Valaki 10 kr. *Összesen: 6 frt 45 kr.*

Koszér Mariska *199. sz. ívén:* Szivér István 20 kr. Dobra István 20 kr. Koszér Jánosné 20 kr. N. N. 30 kr. Mossmayer Frigyes 20 kr. Wohlmuth Ferencz 20 kr. Gaál István 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Ujváry Camilla 20 kr. Schmidt János 20 kr. *Összesen: 2 frt 20 kr.*

Kövér Irma *200. sz. ívén:* Kárpáti Irma 10 kr. Glatz Teréz 20 kr. Urbanek Károly 20 kr. Urbanek Győző 20 kr. Ligeti Mariska 20 kr. Fischer Miska 20 kr. Saány János 40 kr. Pollák Antalné 30 kr. Csapó Margit 10 kr. Egerváry Potemkin Ödön 50 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Krób Matild *208. sz. ívén:* Bulyovesich János 10 kr. N. N. 30 kr. M. 10 kr. Walter Mátyás 10 kr. Tuln Rózsa 10 kr. Scherer János 10 kr. Zányi István 2 frt. Ferenczy W. 1 frt. Juristowsky Ödön 2 frt. Zányi Pista Ágoston 2 frt. Mihely Károly 10 kr. N. N. 10 kr. Schuch Gyula 10 kr. Özv. Schuch Zsuzsánna 10 kr. Schneeberger 1 frt. Hunetz 50 kr. Z. 10 kr. M. 20 kr. Hoffmann A. 20 kr. Stőbel 10 kr. Ifj. Staub Lajos 50 kr. P. Lauler 20 kr. *Összesen 9 frt 20 kr.*

Lakos Ida *209. sz. ívén:* Lendvay Géza 1 frt. Vasanits István 10 kr. Ványek Gyula 20 kr. Kerka József 10 kr. Kerka Gizella 10 kr. Kóper József 25 kr. Lakos Vilma 10 kr. Lakos Margit 10 kr. *Összesen 1 frt 95 kr.*

Litvay Mária *210. sz. ívén:* Lithvay Mátyásné 1 frt. Özv. Rakovszky Gusztávné 1 frt. *Összesen: 2 frt.*

Löwinger Berta *211. sz. ívén:* Nyiredy Mari 20 kr. Krézny 50 kr. Kloster 20 kr. Feleki Ludovika 30 kr. Horváth Bálintné 30 kr. Weisz Henrikné 20 kr. Kertész Ilona 20 kr. Grünbaum Lajosné 15 kr. Grünfeld Adolfné 20 kr. Bannert János 10 kr. Czumpf Luiza 1 frt. Band Sarolta 20 kr. F. L. 50 kr. Rozalie Ilona 50 kr. Neumayer Lajosné 40 kr. Gergelyi J. 2 frt. Fölkel J. 40 kr. Schwartzkopf Antal 50 kr. Gyulányi A. 1 frt. Dr. D. 40 kr. Fallenbüchl 20 kr. Sitzkaroszky 1 frt. T. M. 30 kr. Mittelka Fanni 20 kr. Néggl Lujza 20 kr. N. N. 60 kr. N. N. 30 kr. Burger A. 50 kr. Radány Dezsőné 1 frt. Warmann József 40 kr. Birk C. 50 kr. Lenz L. 50 kr. Dr. Zetobery Adolf 1 frt. Schäffer Anna 50 kr. Schiffer 30 kr. Hortobágyiné 10 kr. Hirschecker M. 1 frt. Fr. Parsche 50 kr. Schönfeld Róza 20 kr. Zányi 50 kr. Löffler Max 50 kr. M. F. 20 kr. Ranz Róza 20 kr. Novothny A. 40 kr. Barényiné 50 kr. H. H. 20 kr. Kanzler Éva 20 kr. Goldberger Irma 5 frt. Kadletz Teréz 10 kr. Nagy Adél 50 kr. Dullamér 50 kr. Hoffmann Mária 1 frt. J. W. N. 100 : 20 kr. Vörösváry Bernátné 50 kr. A. H. 1 frt. S. E. 20 kr. N. N. 40 kr. F. L. 20 kr. Cristopholi Katharina 1 frt. Vassél Anna 30 kr. Vörösváry Vilmosné 20 kr. M. Etelka 30 kr. Tatay E. 40 kr. C. N. 50 kr. Müller 30 kr. Grünberger Adolf 30 kr. Ó-budai kórház-utczai iskola 60 kr. Schvarzt Adél 20 kr. S. E. 10 kr. Löwinger Berta 20 kr. *Összesen 35 frt 25 kr.*

Molnár Aranka *212. sz. ívén:* Halász Gyula 1 frt. Hindy Margit 1 frt 40 kr. Hindy Kálmán 1 frt. Wojn Antónia 30 kr. Barabás Teréz 20 kr. Bazaráb Jenő 20 kr. Antonovits Viktória 10 kr. Molnár Antónia 1 frt. Prükler 1 frt. Vajdafy Gusztáv 40 kr. Tanoi Imre 20 kr. N. N. 15 kr. N. N. 50 kr. Kopp Rafus 50 kr. Áder Pál 30 kr. H. S. 40 kr. P. J. 40 kr. V. K. 40 kr. L. L. 30 kr. Kópé 25 kr. Csóhordór 10 kr. G. J. 50 kr. V. J. 20 kr. Molnár Vilma 30 kr. Molnár Aranka 30 kr. Molnár László 30 kr. Molnár Lajos 30 kr. Molnár Aladár 20 kr. Ifj. Molnár Lajos 30 kr. *Összesen 12 frt 80 kr.*

Molnár Ilona *213. sz. ívén:* Molnár Teréz 1 frt.

Molnár Irén *221. sz. ívén:* Schneider E. 20 kr. Makolyai Julia 20 kr. Makolay Sándorné 1 frt. Schneiderné 50 kr. Fink H. 30 kr. Fink E. 20 kr. Servatius Ida 20 kr. Fink Elize 10 kr. Fink Ernest 20 kr. Nagelschmidt Johanna 10 kr. Nagelschmidt M. 10 kr. Förder Sándorné 30 kr. Mátyás Károlyné 20 kr. Folyovits Miklósné 30 kr. *Összesen 3 frt 90 kr.*

Pákh Gizella *222. sz. ívén:* Biró László 10 kr. Hontschy Mihály 20 kr. Koppan János 20 kr. Erdélyi Mihály 10 kr. Csirkefogó Kornél 10 kr. Kóos Ottilia 15 kr. Romnyik B. 10 kr. Szontagh Pál 20 kr. Lukovits Ilona 20 kr. Antony János 18 kr. Ihmer Johann 10 kr. Ihmer Mari 10 kr. Ihmer Amália 10 kr. Ihmer Alice 10 kr. Zhmer Arthur 10 kr. Zhmer Adolf 10 kr. Blaschestzka Magdolna 10 kr. Bartal Aurél 10 kr. N. N. 10 kr. Suhr Erzsike 10 kr. N. N. 10 kr. Bahéry Irén 10 kr. Bahéry Gizella 10 kr. N. N. 10 kr. Rudnay Mariska 10 kr. Szirth Gyula 20 kr.

Székely József 20 kr. Ifj. Lukovits Gábor 10 kr. Kalchbrenner H. 10 kr. Kalchbrenner E. 10 kr. Kalchbrenner Irén 10 kr. Kalchbrenner H. 10 kr. Bricz Sándor 10 kr. Bricz Sándorné 10 kr. Mikulik Józsefné 10 kr. Brecz Vilma 10 kr. Brecz Mariska 10 kr. Sándor Károlyné 10 kr. Sándor Zoltán 20 kr. N. N. 20 kr. Egy jótékony adakozó 30 kr. Standeiszky Oszvald 10 kr. Kirény Béla 20 kr. Szokolovits József 30 kr. Haas István 10 kr. Szilassy László 10 kr. Kemény Kálmán 10 kr. Nagy István 10 kr. Szilvásy Lajos 10 kr. Szilassy Béla 10 kr. Mózer Ferencz 10 kr. Lukács Bandi 10 kr. Szemere József 10 kr. Nemes János 10 kr. Gyürky Elek 10 kr. Szilágyi Zizike 10 kr. Szilágyi Elek 10 kr. Gyürky Béla 10 kr. Brezovay Pista 10 kr. Haas Pista 48 kr. *Összesen 8 frt.*

Payr Ottilia *223. sz. ívén:* Id. Payr Ede 20 kr. Payr Katalin 20kr. Payr Piroska 20 kr. Payr Olga 20 kr. Ifj. Payr Ede 20 kr. Werlin 20 kr. Berger 20 kr. Janka 20 kr. Loeny 20 kr. R. G. 20 kr. J. K. 20 kr. Fanzeer Rezső 20 kr. Wichtl 20 kr. Anthtiarand 20 kr. Szerenier Ferdinánd 20 kr. Cz. B. 40 kr. Rieger György 30 kr. Rieger Mária 30 kr. Freund 20 kr. D. L. 20 kr. D. L.-né 20 kr. T. Armin 20 kr. N. N. 20 kr. H. 30 kr. Schwarz Sándor 20 kr. P. E. 50 kr. B. A. 20 kr. T. M. 50 kr. T. J. 25 kr. R. 20 kr. A. v. S. 80 kr. *Összesen 8 frt.*

Ráth Erzsébet *224. sz. ívén:* X. Y. Z. 30 kr. G. 10 kr. Balogh Pista 20 kr. Krepelka Imre 10 kr. Hirkovich Gyula 10 kr. Özv. Szili Józsefné 10 kr. Tatay Antal 20 kr. P. M. A. 20 kr. Grentzner Emma 10 kr. Steffanits Kálmánné 10 kr. Szabó Györgyné 10 kr. Z. Engel 10 kr. Tompa Szidi 20 kr. Oetl Janka 20 kr. Erdőssy Béla 10 kr. Joó Elek 10 kr. Szabó Zsiga 10 kr. Werner Lenke 10 kr. Lenkey Gyula 10 kr. N. N. 10 kr. Toldi Lajos 10 kr. Sertz Irma 10 kr. Sertz Valeria 10 kr. Sertz Orbán 10 kr. Lorántffy Róza 20 kr. Bligyi Laczi 10 kr. S. M. 10 kr. Z. K. 10 kr. B. E. 10 kr. Ifj. Bauer Ferencz 10 kr. Gaizler Béla 20 kr. Kaill Vilmos 20 kr. Fischer A. 10 kr. N. N. 50 kr. R. J. 30 kr. Preniszli Lengyel 10 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

Simon Ilka *225. sz. ívén:* Dankánics Mihály 20 kr. N. R. 1 frt. N. D. 20 kr. M. 2 frt. L. 1 frt. B. R. 1 frt. B. L. 50 kr. K. 10 kr. G. L. 1 frt. K. J. 30 kr. Del Mediw Mária 1 frt. Masrek Mária 50 kr. Del Mediw Péterné 1 frt. S. N. M. 1 frt. U. M. 50 kr. P. 10 kr. M. J. 10 kr. G. R. 10 kr. G. R. 20 kr. G. S. 50 kr. N. N. 20 kr. G. A. 1 frt 20 kr. M. K. 20 kr. *Összesen 13 frt 90 kr.*

Bauer Magdolna *202. sz. ívén:* N. N. 10 kr. Jugl Lenke 20 kr. Rakonitz Gizella 20 kr. Orova Róza 20 kr. B. R. 20 kr. Bauer Róza 10 kr. Bauer Magdolna 1 frt. *Összesen 2 frt.*

Bukovszky Gizella *203. sz. ívén:* Müller Lujza 10 kr. Bauer József 30 kr. Janszky M. 50 kr. Blaho Borbála 20 kr. Ifj. Bauer Ferencz 30 kr. Mandarin 10 kr. Gaizler Béla 20 kr. Kaill Vilma 50 kr. T. B. 10 kr. Fröhlich Ignácz 10 kr. Kruch Péter 20 kr. L. P. 10 kr. Sch. F. 10 kr. B. P. 20 kr. Istóczy Janker 20 kr. Verhovay Izidor 10 kr. Reiner Irma 20 kr. Richo Arnold 10 kr. Gschwindtner Károly 10 kr. Zach Róbert 20 kr. Tóth Kálmán 20 kr. Weinreich Gyula 20 kr. Z. A. 30 kr. Kovács Ignácz 20 kr. Csawak Mihály 20 kr. Várady József 50 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

Buzáth Margit *226. sz. ívén:* Ember Bogdán 20 kr. Fail Zoltán 10 kr. Petrovits Iván 10 kr. Dr. Lakatosné 10 kr. Dr. Lakatos 10 kr.

Fleischmann Manóné 10 kr. Fleischmann Manó 10 kr. Riaiczky György 10 kr. és neje 10 kr. H. A. 10 kr. Grasseky Norbertné 10 kr. Erőss Bella 10 kr. K. K. 10 kr. Asbóth Gyula 10 kr. Asbóth Albert 10 kr. Kövér Anna 10 kr. Mogyoróssy 10 kr. 4 N. N. 40 kr. Vertán Antal 10 kr. — 10 kr. — 10 kr. — 10 kr. Mogyoróssy F. 10 kr. Mogyoróssy 10 kr. Némethyi József 10 kr. Némethy Géza 10 kr. Némethy Gyula 10 kr. Buzáth Margit 10 kr. Bereczky Máté 1 frt. Vertán Jolán 10 kr. Vertán Irén 20 kr. Vertán Béla 20 kr. Mogyoróssy Elek 30 kr. Kövér Margit 10 kr. Kövér Jolán 10 kr. Vertán Eténé 40 kr. Kont Auguszta 20 kr. Z. Mária 10 kr. Szilágyi G. 10 kr. Szilágyi 10 kr. Dirnhafer 10 kr. Bartók Mária 1 frt. Süketh Ваján 10 kr. Buzáth Ilon 10 kr. *Összesen 7 frt 20 kr.*

Dirner Irma *227. sz. ívén:* Zimmermann 10 kr. Schulze Ottó 10 kr. Schütz János 20 kr. Breuer Albert 10 kr. Mohr Béla 10 kr. Fischer Károly 10 kr. Fintor Károly 10 kr. Firmann Frigyes 10 kr. Valko Rezső 10 kr. Stark János 10 kr. Oberländer Zsigmond 10 kr. Dirner Mihály 10 kr. Dirner Irma 1 frt. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Fritser Erzsébet *230. sz. ívén:* Özv. Fritser Ferenczné 30 kr.

Haksch Emilia *229. sz. ívén:* Marsal Ferencz 20 kr. Dillmann Antal 20 kr. Nick Józsa 50 kr. Bartosságh Jozephine 1 frt. Rebiner István 20 kr. Köglné 20 kr. Reizner Terka 20 kr. Haksch Ágnes 30 kr. N. N. 30 kr. Haksch Emilia 30 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

Hiller Adrienne *231 sz. ívén:* 1 frt.

Hiller Claudia *232. sz. ívén:* 1 frt.

Hoffmann Györgyi *206 sz. ívén:* Násony József 1 frt 30 kr. Festetich 10 kr. Bahula Ignácz 35 kr. Pausar Károly 1 frt. Festetich 12 kr. Hermann Gyula 10 kr. Hermann Gyula 10 kr. Tömbdi 20 kr. Prenszil Emma 20 kr. Csermenik 20 kr. Névery Ilona 30 kr. *Összesen 3 frt 88 kr.*

Kittelt Mária *233. sz. ívén:* Pick Ferencz 10 kr. Kőszegi 10 kr. Nagy 10 kr. Drenstoff B. 10 kr. Pick Gyula 10 kr. Schnierer 10 kr. Jelinek Margit 10 kr. Tóth Auguszta 10 kr. Seyfriedt 10 kr. Olbrich 20 kr. Olbrich M. 40 kr. Wagner Anna 30 kr. Beyern Ágnes 10 kr. Grónberg Lili 10 kr. Kittelt Emilie 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Laczkovich Ilona *235. sz. ívén:* Laczkfy Berta 20 kr. Bárány József 20 kr. Julen 10 kr. Szomoru Endre 10 kr. Laczika 10 kr. Rémelem 10 kr. Nyilassy J. 10 kr. Likuczfalvy Filoméla 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Marcsek Anna *237. sz. ívén:* Dorcsák Antal 50 kr. Liptay József 10 kr. Rákóczy István 10 kr. Bérczy Ernő 10 kr. Reich Jakab 20 kr. B. M. Jánosné 10 kr. Spiegel Mór 10 kr. Farkas Lászlóné 10 kr. Beloczi István 10 kr. Jancsó Gábor 10 kr. Akerszmann Ignácz 20 kr. Bernovitó Lajos 10 kr. Gaspáró Vilma 10 kr. Lettyó Bálint 10 kr. Murányi Jánosné 10 kr. Nátolyai Emma 20 kr. Zapletál J. 10 kr. Daróczy György 10 kr. Bősz Ede 10 kr. Heves János 10 kr. Nagy Mariska 20 kr. Zoltán Vilma 10 kr. Lascsok Sarolta 10 kr. *Összesen: 3 frt.*

Martin Sarolta *236. sz. ívén:* Mártin Ottóné 50 kr. Mártin Ottó 50 kr. Ladányi Irma 40 kr. K. H. J. 50 kr. K. H. 10 kr. F. G. 10 kr. K. M. 10 kr. N. N. 50 kr. H. S. 50 kr. K. J. 10 kr. W. 20 kr. G. Lajos 20 kr. Gogus Rudolf 10 kr. B. B. 20 kr. Rozer 20 kr. W. 10 kr. Klein 10 kr. Wittinger 10 kr. Neuberger 10 kr. N. N. 10 kr. Paskus 10 kr. Dr. H. 10 kr. G. S. 10 kr. R. G. 20 kr. L. F. 10 kr. B. 20 kr. B. G. 10 kr.

Bárány 10 kr. Fischer 10 kr. László 10 kr. Hermina 10 kr. Bricht 10 kr. Oblath 10 kr. Brallek 10 kr. Rosenberg 10 kr. Diek 10 kr. Auszterlitz 10 kr. F . . . . er 10 kr. Róder 30 kr. Schneider Endre 20 kr. Schneider Mária 20 kr. Schneider Irma 20 kr. Kohler J. 10 kr. Rausch F. 10 kr. Geistner József 10 kr. Schweitzer Frigyes 10 kr. Weber J. 10 kr. Kálmán G. 10 kr. Wörös József 10 kr. Kohler Ilon 10 kr. Kohler P. 10 kr. Glatti K. 20 kr. W. S. 10 kr. Hain Olga 10 kr. Hain Sándor 10 kr. Hain György 10 kr. J. N. 10 kr. + + 10 kr. Böhm Mátyás 10 kr. Böhm Nándor 10 kr. Böhm Gizella 10 kr. Böhm Katalin 10 kr. Stenger Leopoldin 10 kr. Stenger Anna 10 kr. *Összesen 10 frt.*

Merfort Valeria *239. sz. ívén:* Merfort Ida 30 kr. M. F. 10 kr. Merfort Violetta 10 kr. K. F. 30 kr. Merfort Mimi 10 kr. Bausznern Walter 40 kr. X. Y. Z. 10 kr. Belberitz Leona 20 kr. Lász Károlyné 30 kr. K. J. 20 kr. Héger Gizi 20 kr. L. J. 60 kr. Bauszman Lujza 30 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

Moldován Anna *238. sz. ívén:* Szirti Vilmos 20 kr. Volosz Lajos 20 kr. Fuhrmann Ferencz 20 kr. Krutsay Ignáczné 20 kr. Sipos Árpád 10 kr. Sipos Árpádné 10 kr. Maldován Antal 20 kr. Éder Ede 20 kr. Sipos Géza 10 kr. Sipos Gézáné 10 kr. Molináry Ernő 20 kr. Sipos Irma 10 kr. Ledmer Sándorné 10 kr. R. P. 20 kr. Szögyény Lajos 20 kr. Kaufmann János 50 kr. N. N. 10 kr. Drumár Jánosné 50 kr. N. N. 10 kr. Lázár Paulina 20 kr. Lázár Katalin 10 kr. Weránek Béláné 10 kr. Stöll Béláné 20 kr. Takács Erzsébet 20 kr. Marosffy Janka 20 kr. G. H. 10 kr. N. N. 10 kr. Moldován Margit 10 kr. Moldován Terike 10 kr. N. N. 10 kr. Marosffy Erzsi 10 kr. Özv. Kahóka Sándorné 10 kr. Moldován Erzsike 10 kr. Spit Sándorné 20 kr. Mikes Jánosné 10 kr. Zámko Anna 50 kr. Demeter Béla 20 kr. Ábrahám Endre 20 kr. Moldován Antalné 40 kr. *Összesen 7 frt.*

Muraközy Ilona *240. sz. ívén:* Örvényi Ottó 10 kr. Remcsák Ede 20 kr. Özv. Hazay Péterné 10 kr. Katrovich Róza 10 kr. Hazay Győző 10 kr. Hazay Dénes 10 kr. Hazay Gyula 10 kr. Hazay Janka 10 kr. Hazay Emil 10 kr. Hügel Henrik 10 kr. Hügel Emma 10 kr. Zápossy Tojás Dániel 10 kr. Pohos Viktor 10 kr. Balhássy Mózes 10 kr. Bazsó Gábor 10 kr. Bazsó Berta 10 kr. Ifj. Bazsó Gábor 10 kr. Cseny 20 kr. Özv. Muraközy Lászlóné 10 kr. Muraközy Kálmán 10 kr. Muraközy Izabella 10 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Müller Ottilia *241. sz. ívén:* 1 frt.

Némethy Magda *243. sz. ívén:* 1 frt.

Pap Tertulia *242. sz. ívén:* Beregi Jenő 2 frt. Páthy Sámuelné 10 kr. Zalm 50 kr. Weszelszely 10 kr. Károcs István 20 kr. F. H. 10 kr. F. J. 30 kr. J. Arnold 20 kr. K. S. 10 kr. G.-né P. Irma 15 kr. M. Gy. 30 kr. W. Zs. 50 kr. Maurer Erzsi 1 frt. N. 10 kr. Hávalalmák úr 1 frt. M. V. 10 kr. H. G. 10 kr. B. L. 10 kr. U. B. 20 kr. N. N. 10 kr. U. N. 20 kr. H. N. 10 kr. B. K. 20 kr. S. V. 50 kr. R. E. 50 kr. Fr. B. Emma 20 kr. F. Lajos 20 kr. H. E. 50 kr. Nagy Gyuláné 30 kr. Zsiga 10 kr. Factor 10 kr. N. S. 20 kr. Taub Zelma 10 kr. Bárdos Béla 50 kr. Lengyel 10 kr. Br. 10 kr. R. A. 50 kr. Fábry Endre 30 kr. O. M. B. 10 kr. M. 20 kr. L. B. 20 kr. T . . . . sza Imre 20 kr. L. Zs. 10 kr. Cs. Erzsike 10 kr. K. S. 20 kr. Castelli 30 kr. M. A. 50 kr. Br. Gy. 10 kr. C.-né Margita 50 kr. Pap Miticzky Mária 20 kr. Veszó 10 kr. B. András 10 kr. X. Y. Z. 50 kr.

K. L. 20 kr. B. E. 20 kr. Klein Jakab 10 kr. Komka János 30 kr. Hajan József 10 kr. W. Lajos 50 kr. Kemecsey Ferencz 20 kr. Pap Rózsa 20 kr. P. G. 10 kr. Pap 10 kr. Csodhy Barna 10 kr. G. G. 10 kr. Egy úr 10 kr. P. S. 10 kr. Dani 10 kr. Latteliné 10 kr. *Összesen 18 frt 25 kr.*

Retezár Irén *2089. sz. ívén:* Várfalvy Terike 20 kr. Moldován Gergely 10 kr. Moldován Gergelyné 10 kr. Moldován R. 20 kr. Lengyel B. 20 kr. Schuster Adél 10 kr. Retezár Gerőné 50 kr. Tutsek Ilon 20 kr. Gáspár Balázs 10 kr. Tordus Árpád 10 kr. Nagy Gyula 10 kr. Nagy Gyula 20 kr. Schmid Rezső 10 kr. + 10 kr. Fábián György 10 kr. Fábián Frigyes 10 kr. Dr. Bogdánfy Lajos 10 kr. Retezár Antal 20 kr. Retezár Gerő 20 kr. Ifj. Retezár Gerő 20 kr. Retezár Árpád 10 kr. Retezár Józsi 10 kr. Retezár Gyula 10 kr. Árpád 10 kr. Glatz Ferencz 10 kr. Ifj. Glatz Ferencz 10 kr. Kőváry Jolán 10 kr. Kőváry Mari 10 kr. Takáts György 10 kr. Retezár Gerő 30 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

A *246. sz. íven:* Rónay Antónia 1 frt. Hertelendy Bösike 50 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *245. sz. íven:* Szeghető Matild és Géza 1 frt.

Szlávy Sarolta *215. sz. ívén:* N. N. 10 kr. Y. Y. 10 kr. N. 20 kr. Szabó Adorján 1 frt. Szlávy György 1 frt. Ritter Sándor 20 kr. N. N. 10 kr. Q. P. 10 kr. S. T. 10 kr. D. L. 10 kr. U. H. 10 kr. L. E. 10 kr. L. L. 10 kr. X. Y. 10 kr. M. N. 10 kr. O. P. 10 kr. W. E. 10 kr. Halászy Ilona 10 kr. Halászy Margit 10 kr. H. S. 10 kr. W. H. 10 kr. Sz. Kálmán 10 kr. Sz. Kálmánné 10 kr. K. Sz. 10 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

Szokolay Ilona *214. sz. ívén:* Szokolay József 1 frt. Szironyay Imre 50 kr. Faragó István 10 kr. Hévizy Tamás 10 kr. Löw Ernő 20 kr. Mezei Rezső 20 kr. N. N. 10 kr. Visontay 10 kr. Vágó László 50 kr. N. N. 10 kr. Füvessy 10 kr. Fördős Dezső 10 kr. Lőrintz István 10 kr. Salandauer Zsigmond 10 kr. Nyirád Benő 20 kr. N. N. 10 kr. Magyar Károly 15 kr. Stingovits István 20 kr. Szalontay Mihályné 50 kr. Zemesey Károly 10 kr. Kiriák György 10 kr. Csillag Sámuel 10 kr. Keresztes János 50 kr. Szamosy Zsigmond 10 kr. Zágor Ferencz 20 kr. Dedk .... 20 kr. Soós Géza 10 kr. Dömötör Károly 20 kr. N. N. 10 kr. Dékány Károly 50 kr. N. N. 10 kr. Zombory Ida 10 kr. Biró György 20 kr. Muraközy Sándor 50 kr. Koczó Sándor 30 kr. Blöch Lipót 20 kr. F. 10 kr. Dömötör 10 kr. Belák J. 10 kr. N. N. 10 kr. Tóth István 10 kr. Székely T. 10 kr. *Összesen 8 frt 65 kr.*

Szőke Anna *218. sz. ívén:* Illésy Sámuel 10 kr. X. Y. 10 kr. Tiringer Katicza 20 kr. Csitkovits István 10 kr. Kovács László 30 kr. Simonyiné 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Tahy Gizella *216. sz. ívén:* Tahy György 10 kr. Tahy Miklós 1 frt. Tahy Jenő 1 frt. Tahy Nelli 1 frt. Tahy Gizi 1 frt. Beniczky Rezső 1 frt. Witter Jenő 1 frt. Rudy Antal 50 kr. Kolosy Ilona 1 frt. *Összesen 7 frt 60 kr.*

Tirpák Julia *219. sz. ívén:* Visztoczky Olga 10 kr. Csoma Miklós 10 kr. Soukup Mariska 10 kr. Soukup Ilona 10 kr. Soukup Margit 10 kr. Tirpák Paula 10 kr. Gelley Ilka 10 kr. Gelley Kata 10 kr. Gelley Bandi 10 kr. J. Gy. 30 kr. Gelley Antalné 20 kr. Szmolinszkyné 10 kr. Kaminszky V. 10 kr. Roxer Teréz 10 kr. Roxer Emma 10 kr. Roxer Ella 10 kr. Özv. Stekker Apolloni 10 kr. Czepka Antónia 20 kr. Czepka Karolin 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Tomcsányi Gizella *217. sz. ívén:* Horváth Endre 1 frt. Ifj. H. Ferencz 25 kr. Gula Gizike 25 kr. Rimay 61 kr. Csányi Imre 20 kr. Rimay Antal 20 kr. *Összesen 2 frt 51 kr.*

Vasváry Ida *220. sz. ívén:* Vasváry Ida 20 kr. Szemerey Károlyné 20 kr. N. N. 10 kr. Szente Jánosné 20 kr. Kovács Istvánné 10 kr. Nyirády Rezső 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Váter Auguszta *752. sz. ívén:* Váter 1 frt.

Visontay Julia *753. sz. ívén:* Kassay Ella 15 kr. Szikra Erzsi 15 kr. Visontay Kálmán 20 kr. Peczner Irén 20 kr. May Ilona 10 kr. Tóth János 20 kr. Visontay Julia 50 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Zomor Mária *774. sz. ívén:* Zomor sz. Trettina Mária 3 frt. Zomor Ferencz 3 frt. Fähnrich János 50 kr. Unger József 1 frt 10 kr. Jedicska Pál 1 frt. Nagyköveresei 50 kr. Janatha József 1 frt. Miklósi Ferencz 10 kr. Balogh Kálmán 50 kr. Pilloss Albert 30 kr. Brassek Simonné 20 kr. Fromer Regina 50 kr. Jasih Fáni 20 kr. Grasil F. 20 kr. Tahera Vichenta 20 kr. Getios Joan 20 kr. Blidár Trifa 20 kr. Vizener Fülöp 1 frt. *Összesen 13 frt 70 kr.*

Vneskó Irma *775. sz. ívén:* Vneskó Márk 50 kr. Farkas Sylvia 10 kr. J. Jellocsehg 50 kr. A. M. 50 kr. «Adria» magy. teng. hajózási részv. társ. száll. osztály 50 kr. W. 60 kr. E. 20 kr. Fischer és Brüll 40 kr. V. Marceglia 40 kr. F. Paduani 50 kr. S. A. Vasservogel et Co. 50 kr. N. N. 10 kr. J. B. M. Gairand 50 kr. N. N. 50 kr. N. N. 50 kr. Kasigál 20 kr. Bmatterokorger 20 kr. Visnoher 10 kr. Lenky 10 kr. Németh Nándor 10 kr. N. N. 10 kr. Molnár Jakab 50 kr. N. N. 30 kr. M. 50 kr. Meszler 50 kr. L. 50 kr. Gius Mayländer, Fiume 50 kr. Gedlizka Wilhelm 1 frt. B. Ruzicska 50 kr. Antonio Duimich 20 kr. Frank Filipp 50 kr. Pick és Csillag 40 kr. 2 N. N. 40 kr. N. N. 60 kr. N. M. 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Dohánygyári munkásnők 9 frt 26 kr. N. N. 3 frt 50 kr. *Összesen 24 frt.*

Várady Vilma *776. sz. ívén:* S. L. 20 kr. L. E. 20 kr. W. L. 40 kr. K. R. 30 kr. G. K. 30 kr. Eckert Lajos 30 kr. Eckert Lajosné 30 kr. K. A. 25 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Lupus 20 kr. T. F. 30 kr. R. S. 10 kr. T. N. 10 kr. N. N. 10 kr. K. A. 10 kr. S. L. 20 kr. F. B. 20 kr. N. N. 10 kr. E. Gy. 20 kr. V. B. 35 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

Tomis Gizella *778. sz. ívén:* Tomis János 10 kr. Tomis Jánosné 10 kr. Halácsy László 10 kr. Halácsy Milán 10 kr. Mayrhofer Ferencz 15 kr. Geiszlinger József 10 kr. Bolonyai József 10 kr. Baranyi Ferencz 20 kr. K. KempelendFarkas 10 kr. Wildmann K. 10 kr. Bonkoriner 10 kr. Wajda József 20 kr. Schobert Ferencz 10 kr. Egyed István 10 kr. Splihál Károly 10 kr. F. 10 kr. Resner Ferencz 10 kr. Schauer 20 kr. Sz . . 20 kr. Bretviár 20 kr. Pécsy 20 kr. M. 10 kr. Kri . . 10 kr. Berger Miklós 10 kr. Dékány Ferencz 10 kr. Sonnenfeld Samu 10 kr. Garlathy B. 10 kr. Kunz Jenő 10 kr. Baviss Gyula 10 kr. Sajó Sándor 10 kr. Kessany Milan 10 kr. Lévay Antal 10 kr. Dr. J. 10 kr. Szombathy 10 kr. Kubinyi Sándor 10 kr. Karácsony Sándor 10 kr. Skultéti János 10 kr. Killa Wichor 10 kr. Asztalos 10 kr. Kribó János 10 kr. Secher Frigyes 20 kr. Kacker Pál 10 kr. Benedek József 10 kr. Szentpétery József 10 kr. Szász Lajos 10 kr. N. N. 10 kr. Lovas Imre 10 kr. Nagy László 10 kr. Vasváry József 10 kr. Csiky Ferencz 10 kr. Fischer József 10 kr. N. N. 20 kr. Dobronla József 10 kr. Wagner Frigyes 10 kr. Hanits Béla 30 kr. Evinger János 30 kr. Ötvös Vilmos 20 kr. Róth József 30 kr. Held János 20 kr. Fischer János 20 kr.

P . . . . 30 kr. N. N. 10 kr. Balassa János 10 kr. Wallenstein Vilmos 10 kr. Janszky 10 kr. N. N. 10 kr. Mutzl 20 kr. K . . . lé 10 kr. Votanky Pál 20 kr. N . . . a Lőrincz 10 kr. Ifj. Barabás Péter 50 kr. Tonis Gizella 30 kr. *Összesen 9 frt 95 kr.*

Tolnay Etelka *779. sz. ívén:* Márffy Albinné 1 frt. Holtzer Józsefné 50 kr. Szabó Lajosné 30 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Sznisták Margit *780. sz. ívén:* Neaner János 2 frt. Moskoch Józsefné 50 kr. Balog Lászlóné 50 kr. Buzinkai Gáborné 50 kr. Özv. Trapoyan Gyuláné 10 kr. Özv. Kiss Józsefné 10 kr. Szalay Margit 50 kr. Horthy Mária 1 frt. Antonie Novák 1 frt. Nusyer Lajosné 50 kr. Bajnoszky Antalné 53 kr. Szikszay Mária 10 kr. Pap Józsefné 1 frt. N. N. 10 kr. Borzsay Margit 10 kr. Barkáts Edéné 1 frt. Merényi Jánosné 1 frt. Özv. Gottstey Józsefné 10 kr. Pauly Lipótné 20 kr. Földessy Mariska 10 kr. Fisch Rézi 10 kr. Hermin 10 kr. M. Jenő 20 kr. H . . . i 30 kr. Walla Edéné 1 frt. Fankovich Ilma 50 kr. Fankovich M. 20 kr. Fankovich J. 30 kr. E . . . . n 50 kr. Ostleitnerné 20 kr. Müller E. 1 frt. Seyfert Hermina 20 kr. Alió Mariska 20 kr. Bodnár Antal 40 kr. Schmidt 40 kr. Fried Béniné 50 kr. Balogh 30 kr. Coffin Emilné 1 frt. Freyreysend Boris 1 frt. N. N. 1 frt. Leber 40 kr. B . . . mann 30 kr. Lázár Jakabné 20 kr. Meisels Antónia 20 kr. Fischer Guttmann 10 kr. Komka Ervinné 50 kr. Vidor Hermin 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. Pintérné 30 kr. M . . . . né 1 frt. Mautner Sarolta 50 kr. Gnüszner 1 frt. Tonyi Sándor 1 frt. Bezankár 30 kr. N. N. 10 kr. Berner A . . . né 30 kr. N. M. 20 kr. N. N. 15 kr. Traxler Ferenczné 50 kr. M. E. 50 kr. Factor 20 kr. Polifka János 6 frt. N. N. 20 kr. . . . hotb. 1 frt. Szaibitzel 1 frt. Kauser 1 frt. Scheike 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Delinger István 20 kr. N. N. 10 kr. Fazekas Judith 50 kr. Gottier 20 kr. Nagy Zsigmond 50 kr. Waszinger Sándor 50 kr. *Összesen 40 frt 30 kr.*

Szmekál Mária *781. sz. ívén:* N. 1 frt. Névtelen 20 kr. Sz. J. 10 kr. Riza 20 kr. Imre 10 kr. Carmen 10 kr. Béla 10 kr. N. N. 1 frt. Balás 1 frt. *Összesen 3 frt 80kr.*

Schönreither Anna *782. sz. ívén:* 1 frt.

Schilberszky Francziska *783. sz. ívén:* Schilberszky F. 30 kr. Ifj. Schilberszky Károly 30 kr. Schilberszky Ottilia 10 kr. Schilberszky Károlyné 20 kr. Puch Gizella 20 kr. Névtelen 10 kr. Zala Gizella 20 kr. Mayer József 20 kr. Láber Matild 30 kr. Laber Sándorka 30 kr. Rimely Antalné 10 kr. Rimely Margit 10 kr. Rimely Dezső 10 kr. Szabó Terézia 10 kr. Szabó Márton 10 kr. Deák Julia 10 kr. Kanitz Judith 10 kr. Schuberszky Károly 30 kr. Bleyer Gábor 20 kr. M . . . . y . . . . ér 10 kr. N. N. 20 kr. K. A. 10 kr. B. F. 20 kr. Heiszler 10 kr. . . . . 10 kr. Wieg 10 kr. Wieg 10 kr. Büchler 10 kr. Náczi 10 kr. Grünhut 20 kr. F. L. 10 kr. Y. 10 kr. Kende 10 kr. Klein 10 kr. Frank 10 kr. Heiszner 10 kr. A. K. 10 kr. Fay 10 kr. Grosz M. 20 kr. Jos Rezső 10 kr. Fodor Simon 20 kr. Wolner Max 20 kr. Vajda Mór 10 kr. Henninger 20 kr. Dr. Wizi Jolán 30 kr. Kérész 30 kr. Hánts 20 kr. Wagner 30 kr. Révész Tódor 20 kr. S. F. 10 kr. *Összesen 8 frt.*

Sax Sarolta *784. sz. ívén:* N. N. 10 kr. Sam . . . 20 kr. Simkovits Dániel 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Jugl Irén 20 kr. Rakonitz Mirza 30 kr. Sas Frigyes 10 kr. Fazekas Zsófia 10 kr. Ries Vilma 10 kr. Ries Etelka 10 kr. Bayer Sarolta 10 kr. Orova Róza 10 kr. Orova Malvin 10 kr.

Dr. Reisz 2 frt. Csillény Dávid 50 kr. Schötz 1 frt. Dr. Berger 50 kr. Fóris Gyula 20 kr. *Összesen 6 frt 40 kr.*

Sárkány Mária *785 sz. ívén:* Bartha József 50 kr. German Ferencz 30 kr. Pap Zsigmond 30 kr. Kozma Ilona 20 kr. Kozma Lászlóné 30 kr. German Ferenczné 20 kr. Sárkány Gáborné 56 kr. Sárkány Kálmánné 20 kr. Demjanovichné 50 kr. R. M. 30 kr. Egy árva 10 kr. Sechser Lujza 30 kr. Bazilovics Hermina 20 kr. Kozma L. 20 kr. Sárkány Gábor 50 kr. Egy ismeretlen 20 kr. Porcsalmy Lajosné 20 kr. Ortasag Pista 10 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

Roth Adél *786 sz. ívén:* 1 frt.

Bertók Emma *773. sz. ívén:* Jámbory Zoltán lelkész 50 kr. Pap Zsigmond 20 kr. Zsatkovits Pálné 30 kr. Kozma Ilona 10 kr. Forgáts Gyuláné 20 kr. Kacz Karolin 20 kr. Márkus Johanka 10 kr. Pap Gyula 20 kr. Márczy Gyula 20 kr. Bertók Ida 20 kr. Mászáros Imre 10 kr. Tóth Károlyné 10 kr. Papp Károly 10 kr. Scholtz Edéné 20 kr. Vimmert Vidáné 50 kr. Fazekas Béláné 10 kr. Godácsi Györgyné 20 kr. Csurilla Jánosné 20 kr. Egy ismeretlen 20 kr. Buják Gyuláné 20 kr. Zahorai Ilona 20 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.*

Borsy Ilona *778. sz. ívén:* Cseh Emma 10 kr. Borsy Ida 10 kr. Nagy Eszter 20 kr. Kovács J. 10 kr. Kuntóy Málmán 20 kr. Incze Antónia 10 kr. Borsy Imre 10 kr. Hódy Sándor 1 frt. Molnár Imre 40 kr. Nagy Klára 20 kr. Kmetyko Borcsa 40 kr. Zsenaty Ferenczné 1 frt. Könyves Istvánné 10 kr. Könyves István 10 kr. Báthony Sándor 20 kr. A. B. Czés 10 kr. Kenyeres János 10 kr. Asztalos Jusztin 20 kr. Gártsik N. Sallay Hermin 10 kr. Kapeller Antalné 10 kr. Fejes Albertné 20 kr. Özv. Borny Gézáné 10 kr. Borsy Ilma 10 kr. Tóth Pálné 10 kr. Asztalos Jánosné 20 kr. Fekete Emilia 10 kr. *Összesen 5 frt 70 kr.*

Bukovszky Vilma *771. sz. ívén:* Mandarin 10 kr. B. S. 1 frt. Várhalmy J. 20 kr. Veszilly 10 kr. Gaizler Béla 50 kr. Ifj. Bauer Ferencz 30 kr. T. B. 40 kr. Sándor Gyula 10 kr. Augensteine 30 kr. Walter Sándor 10 kr. Özv. Gaizler Györgyné 40 kr. Gaizler Irma 10 kr. Utratta Károly 10 kr. Damján József 10 kr. Kaszucs Károly 20 kr. Megyeri Julia 20 kr. Fischer Lujza 20 kr. B. K. 20 kr. D. L. 30 kr. Gerstenbrein A. 20 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

Csécsi Nagy Vilma *770 sz. ívén:* N. N. 30 kr. Lest Juliánna 20 kr. Suppán Ágosta 20 kr. Venczel Etel 20 kr. N. N. 30 kr. R. M. 20 kr. G. S. 20 kr. Tury J. 20 kr. Jancsó Gábor 10 kr. Venczel Ilona 10 kr. *Összesen 2 frt.*

Bauer Magdolna *769. sz. ívén:* Ley József 50 kr. Perényi Antal 50 kr. Bauer Mari 10 kr. Dr. Viktor Ecker von Rogner 1 frt. Kőszeghy S. 50 kr. Stangl Sándor 20 kr. Ley Anna 20 kr. Vekerlits Lajos 50 kr. Bauer József 50 kr. Kovács Irma 50 kr. Özv. Husvéth Jánosné 50 kr. Magyar János 2 frt. Heltsinger Imre 1 frt. Bolgár Mihály 50 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Fejes Gizella 10 kr. Guntsch Mária 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 10 frt 90 kr.*

Dávid Anna *768. sz. ívén:* X. Y. 10 kr. Horváth Mihály 10 kr. X. Y. 10 kr. Barcsi János 10 kr. Németh Jenő 10 kr. Zsádonyi István 10 kr. X. Y. 10 kr. 15 N. N. 2 frt 50 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Durum Ilona *767. sz. ívén:* Károly Lichtenstserh 30 kr. S. Páller 10 kr. Szigeti Sándor 10 kr. Gáll Jenő 10 kr. Grünbaum János 10 kr.

Átarcsy Viktor 10 kr. Belény János 50 kr. Latza 1 frt. Herter 50 kr. Wallendowszky 30 kr. K . . . . Sz. 20 kr. N. N. 10 kr. Koltay Kálmán 10 kr. György Ferencz 10 kr. Kada Lajos 10 kr. Tóth György 10 kr. Ifj. Horváth János 10 kr. Molinári 10 kr. Selmatzel 20 kr. Striffler Johan 10 kr. N. N. 10 kr. Frankl M. 10 kr. Kramer M. 10 kr. Strájkofer 10 kr. Torma Teréz 10 kr. Jónás M. 20 kr. Nailinger 30 kr. Nagy Sándor 10 kr. R. F. 20 kr. Czárán Emil 20 kr. Szubert Ferencz 10 kr. Danos 10 kr. Szabó M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Ifj. Meama Józsefné 10 kr. Augner Edéné 10 kr. N. N. 20 kr. Borsos Sándor 10 kr. Stóahr 10 kr. Schleich 50 kr. Laczkovits 50 kr. *Összesen 8 frt.*

Előry Evelin *766. sz. ívén:* Balogh Imre 5 frt. B. 1 frt. P. 25 kr. Magyar Kálmán 10 kr. Hegedüs Ferencz 10 kr. Makai Imre 10 kr. Balogh Sándor 10 kr. Nemes István 10 kr. Patay János 10 kr. Fesztóry Lajos 25 kr. Hajdu Zsuzsi 20 kr. Hajdu Sándorné 50 kr. Polgár Béláné 30 kr. Fráter Imréné 10 kr. Makai Endréné 10 kr. Kállay Tivadar 25 kr. Hajdu Sándor 1 frt. Koller András 25 kr. Békéssy Géza 10 kr. Tassy Béla 10 kr. Hajdu Béla 10 kr. Hidasi Béláné 10 kr. Kléger Józsefné 10 kr. Czakó Péterné 10 kr. Tóth Mátyásné 10 kr. Nagy Ferenczné 10 kr. Medgyesi Vilmos 10 kr. Kiss Ferenczné 10 kr. Nagy Gyuláné 10 kr. Szabó Károly 10 kr. *Összesen 11 frt.*

Tircher Ilona *789. sz. ívén:* Feleky Imre 10 kr. Pozdech Gyula 10 kr. Merlin Sándor 10 kr. W . . . . lt 10 kr. Lumfeld 10 kr. Woll 20 kr. Pircher Alajos 10 kr. Stosz Frigyes 10 kr. Ermány Emil 20 kr. N. Futel 2 frt. Krentza Lajos 10 kr. Aubert Péter 20 kr. Dózsa Zsigmond 10 kr. Heim Károly 10 kr. Schurzer Tivadar 20 kr. Eckel Alfréd 50 kr. Meiszner 20 kr. Czit . . . y 10 kr. Hirschmann 10 kr. Z . . . 10 kr. Jurbánek 20 kr. N. N. 10 kr. Remffy 10 kr. Kutassi 20 kr. Deck Aladár 1 frt. Klem Márk 20 kr. Probsnow Ágoston 30 kr. Piffl Adolf 10 kr. Z . . . 20 kr. P. A. 20 kr. Méffy Antal 20 kr. Krausz 20 kr. Szidón Imre 50 kr. Kovacsevics A. 20 kr. Kmarain 50 kr. Szymann M. 10 kr. Alerusillon 10 kr. Bátori Károly 10 kr. K. L. 10 kr. 6. F. 20 kr. Zellinger Vilmos 10 kr. Weldia 20 kr. J. Ritt v. Zitkovszky 50 kr. Hunschorszky Károly 20 kr. Stork E. 20 kr. Erkulenz 20 kr. Uhlmann Jenő 20 kr. Km. 20 kr. Dénnel 10 kr. Balassa Ernő 30 kr. Rock János 20 kr. Krakovszky Vilma 10 kr. Krakovszky M. 10 kr. Krakovszky János 20 kr. Rossi Erzsébet 20 kr. N. N. 20 kr. F. E. 10 kr. Zitterbaik 30 kr. Mikes 30 kr. Gerlachi 10 kr. Rudl 10 kr. N. N. 10 kr. G. Z. 10 kr. Száray 10 kr. Fritz J. 50 kr. *Összesen 13 frt 50 kr.*

Petrik Margit *790. sz. ívén:* Petrik Janka 10 kr. Zechmeister Sándorné 50 kr. Belóczay Béláné 50 kr. Petrik Kálmán 20 kr. Plaschka Henriette 50 kr. Kreipl Sarolta 20 kr. Tobisch Ilona 40 kr. Petrik Margit 10 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Némethy Ilona *791. sz. ívén:* Szüts Biri 30 kr. Szüts A. 20 kr. Lindner Edéné 50 kr. Ottahal Matild 40 kr. Tóth Jenő 40 kr. 2 N. N. 20 kr. S. Johanna 40 kr. 2 X. Y. 20 kr. 2 N. N. 30 kr. Hälbig Fanni 30 kr. Platthy József 50 kr. Hornyanszky Nagyváradon 2 frt. 2 N. N. 40 kr. Marton Lajos 10 kr. Marton Ferenczné 20 kr. Marton Ferencz 20 kr. M. B. 10 kr. M. L. 20 kr. Sz. K. 10 kr. *Összesen 7 frt.*

Nán Róza *754. sz. ívén:* Strausz Erzsike 10 kr. Strausz Bandi 10 kr. Strausz Jozefin 20 kr. Strausz Hermin 10 kr. Gottschalk Hermin

20 kr. Tornya Klára 20 kr. Szálasi Mariska 10 kr. Nán Sándorné 1 frt. *Összesen 2 frt.*

Glüklich Vilma *765. sz. ívén:* Glüklich Ignácz 10 kr. Glücklich Ignáczné 10 kr. Glücklich Emil 10 kr. Glücklich Vilma 10 kr. Özv. Bär Fánny 10 kr. N. N. 10 kr. N. R. 10 kr. S. J. 10 kr. S. E. 10 kr. Glücklich Klára 10 kr. Glücklich Ida 10 kr. P. A. 10 kr. K. O. 10 kr. Gy. Zs. 10 kr. G. Zs. 10 kr. L. K. 25 kr. Deutschmann Teréz 20 kr. R. Gy. 10 kr. H. L. 10 kr. U. V. 10 kr. X. Y. 10 kr. Y. Z. 10 kr. H. L. 10 kr. B. F. 10 kr. T. V. 10 kr. L. M. 10 kr. N. N. 10 kr. R. P. 15 kr. H. Zs. 10 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Grünwald Natalia *764 sz ívén:* Dr. Andaházy László 1 frt. Andaházy Julia 50 kr. Andaházy Melanie 20 kr. N. N. 10 kr. M. M. 10 kr. X. X. 10 kr. P. P. 10 kr. Margit 20 kr. Annus néni 30 kr. Czimonyki László 10 kr. Zsoska 50 kr. Lehotzky Antal 1 frt. Grünwald Henrik 50 kr. Grünwald Henrikné 50 kr. Grünwald G. 20 kr. Kollár Lajosné 70 kr. Grünwald Róbertné 40 kr. A. B. 20 kr. Grünwald Natalie 20 kr. O. P. 10 kr. *Összesen 7 frt.*

Hajdu Czeczilia *763. sz. ívén:* Hajdu Czeczilia 10 kr. Özv. Hajdu Jánosné 10 kr. Hajdu Emilia 10 kr. Nelli 10 kr. Dobronyi János 10 kr. Szétsy Károly 10 kr. Borsodi László 10 kr. H . . . éi B . . . on 20 kr. Névy József 10 kr. Lujza J. 10 kr. Stankovits 10 kr. Z. 10 kr. Bott Rezső 50 kr. K . . . lor 1 frt. F. R. 10 kr. E. A. 20 kr. F. F. 20 kr. Bauer Emil 20 kr. Lőcher Mihály 10 kr. X. Y. 20 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

Héjasy Karolin *762. sz. ívén:* Szigeti Mariska 20 kr.

Iványos Ilona *761. sz. ívén:* Szigeti Sz. Nelli 20 kr. Szigeti Sz. Kálmán 20 kr. Iványos Béla 10 kr. Halbauer Zsigmond 30 kr. Halbauer Zsigmondné 20 kr. N. N. 30 kr. Sz. F. 20 kr. Özv. Iványos Pálné 20 kr. Iványos Pál 10 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Kerner Irén *760. sz. ívén:* Lampl Hugó 1 frt. Lampl Riza 80 kr. Lampl Vilma 20 kr. Blasko Antónia 1 frt. T. E. 20 kr. Knotz Edéné 40 kr. Knotz Etel 20 kr. Knotz Sándor 60 kr. Knotz Sándorné 50 kr. Knotz Aranka 40 kr. Várady Gyula 30 kr. Lampl Ottó 1 frt. Lampl Eugénia 50 kr. N. N. 20 kr. Kosotz Károly 40 kr. *Összesen 7 frt 70 kr.*

Kintis Margit *759. sz. ívén:* Kintis Lenke 50 kr. Molnár Lajosné 20 kr. Kertész Gyuláné 30 kr. Frölichstein Amanda 15 kr. Ruszka Jolán 15 kr. Lincdorfer Nándorné 15 kr. Raller Rózsika 15 kr. Örményi Sarolta 10 kr. Deller Bianca 15 kr. Zábráczky Mariska 10 kr. Málisch Lajosné 10 kr. Erdőssy Kálmánné 10 kr. Mákly Erzsike 10 kr. Tarbaky Ilona 15 kr. Nagy Arpádné 10 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Linkl Angella *757. sz. ívén:* Kovács Gizella 50 kr. Vilhelm Gizella 20 kr. Ehrlich 20 kr. Karanyácz Erzsi 80 kr. Dimitrievits Róza 1 frt. Gyurasevits Dána 20 kr. Nedőczi Kati 30 kr. Linkh Paula 20 kr. Ehrlich Ilona 20 kr. Ehrlich Döme 20 kr. Vajda János 40 kr. Zalay Pali 20 kr. Zalay Kálmán 20 kr. *Összesen 4 frt 60 kr.*

Molnár Ilona *756. sz. ívén:* Molnár Albert 2 frt.

Mohr Krisztina *755. sz. ívén:* Dr. Navratil Imre 1 frt. Navratil Imréné 50 kr. Ordódy János 20 kr. Pellion Zoltán 20 kr. Incze Béla 20 kr. Weisz Francziska 20 kr. N. N. 20 kr. Campione Károlyné 40 kr. Bene Kálmánné 40 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Gaty Zoltánné 30 kr. Prámer Ágostné 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Mohr Lajosné 20 kr. Mohr Lajos 20 kr. Mohr Ilona 10 kr. Mohr Gizella 10 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

Dusóczky Károlyné igazgató rendelkezésére bocsátott gyűjtő-iveken befolyt **összeg 510 frt.**

Vásárhelyi Mária *75. sz. íven:* Vásárhelyi László 10 kr. Vásárhelyi Lászlóné 10 kr. Ifj. Vásárhelyi László 10 kr. Vásárhelyi József 10 kr. Vásárhelyi Dezső 10 kr. Vásárhelyi Teréz 10 kr. Vásárhelyi Mariska 10 kr. Damaszkin Pista 10 kr. Damaszkin Pistáné 10 kr. Damaszkin Ilona 10 kr. Purgly László 10 kr. Ruttkay Anna 10 kr. Urbán Ivánné 20 kr. Purgly Ilka 50 kr. Purgly Ilona 30 kr. Purgly Magdolna 20 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Szűcs Terézia, tanítónő Szentesen a *2488. sz. íven:* Gunszt Matild 30 kr. Szűcs Terézia 30 kr. Szánthó Etel 10 kr. Engländner Etel 20 kr. Hegedüs Czili 10 kr. Szilágyi Erzsébet 30 kr. Szabó Ilka 10 kr. Horváth Mari 10 kr. Tóth Margit 10 kr. Hajduska Janka 10 kr. Csúcs E. 20 kr. Arady Eszter 30 kr. Nyiry Izabella 50 kr. Zigorri Gizella 20 kr. Robicsek Olga 10 kr. Natári Matild 20 kr. Virág Ida 10 kr. N. N. 10 kr. Soós Mihályné 10 kr. Szűcs Erzsébet 20 kr. Szűcs Dánielné 30 kr. N. N. 10 kr. Szűts Margit 30 kr. Hankirs Károlyné 50 kr. Kovács Józsefné 20 kr. Rátz Ferenczné 40 kr. Pokomándy Mari 20 kr. Sulcz Jolán 20 kr. Széphegyi Etel 10 kr. Széphegyi Juszti 10 kr. Kovács Lajosné 30 kr. Csúcs Antalné 30 kr. Módla Vilma 10 kr. Német Antalné 20 kr. Gibba Mari 10 kr. Altóffy Lászlóné 20 kr. Kovács Jánosné 10 kr. Szijárt Szabó Józsefné 10 kr. Willesz Valér 10 kr. N. N. 50 kr. Buzás Albertné 10 kr. Dolesch Antóna 10 kr. Zuckermann J. 10 kr. Varga Terézia 20 kr. Hegyessy Margit 60 kr. Pokomándy Kornél 20 kr. Zsoldos Berta 20 kr. Paksy Teréz 10 kr. Weinberger Giza 10 kr. Mezey Berta 20 kr. *Összesen 10 frt 10 kr.*

Özv. Seresterné Benke Irma tanítónő *2266. sz. íven.* Benke Iza 10 kr. Benke Aranka 10 kr. Benke Irén 10 kr. Serester Kálmán és Tamás 10 kr. Thalabérné Károlyi Antónia 3 frt. Józsa Izsákné 10 kr. Adler Henrikné 50 kr. Szabó Ferencz 20 kr. Szabó Anna 20 kr. Erősdi Ida 20 kr. Kiss Lajosné 20 kr. Özv. Tompa Samuné 10 kr. Huber Nándorné 10 kr. Kaufmann Eszter 10 kr. Molnár János 10 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

A *3078. sz. íven:* Kabelik Irma 50 kr.

Steinitzer Flóra tanítónő gyűjtése a *4332. sz. íven:* Steinitzer Flóra 20 kr. Ifj. Tamássy József 1 frt. Katona Józsefné 50 kr. Hunyady Károlyné 25 kr. Nevril Antalné 30 kr. Lisznyay Szabó Jenő 50 kr. Rálik Jánosné 50 kr. Bela Dánielné 50 kr. Simon Mihályné 10 kr. Szathmáry Endre 10 kr. Háckel Linka 20 kr. Krenner Károly 30 kr. Boldog Kálmán 50 kr. Dietrich F. 30 kr. *Összesen 5 frt 25 kr.*

A *126. sz. íven:* Gyűjtő: Fábry Iduna. A rimaszombati polg. leányiskola növendékei által 1887. okt. 31-én tartott színi-előadás tiszta jövedelme 39 frt. Fábry Iduna 2 frt. *Összesen 41 frt.*

A *166. sz. íven:* Gyüjtő: Dévay Irma. Dr. Ernest Péter 2 frt. Sany István 2 frt. Dévay Irma 50 kr. Szűcs Géza 1 frt. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *269. sz. íven:* Pataky Irma, tanítónő. Vajna Sándor 50 kr. Mézes Julia 20 kr. Molnár Etelka 20 kr. Pénteky Blanka 10 kr. H. E. 10 kr. Dáné Lenke 10 kr. Kiss Lujza 40 kr. Pataky Irma 4 frt. Kádas Jánosné 1 frt. Fornszék Gusztávné 1 frt. Lápossy Józsefné 1 frt. *Összesen 8 frt 60 kr.*

Arandt Alajos számozatlan ívén Alcsuthon: Ruff Gyuláné 50 kr. Ruff Ferencz 50 kr. Ruff Riza 50 kr. Ruff Ilona 50 kr. Csemiczkey Gábor

50 kr. Ruff Gyula 50 kr. Id. Ruff Gyula 50 kr. Ruff Irén 20 kr. Ruff Andor 20 kr. Veiser Irén 50 kr. Pettenhoffer Erzsébet 50 kr. Weiser Ilona 50 kr. Bengei Gizella 20 kr. Angyal Auguszta 50 kr. Kovács Giza 50 kr. *Összesen 6 frt 60 kr.*

Schulhof Szidónia *532. sz. ívén:* N. N. 20 kr. G. L. 20 kr. Gelléri 30 kr. Bálint Irma 15 kr. Rosenfeld Camilla 30 kr. N. N. 15 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Thoman Paula *545. sz. ívén:* Dr. Thomán Jakab 2 frt. Thomán Paula 50 kr. Thomán Pál 30 kr. Löbl Mátyás 50 kr. Ifj. Löbl Mór 20 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Fábry Julia *582. sz. ívén:* Koroszy 1 frt. Stanott Péter 20 kr. Heiner Lajos 20 kr. Fábry Pál 40 kr. Wild 1ános 20 kr. *Összesen 2 frt.*

Flesch Debora *591. sz. ívén:* Jeszenovics János 1 frt. Lyomak J. 50 kr. Salamon Färber 30 kr. Löw József 30 kr. Dobák Béla 30 kr. Hegyi Károly 10 kr. Werner Rudolf 40 kr. Flesch Debora 10 kr. *Összesen 3 frt.*

Riszner Draudt Tekla *2554. sz. ívén:* Riszner Draudt Tekla 2 frt. Riszner Emilia 50 kr. Subich Anna 20 kr. Ifj. Tarnay Alajos 30 kr. Riszner Ödön 10 kr. Kövér Endre 10 kr. Tarnay Aranka 10 kr. Öreg muzsikus 20 kr. Gulyás Anna 10 kr. Förster Károlyné 10 kr. Lesztig Szidi 20 kr. Huba Margit 10 kr. Schmidt Etelka 30 kr. Czehenter Jolán 10 kr. Bittner Gizella 10 kr. Weisz Laura 10 kr. Ernstein Fáni 10 kr. Dósa Boriska 15 kr. Perl Henrik 20 kr. Nagyfejeő Mariska 50 kr. Ali Mariska 20 kr. Tessáry Ida 2 frt. Muhoray Margit 1 frt. Merkl Jánosné 1 frt. Simi József 1 frt. Szalay Károlyné 1 frt. Özv. Halácsiné 10 kr. Beleznay Mórné 30 kr. Kotán Ilona 30 kr. Goldmann Janka 20 kr. Paray Cornélia 20 kr. Bathó J. 10 kr. Deutsch Fülöp 10 kr. Schvarz Hermin 10 kr. Beleznay Antal 10 kr. Koller Kálmán 10 kr. Horváth Kálmán 10 kr. Girn Jánosné 10 kr. Buck Zsigmond 10 kr. Haasz Samu 10 kr. Pethes János 10 kr. Roger Lőrincz 10 kr. Török István 10 kr. H. N. 10 kr. Ernst Irma 50 kr. Merkl Klára 50 kr. Benedek Gyuláné 50 kr. Farkas Gizella 10 kr. Guttmann Vilma 20 kr. Szolnoky Irén 10 kr. Dorfner Vicza 20 kr. Nyitó Borbála 10 kr. Skomál nővérek 20 kr. Hűry Gézáné 25 kr. Ferenczy Gizella 1 frt. Almásy Lujza 1 frt. Schmidt Ilona 30 kr. Pethes Böske 10 kr. Mallár Ilonka 20 kr. 3 N. N. 40 kr. Grün N. 10 kr. Z. 20 kr. J. M. 20 kr. K. Emil 20 kr. Gödl Károly 50 kr. Brün Aurél 20 kr. Dr. Vavrik 50 kr. *Összesen 21 frt 65 kr.*

A *3967. sz. ívén:* Gyűjtő: Riszner Draudt Tekla megbizásából Neuberger Róza VI. oszt. növendék Jászberény. Braun Margit 20 kr. Veisz Aranka 20 kr. Leitner Erzsi 20 kr. Farkas Jolán 20 kr. Körlaky Aranka 30 kr. Vágó Margit 10 kr. Warga Irén 10 kr. Hoffer Olga 10 kr. Kendy Boriska 10 kr. D. Markgraf Milos 40 kr. Körlaky Giza 20 kr. Körlaky Irén 20 kr. Lusztig Gizella 30 kr. Donáth Jolán 15 kr. Buck Aranka 20 kr. Backai Ilonka 10 kr. Fried Regina 30 kr. Hochhauser Antónia 20 kr. Lippe nővérek 40 kr. Neuberger Róza 30 kr. Neuberger Tinka 30 kr. Neuberger Jozefinka 10 kr. Erlich Berta 40 kr. Főtér 20 kr. Weiszné 10 kr. Plank Lajos 20 kr. Özv. Luch Adolfné 20 kr. Kohn Ignácz 40 kr. N. N. 10 kr. Klein M. 10 kr. *Összesen 6 frt 35 kr.*